

Valmiina valintoihin

Ylioppilastutkinnon parempi hyödyntäminen korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:37

Valmiina valintoihin

Ylioppilastutkinnon parempi hyödyntäminen korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:37

Opetus- ja kulttuuriministeriö / Undervisnings- och kulturministeriet

PL / PB 29

00023 Valtioneuvosto / Statsrådet

<http://www.minedu.fi/OPM/julkaisut>

Taitto / Ombrytning: Valtioneuvoston hallintoyksikkö / Statsrådets förvaltningsenhet, Teija Metsänperä

ISBN 978-952-263-429-0 (PDF)

ISSN 1799-0351 (PDF)

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja /

Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2016:37

Opetus- ja kulttuuriministeriölle

Pääministeri Sipilän hallitusohjelma tavoittelee nykyistä pidempiä työuria. Hallitusohjelman mukaan:

Tehdään opintopoluista mahdollisimman joustavat koulutusasteiden sisällä ja välillä. Tuetaan nopeaa valmistumista sekä siirtymää työelämään.

- Uudistetaan korkeakoulujen valintakoemenettelyä.
- Otetaan käyttöön kolmas lukukausi korkeakouluissa.
- Lisätään toisen asteen koulutuksen ja korkea-asteen välistä yhteistyötä.
- Päivitetään kelpoisuusvaatimuksia julkisella sektorilla. (VNK 2015)

Hallitusohjelman toteuttamissuunnitelmassa on tarkennettu nopeuttamisen keinoja:

Opetus- ja kulttuuriministeriö käynnistää yhdessä korkeakoulujen kanssa prosessin, jossa korkeakoulut uudistavat valintakoemenettelyjään tavoitteena vähentää tarpeettomia välivuosia ja aikaistaa korkeakouluopintojen aloitusta. OKM ohjaa rahoituksella korkeakouluja luopumaan pitkäkestoisesta pääsykokeisiin valmistautumisesta, jolloin tarve osallistua valmennuskursseille vähenee oleellisesti. Ylioppilastutkintolautakunta ja korkeakoulut laativat toimenpideohjelman ylioppilastutkinnon paremmaksi hyödyntämiseksi valintamenettelyssä. (VNK 2016)

Näiden tavoitteiden toteutumiseksi opetus- ja kulttuuriministeriö päätti 4.5.2016 asettaa työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia toimenpideohjelma ylioppilastutkinnon paremmaksi hyödyntämiseksi korkeakoulujen valintamenettelyissä. Työryhmän määrääjäksi asetettiin 31.10.2016. Opetus- ja kulttuuriministeriö kutsui opetusneuvos Johanna Moisio työryhmän puheenjohtajaksi. Työryhmän varapuheenjohtajana toimi opetusneuvos Birgitta Vuorinen, ja jäseninä toimivat opetusneuvos Heikki Blom ja ylitarkastaja Ilmari Hyvönen opetus- ja kulttuuriministeriöstä, professori Juha Kinnunen Aalto-yliopistosta, puheenjohtaja Riikka Lindroos Suomen rehtorit ry:stä, puheenjohtaja Elli Luukkainen Suomen Lukiolaisten Liitto ry:stä, opintoasiainpäällikkö Tapio Rimpioja Metropolia Ammattikorkeakoulusta, toiminnanjohtaja Riitta Rissanen Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry:stä, erikoistutkija Matti Sarvimäki Valtion taloudellisesta tutkimuskeskuksesta, puheenjohtaja Patrik Scheinin Ylioppilastutkintolautakunnasta, opinto-ohjaaja Sirpa Vahtera Helsingin Suomalaisesta Yhteiskoulusta, suunnittelija Riikka Valkonen Jyväskylän yliopistosta, pääsihteeri Jukka Vuorinen Suomen opinto-ohjaajat ry:stä pääsihteeri Kaisa Vähähyyppä Ylioppilastutkintolautakunnasta sekä erityisasiantuntija Merja Väistö Opetushallituksesta.

Työryhmän tehtävänä on ollut laatia ehdotuksia ylioppilastutkinnon paremmaksi hyödyntämiseksi korkeakoulujen valintamenettelyissä. Sen tuli kuulla tarvittavia sidosryhmiä työnsä aikana ja tehdä työtä tiiviissä yhteistyössä korkeakoulujen opiskelijavalintojen kehittämisryhmän kanssa. Työryhmän työtä käsiteltiin opetus- ja kulttuuriministeriön asettamassa korkeakoulujen opiskelijavalintojen kehittämisryhmässä 3.10.2016. Jäsenet esittelivät työryhmän teemoja myös Lääketieteen valintatoimikunnan kokouksessa 16.9.2016 ja Arenen koulutusvaliokunnan kokouksessa 5.10.2016. Lisäksi yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen johdolle toteutettiin sähköinen kysely 7.–14.9.2016. Työryhmän alustavia näkökulmia käsiteltiin myös ylioppilastutkinnon kehittämiseksi asetetussa työryhmässä 18.10.2016.

Työryhmä esittää opetus- ja kulttuuriministeriölle jatkotoimina seuraavaa. Sen jäsenet pitävät tärkeänä, että esityksestä pyydetään korkeakouluilta lausuntoja. Koska esitykset koskevat korkeakoulujen autonomiaan kuuluvia kysymyksiä ja kaikkia koulutusaloja sekä yliopistoissa että ammattikorkeakouluissa ja siten esitettyä toimenpideohjelmaa on voitava käsitellä myös alakohtaisissa yhteistyörakenteissa, tulee lausuntoaajan olla riittävän pitkä. Korkeakoulut päättävät keväällä 2018 sovellettavista valintaperusteista pääsääntöisesti jo keväällä 2017. Työryhmän esittämä ylioppilastutkinnon painoarvon lisääminen olisi siten mahdollista toteuttaa kokonaisuudessaan vaiheittain vuoteen 2020 mennessä. Korkeakoulujen ja opetus- ja kulttuuriministeriön olisi hyvä lausuntokierroksen tulosten perusteella valmistella tarvittavat toimenpiteet ja hankkeet valintojen kehittämiseksi tämän mukaisesti. Näin tässä raportissa esitetty toimenpideohjelma muuttuisi jatkotoimiksi.

Työryhmä haluaa erityisesti kiittää Opetushallitusta ja Ylioppilastutkintolautakuntaa aineiston tuottamisesta raporttia varten. Opetus- ja kulttuuriministeriön puolesta puheenjohtaja kiittää myös aktiivista ja innovatiivista työryhmää ahkerasta työskentelystä.

Näillä sanoilla työryhmä luovuttaa mietintönsä ehdotuksineen kunnioittavasti ministeriölle.

Helsingissä 4.11.2016

Johanna Moisio

Birgitta Vuorinen

Heikki Blom

Ilmari Hyvönen

Juha Kinnunen

Riikka Lindroos

Elli Luukkainen

Tapio Rimpioja

Riitta Rissanen

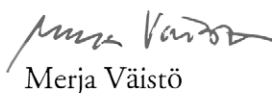
Matti Sarvimäki

Patrik Scheinin

Sirpa Vahtera

Merja Väistö

Riikka Valkonen

Jukka Vuorinen

Kaisa Vähähyppä

Sisältö

1	Ylioppilastutkinnon aiempaa parempi hyödyntäminen korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa: luonnos toimenpideohjelmaksi	7
2	Korkeakoulujen valintamenettelyjen nykytila	13
	2.1 Kelpoisuus korkeakouluopintoihin ja valintaperusteiden säätely Suomessa	14
	2.2 Korkeakoulujen yhteishaku	16
	2.3 Paikkojen varaaminen ensimmäistä paikkaansa hakeville (ensikertalaiskiintiöt)	18
	2.4 Korkeakoulujen valintaperusteet	20
	2.4.1 Ammattikorkeakoulujen valintaperusteet ammattikorkeakoulututkintoon johtavassa koulutuksessa	21
	2.4.2 Yliopistojen valintaperusteet yhteishaun I syklin hakukohteissa	23
	2.4.3 Esimerkkejä valinta- ja soveltuvuuskokeista yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa	25
	2.5 Ylioppilastutkinnon ja pääsykokeiden painoarvo valinnoissa	28
	2.6 IB-, EB- ja Reifeprüfung-tutkintojen arvosanojen hyödyntäminen valinnoissa	29
	2.7 Muiden kelpoisuuden tuottavien tutkintojen hyödyntäminen	30
	2.8 Ammatillisten toisen asteen tutkintojen hyödyntäminen valinnoissa	30
	2.9 Valmennuskurssit	30
	2.10 Veto ja työntö ulkomaille lisääntynyt	31
	2.11 Koulutustarjonnan kuvaaminen hakijoille	31
	Johtopäätökset luku 2	32
3	Ylioppilastutkinto ja lukioaikaiset muut suoritukset	34
	3.1 Ylioppilastutkinnon tehtävät	34
	3.2 Ylioppilastutkinnon uudistuksia	35
	3.3 Ylioppilastutkinnon digitalisointi	35
	3.4 Lukiodiplomit	37
	3.5 Todistus suullisen kielitaidon kokeesta ja todistus puheviestintätäidoista	39
	Johtopäätökset luku 3	40
4	Akateemiset taidot, motivaatio, kiinnostus ja soveltuvuus	42
	4.1 Akateemiset tiedot ja taidot opinnoissa	42
	4.2 Soveltuvuus: koulutusallalle vai työtehtäviin?	44
	4.2.1 Soveltumattomuuden arvioinnin lainsäädäntö	45
	4.2.2 Soveltuvuus opiskelijavalinnassa	46
	4.3 Motivaatio, kiinnostus ja alan tuntemus	47
	Johtopäätökset luku 4	49

5	Valintojen dynamiikka, kustannukset ja koulutuksellinen tasa-arvo	51
5.1	Koulutuksellinen tasa-arvo	51
5.2	Hakijan mahdollisuudet ja yhteishaun toimivuus: miten hakijoiden toiveet saadaan toteutumaan mahdollisimman hyvin?	52
5.3	Pääsykoepainotteisen vs. toisen asteen tutkintoja painottavan järjestelmän kustannukset – ja jälleen tasa-arvo	54
	Johtopäätökset luku 5	55
6	Ylioppilastutkinnon aiempaa parempi hyödyntäminen – ehdotukset	57
6.1	Valintaperusteiden ja ylioppilastutkinnon hyödyntämisen signaali-vaikutukset lukio-opintoihin	57
6.2	Ylioppilastutkinnon arvosanat, pisteytys valinnoissa ja arvosanojen erottelukyky	58
6.3	Ammatillisen koulutuksen tai pelkän lukion oppimäärän suorittaneet	61
6.4	Ulkomaalaisen kelpoisuuden tuottavan tutkinnon suorittaneet	64
6.5	Toisen mahdollisuuden tarjoaminen	65
6.6	Ylioppilastutkinnon merkityksen kasvattaminen ja koulutusvalintojen sukupuolittuneisuus	66
	Johtopäätökset luku 6	69
	Lähdeluettelo	71
	Liite. Toiselta asteelta korkeakouluihin siirtyminen tilastojen valossa	74
	Kuvailulehti	83
	Presentationsblad	84
	Description	85

1 Ylioppilastutkinnon aiempaa parempi hyödyntäminen korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa: luonnos toimenpideohjelmaksi

Korkeakoulujen¹ opiskelijavalintojen kehittämisen tavoitteena on viime vuosina ollut ennen kaikkea työelämään siirtymisen nopeuttaminen. Tavoite nykyistä pidemmistä työurista on olennainen osa julkisen talouden kestävyuden varmistamista.

Toisen asteen koulutuksen ja korkeakoulutuksen nivelvaihe ja korkeakoulujen sujuva opiskelijavalinta ovat nopeuttamisen kannalta oleellisia osia opintouralla. Opiskelijavalintojen kokonaisuuteen on tehty viime vuosina ylätasen muutoksia: Ammattikorkeakouluilla ja yliopistoilla on 2014 alkaen ollut yhteinen kaksi kertaa vuodessa järjestettävä yhteishaku, ja toisaalta korkeakoulut on velvoitettu varaamaan osa paikoista ensimmäistä korkeakoulupaikkaansa hakeville (ks. HE 44/2012, 244/2014). Opiskelijavalinnan muuttamiseen on osaltaan vaikuttanut lisäksi, että korkeakoulut ovat jo muuttaneet tai muuttamassa tutkintokoulutuksen tarjontaa suuntaan, jossa opiskelijat valitaan aiempaa laajempiin hakukohteisiin tai tutkinto- tai koulutusohjelmiin (ks. luku 4.2). Näillä uudistuksilla ei kuitenkaan ole ollut suurta vaikutusta itse valintaperusteisiin ja -menettelyihin.

Tarve valita opiskelijat hakijoiden joukosta seuraa siitä, että koulutukseen hakeutujien taholta kohdistuva eri alojen koulutuksen kysyntä ja toisaalta tarjonta eivät kohtaa. Korkeakoulujen koulutustarjonta mitoitetaan ennakointiin perustuen työmarkkinoiden työvoiman kysynnän ja esimerkiksi tavoitellun elinkeinorakenteen mukaan (ks. esim. OKM 2015). Kysyntä muodostuu hakijoiden henkilökohtaisista preferensseistä. Koulutuksen tarjonta päätetään korkeakouluissa, kuitenkin sillä reunaehdolla, että korkeakoulujen alakohtaiset tutkintotavoitteet sovitaan opetus- ja kulttuuriministeriön ja korkeakoulujen välisissä monivuotuisissa tulossopimuksissa ennakointiin perustuen. Korkeakoulujen rahoitusmalli ohjaa pitäytymään tavoitteessa, mutta ei ylittämään sitä: rahoitusta saa tutkinnoista, mutta ei tavoitteen ylittävältä osin. Korkeakoulut päättävät pääsääntöisesti itse kunkin koulutuksen aloituspaikkamääristä mitoittaen aloituspaikat tutkintotavoitteiden ja toisaalta muun asiasta sovitun tai saadun informaation mukaan. Korkeakoulupaikkojen kysynnän ja tarjonnan kohtaamattomuus ilmenee eri aloille ja eri korkeakouluihin hakeneiden ja toisaalta tarjolla olevien opiskelupaikkojen suhteista (ks. Taulukko 12, s. 81). Kysyntä

---

¹ Työryhmä käyttää pääosin korkeakoulut-sanaa, joka tarkoittaa sekä yliopistolain mukaisia yliopistoja että ammattikorkeakoululain mukaisia ammattikorkeakouluja. Mikäli kyse on vain yhdestä korkeakoulusektorista, käytetään termiä yliopisto tai ammattikorkeakoulu.

tietyillä aloilla ja korkeakouluissa on eri luokkaa kuin toisilla aloilla. Hakijan kannalta kilpailu tiettyjen alojen koulutuksesta on kovaa. Vuosittain tarjolla olevien opiskelupaikkojen määrä on toiselta asteelta valmistuvan ja korkeakouluihin hakeutuvan ikäluokan koko huomioiden suhteellisen iso eikä opiskelupaikoista korkeakouluissa pitäisi tässä mielessä olla pulaa. Vuonna 2016 (kevällä ja syksyllä alkavasta) tarjolla olleesta I syklin² tutkinnosta alkavasta korkeakoulutuksesta vastaanotettiin noin 51 400 opiskelupaikkaa. Kevällä 2016 ja syksyllä 2015 ylioppilastutkinnon suoritti yhteensä 30 649 henkeä. Ammatillisen perustutkinnon suorittaneita 15–19-vuotiaita oli 27 950 (2014), mutta ammatillisen tutkinnon suorittaneista läheskään kaikki eivät hakeudu korkeakoulutukseen: esimerkiksi vuonna 2016 (kevällä ja syksyllä alkaneeseen) korkeakoulutukseen haki noin 7 553 alle 21-vuotiaasta ammatillisen perustutkinnon suorittanutta. Koulutukseen hakee kuitenkin huomattavan paljon eri-ikäisiä hakijoita, joista osalla on jo aiempaa korkeakoulutusta. Osa ammattikorkeakoulututkintoon johtavasta tarjonnasta on myös suunnattu nimenomaan jo työelämässä oleville (monimuotokoulutus).

Korkeakoulujen opiskelijavalintamenettelyillä ei voida suuresti vaikuttaa kysynnän ja tarjonnan alakohtaisen kohtaamattomuuden ongelmaan. Suosittujen koulutusten – esimerkiksi lääketieteen – osalta on niin, että suurin osa opiskelemaan haluavista ei tule ikinä pääsemään opiskelemaan alaa eikä valintamenettelyjä kehittämällä voida asiaan vaikuttaa. Valintamekanismien kokonaisuuden tulisi kuitenkin palvella yhteiskuntaa, alojen työvoimatarpeita ja hakijaa mahdollisimman hyvin. Valintatavoilla voidaan pyrkiä vaikuttamaan myös opinnoissa menestymiseen ja onnistumiseen tulevalle työuralla (vrt. esim. Heikkilä 2016, Talman 2014).

Erilaisten valintatapojen etujen ja haittojen arviointi riippuu siitä, mitä järjestelmällä tavoitellaan. Työryhmän lähtökohtana on, että kokonaisuutena valintajärjestelmän tulee tavoitella seuraavia päämääriä³:

- 1 *Hakijoiden ja korkeakoulujen toiveet toteutuvat niin hyvin kuin mahdollista.* Kaikki eivät voi päästä ykköstoiveeseensa, mutta hakijoiden tulee päästä itselleen mieluisimpaan opiskelupaikkaan niiden vaihtoehtojen joukosta, joihin hän voi tulla valituksi sen jälkeen kun muiden hakijoiden toiveet ja korkeakoulujen valintakriteerit on huomioitu.
- 2 *Valintajärjestelmä on reilu.* Valintakriteereiden tulee perustua hakijoiden kyvykkyyteen ja soveltuvuuteen. Järjestelmässä ei saa olla piirteitä, jotka asettavat hakijat eriarvoiseen asemaan esimerkiksi perhetaustan, sukupuolen tai asuinpaikan perusteella.
- 3 *Hakijoille annetaan riittävästi uusia mahdollisuuksia.* Hakijoille ei saa koitua kohtuutonta haittaa heidän aikaisempien valintojensa tai huonon onnensa takia. Erityistä huomiota tulee kiinnittää siihen, että ammatillisen koulutuksen suorittaneita hakijoita ei suljeta järjestelmän ulkopuolelle.
- 4 *Valintajärjestelmä hukkaa mahdollisimman vähän resursseja.* Siirtymän toiselta asteelta korkeakoulutukseen tulee tapahtua mahdollisimman nopeasti ja korkeakouluille kustannustehokkaalla tavalla. Hakijoille aiheutuvat sekä ajassa että rahassa mitattavat kustannukset on minimoitava. Erityistä huomiota on kiinnitettävä niille hakijoille aiheutettuihin kustannuksiin, joita ei valita haluamaansa koulutukseen.

---

² Ammatikorkeakoulututkintoon johtava koulutus, yliopistojen alempaan tai sekä alempaan että ylempään tutkintoon johtava koulutus, tai yliopistojen ylempään korkeakoulututkintoon johtava koulutus, jonka yliopisto järjestää siten, ettei siihen kuulu alempaa korkeakoulututkintoa.

³ Tavoitteiden muotoilu on pääosin peräisin Tuomas Pekkarisen ja Matti Sarvimäen avauksesta (2016).

Monelta osin tavoitteet liittyvät toisiinsa. Esimerkiksi kustannusten aiheuttaminen hakijalle on omiaan korostamaan taloudellisesta asemasta johtuvaa eriarvoisuutta. Eriarvoisuus valintakriteereissä puolestaan johtaa tehottomuuteen, jos sen johdosta yhteiskunnan keskeisiin tehtäviin päätyy vähemmän kyvykkäitä ja soveltuvia henkilöitä.

Ylioppilastutkinnon asema siirtymisessä korkea-asteelle on tällä hetkellä hakijalle epäselvä (ks. luku 2). Valintamenettelyt ovat korkeakouluissa ja eri aloilla muodostuneet niin monimutkaisiksi, että edes harva valintojen ammattilainen ymmärtää koko kokonaisuutta – hakijasta puhumattakaan. Ylioppilastutkinto on kuitenkin ainoa laajimman osan ikäluokasta saavuttava, osaamista arvioiva, riippumaton valtakunnallinen koe, ja sen sivuuttamista valinnoissa on vaikea perustella.

Lainsäädännön mukaan kelpoisuus korkeakouluopintoihin perustuu aiempaan koulutukseen ja siten sen tuottamaan osaamistasoon. Näin ollen työryhmä on tehnyt johtopäätöksen, että myös valintojen tulisi lähtökohtaisesti perustua toisen asteen koulutuksessa saavutettavaan osaamistasoon eikä esimerkiksi pääsykoekirjoista opiskeltuihin korkeakouluopintojen sisältöihin.

Yksilön, yhteiskunnan ja korkeakoulun resurssien käytön kannalta tavoitteen tulisi olla, että yhdellä osaamisen osoittamisen näytöllä tulisi voida hakeutua useampaan korkeakouluun ja koulutukseen. Ylioppilastutkinnon hyödyntäminen antaa tähän erittäin hyvän lähtökohdan.

Yhtenäisesti arvosteltuihin valintakokeisiin perustuvat yhteisvalinnat, joissa samalla kokeella voi hakea saman alan koulutuksiin eri korkeakouluissa, ovat yksi askel kohti nykyistä yksinkertaisempia valintoja. Koulutuksen ala ei kuitenkaan välttämättä ole ainoa hakijan toiveita määrittävä tekijä. Hakija voi haluta opiskella ensisijaisesti pääkaupunkiseudulla tai vaikkapa Oulussa ja vasta toissijaisesti tiettyjä aloja. Todistusvalinnat, joissa todistuksella voi hakea useisiin eri alojen kohteisiin, ovatkin mm. tältä kannalta yhteisiä valintakokeita parempi vaihtoehto. Kuten aikaisemmin todettiin, suurin osa erittäin kilpailluille aloille hakevista ei tule valituksi haluamaansa koulutukseen ja tältä kannalta on tärkeää, että toissijaiseenkin hakukohteeseen pystyy hakemaan tosissaan. Alojen yhteisetkin pääsykokeet ovat tältä kannalta ongelmallisia.

Ylioppilastutkinto alueellisesti kattavasti järjestettyine kokeineen ja yhdenmukaisine arvostelujärjestelmineen on tasa-arvon ja korkeakoulutuksen saavutettavuuden näkökulmasta selkeästi paras lähtökohta opiskelijavalinnoille. Työryhmä esittää tässä raportissa, että jo olemassa oleva ylioppilastutkinto olisi paljon nykyistä paremmin hyödynnettävissä valinnoissa. Ylioppilastutkintoa voidaan jatkossakin kehittää, jotta se palvelisi myös opiskelijavalintoja paremmin. Tähän työhön opetus- ja kulttuuriministeri Gråhn-Laasonen on asettanut ylioppilastutkinnon kehittämistarpeita tarkastelevan työryhmän, jonka määräaika on vuoden 2017 alkupuolella.

Nykyisten, pääsykokeisiin perustuvien opiskelijavalintojen puolesta on esitetty useanlaisia argumentteja. Pääsykokeiden sanotaan mittaavan motivaatiota, soveltuvuutta tai muita ominaisuuksia, joita ylioppilastutkinto ei mittaa. Todistuksiin perustuvien valintojen ongelmana pidetään myös sitä, että ylioppilastutkinnon arvosanat eivät erottele hakijoita tarpeeksi. Pääsykokeita pidetään tärkeinä, koska ne tarjoavat myös lukiossa huonosti menestyneille ja myös esimerkiksi ammatillisen koulutuksen suorittaneille mahdollisuuden osaamisen osoittamiseen. Lisäksi on todettu, että pääsykokeiden ja niihin valmistautumisen edellyttämä materiaali tutustuttaa hakijan aloihin ja aiheisiin joista lukio-opinnot eivät kerro. Valintakokeiden on myös arvioitu kertovan sinnikkyyydestä ja sitoutumisesta tuleviin opintoihin⁴. Työryhmä katsoo, että näihin haasteisiin voidaan vastata ylioppilas-

⁴ Mm. näitä näkemyksiä ovat esittäneet korkeakoulut lausunnoissaan OKM:n työryhmämuistioon (OKM 2010a), ja nämä tulivat esiin myös korkeakoulujen johdolle tehdystä kyselyssä.

tutkintoa uudella tavalla painottavilla opiskelijavalinnoilla. Tosiasiallisesti ylioppilastutkintoon perustuva valintajärjestelmä saavuttaisi edellä mainitun hyvän valintajärjestelmän päämäärät oleellisesti pääsykokeisiin perustuvaa järjestelmää paremmin.

Kuvassa 1. *Keskeisiä tunnuslukuja opiskelijavalinnoissa*. on esitetty määrällisiä faktoja korkeakoulujen opiskelijavalintojen tilanteesta. Suurin osa korkeakouluihin hakeneista ja paikan vastaanottaneista on suorittanut ylioppilastutkinnon. Uusista ylioppilaista kuitenkin vain kolmannes jatkaa samana vuonna opintoja. Tilanne ei ole tyydyttävä. Tarkempia tilastoja siirtymisestä toiselta asteelta korkeakouluihin on koottu liitteeseen (Toiselta asteelta korkeakouluihin siirtyminen tilastoja valossa, s. 74)

Työryhmä esittää alla toimeenpantavaksi toimenpideohjelman, jonka avulla ylioppilastutkinto saisi nykyistä vankemman aseman korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa. Koska suurin osa toimenpiteistä kuuluu korkeakoulujen vastuulle, työryhmä katsoo luovutuskirjeessä esitetyllä tavalla, että toimenpideohjelmaluonnos realisoituisi parhaiten todelliseksi toimenpideohjelmaksi laajan lausuntokierroksen ja julkisen keskustelun avulla. Toimenpideohjelmaluonnos on tehty keskustelun avaamiseksi korkeakoulukentällä.

Tunnuslukuja

- Syksyllä 2016 alkaneeseen koulutukseen yliopistoihin hakeneista 89 % ja paikan vastaanottaneista 95 % oli suomalaisen tai kansainvälisen ylioppilastutkinnon (IB, EB tai Reifeprüfung) suorittaneita. (ks. Taulukko 10 s. 80)
- Ammattikorkeakouluihin hakeneista ja 57 % ja paikan vastaanottaneista 62 % oli ylioppilaita. (ks. Taulukko 11 s. 80)
- Suomalaisten korkeakouluopiskelijoiden keskimääräinen aloittamisikä on 24 vuotta (keskiarvo)
  - mediaani yliopistojen osalta 20,9 vuotta (2015)
  - mediaani ammattikorkeakoulujen osalta 22,7 (2015)
- Vuoden 2015 uusista ylioppilaista joka kolmas, 32 %, jatkoi välittömästi tutkintotavoitteista opiskelua ylioppilaaksitulon jälkeen. Yliopistokoulutuksessa jatkoi 16 %, ammattikorkeakoulukoulutuksessa 11 % ja ammatillisessa koulutuksessa 5 %. Ylioppilaaksitulovuonna jatko-opintojen ulkopuolelle jääneiden osuus on kasvanut kymmenessä vuodessa 58 %:sta 68 %:iin.
- Vuoden 2015 uusista ylioppilaista 75 % haki korkeakouluihin, naisista 77 % ja miehistä 73 %. Korkeakoulukoulutukseen hakeneiden uusien ylioppilaiden osuus oli hieman pienempi kuin edellisenä vuonna, jolloin se oli 77 %.

Kuva 1. Keskeisiä tunnuslukuja opiskelijavalinnoissa

Luonnos toimenpideohjelmaksi

Toiselta asteelta korkeakouluihin siirtymisen hitaus, ylioppilastutkinnon digitalisointi ja kansainvälistyvä korkeakoulutus haastavat korkeakoulut kehittämään valintojaan nykyistä yksinkertaisemmiksi, reilummiksi ja kaikkien osapuolten kannalta kustannustehokkaammiksi.

Työryhmän näkemyksen mukaan korkeakoulujen tulee kehittää opiskelijavalintoja kohti yhtä valintojen päätapaa: Valtaosa opiskelijoista tulisi valita toisen asteen todistuksien perusteella, ja lisäksi toissijaisina valintatapoina korkeakoulut tarjoaisivat riittävästi muita osaamisen näyttömahdollisuuksia esimerkiksi korkeakoulujen järjestämiin avoimiin kursseihin perustuen.

Erillisten pääsykokeiden vähentäminen lisää ylioppilastutkinnon painoarvoa ja palauttaa takaisin sen merkityksen tutkintona, jonka perusteella arvioidaan jatko-opintokelpoisuutta korkeakouluissa.

- 1 *Korkeakoulut ottavat vuoteen 2018 mennessä käyttöön opiskelijavalinnan, joka ei edellytä hakijalta pitkää valmentautumista.* Asiasta on sovittu opetus- ja kulttuuriministeriön ja kunkin korkeakoulun välillä tulossopimuksissa vuosille 2017–2020.
- 2 Korkeakoulujen opiskelijavalintojen tulee perustua pääsääntöisesti toisen asteen koulutuksen aikana hankittuun osaamiseen eikä esimerkiksi pääsykoekirjoista opiskeltaviin korkeakouluopintojen sisältöihin. *Korkeakoulut kehittävät valintojen kokonaisuutta siten, että hakukäyttäytyminen itsessään heijastaa hakijoiden motivaatiota eikä sitä tarvitse erikseen mitata yksittäisillä kokeilla.* Todistusvalintojen lisääminen on kustannusten näkökulmasta erityisen tärkeää vetovoimaisilla koulutusaloilla.
- 3 Toisen asteen tutkintojen todistuksia ja opintomenestystä voidaan hyödyntää korkeakoulujen valinnoissa aiempaa enemmän. Nykyinen ylioppilastutkinto tarjoaa korkeakouluille luotettavaa ja vertailukelpoista tietoa tutkinnon suorittaneiden osaamisesta. *Korkeakoulut lisäävät todistusvalintoja siten, että vuoteen 2020 mennessä pääosa opiskelijoista valitaan toisen asteen koulutuksen todistusten perusteella ja valtaosin ylioppilastutkinnon koetuloksien perusteella.*
- 4 *Korkeakoulut muuttavat valintaperusteiden päivitysrytmiä siten, että erityisesti todistusten hyödyntämisen osalta valintaperusteet ovat nykyistä pysyvämpiä.* Lukiolaisten tulee voida tietää opintojensa alkuvaiheessa, ennen kriittisiä ainevalintoja ja ylioppilastutkinnon kirjoittamisaikataulun suunnittelua, millaisilla perusteilla korkeakouluihin valitaan opiskelijoita lukio-opintojen päättyessä.
- 5 *Lisättäessä ylioppilastutkintoon perustuvia todistusvalintoja korkeakoulut uudistavat toissijaisia valintamenettelyjä hakeutumismahdollisuuksien varmistamiseksi erilaisissa elämäntilanteissa oleville.* Korkeakoulut ottavat käyttöön erityisesti verkossa järjestettyä avointa korkeakouluopetusta ja digitaalisia suoritustapoja hyödyntäviä valintoja. Nämäkin haut voidaan järjestää osana yhteishakua.
- 6 *Yliopistot ja ammattikorkeakoulut valmistelevat vuoden 2017 aikana suositukset ylioppilastutkinnon yhteisiksi pisteytysmalleiksi yhdessä Ylioppilastutkintolautakunnan kanssa.* Pisteytysmallien tulee olla käytettävissä sekä todistusvalinnoissa että mahdollisissa yhteispistevalinnoissa. Malleissa tulee huomioida IB-, EB- ja Reifeprüfung-tutkintojen arvosanojen pisteytys. Opetus- ja kulttuuriministeriö tukee kehitystyötä taloudellisesti. Erottelukyvyn lisäämiseksi pisteytysmalleissa hyödynnetään ylioppilastutkinnon arvosanoja

tarkempia tietoja kokelaan menestyksestä sekä esimerkiksi valtakunnallisten kurssien määrää.

- 7 *Korkeakoulut huomioivat valintaperusteiden signaali-vaikutukset lukioaikaisiin ainevalintoihin.* Valintaperusteiden kautta korkeakoulut voivat vaikuttaa osaamiseen, joka korkeakoulutukseen hakeutuvilla on lukion päättyessä. Jos korkeakoulut kokevat esimerkiksi matematiikan, ruotsin tai muun kielitaidon nykytason ongelmalliseksi, voivat ne vaikuttaa lukiolaisten motivaatioon opiskella näitä aineita korostamalla niiden merkitystä valintaperusteissa laajasti ja viestimällä tästä selkeästi.
- 8 *Ammatillisten tutkintojen hyödyntämisestä ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen valinnoissa käynnistetään jatkotyö,* johon osallistuvat korkeakoulujen ja koulutuksen järjestäjien edustajien lisäksi Opetushallitus ja opetus- ja kulttuuriministeriö. Hakijat voidaan lain mukaan jakaa valinnoissa ryhmiin koulutustaustan mukaan. Kaikissa tapauksissa ei ole tarkoituksenmukaista soveltaa samoja perusteita eri ryhmiin, esim. ylioppilastutkinnon ja ammatillisen tutkinnon suorittaneisiin. Ammatillisen koulutuksen suorittaneita tulisi tulevaisuudessa valita mahdollisimman moniin koulutuksiin ammatillisen koulutuksen todistusten perusteella.
- 9 *Niissä tapauksissa, joissa korkeakoulu haluaa edellyttää kaikilta hakijoilta vertailukelpoista näyttöä akateemisesta osaamisesta, voisi se oman pääsykokeen sijasta käyttää valintaperusteena yhtä, kahta tai kolmea ylioppilastutkinnon koetta myös ammatillisen tutkinnon suorittaneilta.* Useilla aloilla yksi tutkinnon koe riittänee. Lukiolaki (L 629/1998 § 18a) mahdollistaa joustavan osallistumisen ylioppilastutkintoon ja sen kokeisiin. Opetus- ja kulttuuriministeriön ylioppilastutkinnon kehittämistarpeita kartoittava työryhmä voi ottaa kantaa 2017 alussa onko ylioppilastutkinnon osien suoritushallinnollisia tarpeita tarkastella.
- 10 *Opetus- ja kulttuuriministeriö valmistelee lainsäädäntöön edellisen kohdan edellyttävät muutokset* joko niin, että korkeakoulu voi edellyttää maksullisen ylioppilastutkinnon kokeen suorittamista ei-ylioppilaalta (YoL 8 §, AMKL 12 §) tai tekemällä tarvittavat muutokset ylioppilastutkinnon maksuihin.
- 11 *Soveltuvuuden mittaamisen kehittämisessä korkeakouluissa tulee lähtökohtana olla nykyistä tarkempi, mahdollisuuksien mukaan tutkimusnäyttöön perustuva, määrittely siitä, mitä soveltuvuudella tarkoitetaan ja miten sitä on syytä arvioida.*
- 12 *Ammattikorkeakoulut selvittävät vuonna 2017 kansainvälisten testien hyödyntämistä laajasti I syklin vieraskielisen korkeakoulutuksen opiskelijavalinnoissa ulkomaisten tutkinnon suorittaneiden osalta.*
- 13 *Opetus- ja kulttuuriministeriö laatii jatkotyönä suunnitelman yhdessä korkeakoulujen kanssa opiskelijavalintojen kehittämistä tukevan tutkimuksen tarpeesta.* Opiskelijavalintojen tutkimuksessa on seurattava valintojen onnistumista, kansainvälisiä hyviä käytänteitä sekä muun muassa arvioitava soveltuvuskokeiden merkitystä valinnoissa.

2 Korkeakoulujen valintamenettelyjen nykytila

Tässä luvussa kuvataan ensin eri maiden käytäntöjä opiskelijavalinnoissa. Tämän jälkeen käsitellään korkeakouluopintokelpoisuuksien ja valintaperusteiden sääntelyä Suomessa, korkeakoulujen yhteishakua, paikkojen varaamista ensimmäistä korkeakoulupaikkaa hakeville (ensikertalaiskiintiöt) ja ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen valintaperusteita. Luvun lopussa annetaan esimerkkejä valinta- ja soveltuvuuskokeista, valintatapojen painoarvoista, valmennuskurssien osallistumismääristä, ulkomaille opiskelemaan lähteneiden määrän kasvusta sekä koulutustarjonnan viestimisestä hakijoille. Luvussa on pyritty kuvaamaan mahdollisimman kattavasti valintamenettelyjen nykytila. Valintamenettelyt ovat jatkuvasti kehittyvä kokonaisuus, joten tekstiä lukiessa ja aineistoa käytettäessä on huomioitava raportin kirjoitusajankohta.

Vuoden 2012 hallituksen esityksessä (HE 2012), jossa esitettiin korkeakoulujen valtakunnallista yhteishakua sekä ensikertalaisten kiintiön toteuttavat säädösmuutokset, on kattava katsaus muiden Pohjoismaiden ja Alankomaiden korkeakoulujen opiskelijavalintamenettelyihin. Tanskassa vuoden 2012 katsauksen mukaan opetusministeriö päätti ammatillisesti suuntautuneen korkeakoulutuksen ja tiedeministeriö yliopistokoulutuksen valintaperusteista. Lisäksi kulttuuriministeriö päätti sitä koskevien alojen valintaperusteista. Korkeakoulut voivat Tanskassa asettaa yleisten valintaperusteiden lisäksi muita valintaperusteita, jotka kuitenkin edellyttävät ministeriön vahvistamista.

Ruotsissa puolestaan oli säädetty tuona ajankohtana, että vähintään kolmasosa korkeakouluopiskelijoista valitaan aiempien todistusten eli pääosin toisen asteen todistusten arvosanojen perusteella. Tutkinnosta myönnettävät pisteet on skaalattu tutkintojen suorittamisvuoden mukaan. Myös korkeakoulukoe (högskoleprovet) oli usein käytetty opiskelijavalinnan peruste, ja lain mukaan vähintään kolmasosa opiskelupaikoista jaetaan sen tulosten perusteella. Korkeakoulukoe on Ruotsissa yleinen, maksullinen testi, joka mittaa korkeakouluopintoihin vaadittavia tietoja ja taitoja eikä siis korkeakoulu- tai alakohtainen pääsykoe kuten Suomessa.

Alankomaissa edeltävä koulutus on ohjannut pitkälti korkeakoulutukseen sijoittumista. Yleissivistävä toisen asteen koulutus tuottaa kelpoisuuden yliopisto-opintoihin. Yliopistoihin voi siirtyä myös, jos on suorittanut ensimmäisen vuoden ammatillisesti suuntautuneessa korkeakoulussa hyväksytysti. Ammattikorkeakoulusektorille voi hakeutua ammatillisen koulutuksen kautta. Niillä yli 21-vuotiailla, joilla ei ole päättötodistusta toiselta asteelta, on mahdollisuus osallistua pääsykokeeseen tai osaamisen näyttöön (HE 44/2012vp). Itävallassa

muun muassa parhaillaan harkitaan siirtymistä täysin avoimista korkeakoulutukseen pääsyn mahdollisuuksista valintaan perustuvaan pääsyyn (Puukka 2015).

Puukka (2015) on tiivistänyt joidenkin Euroopan unionin (EU) jäsenmaiden korkeakoulutukseen siirtymisen sujuvoittamisen tapoja viiteen eri tapaan:

- 1 keskitetty kansallinen opiskelijavalintajärjestelmä
- 2 rajoitettu pääsy korkeakoulutukseen
- 3 pakolliset osaamistestit korkeakoulutukseen pääsyn jälkeen
- 4 opiskelijoiden ohjaaminen oikeisiin koulutusohjelmiin korkeakoulutuksen alussa
- 5 ylimääräisten opiskeluvaiheiden tai orientaatiojaksojen tarjonta ennen tutkintoon johtavien opintojen alkua.

Suomella on keskitetty sähköinen valintajärjestelmä (opintopolku.fi) mutta myös rajoitettu pääsy korkeakoulutukseen, sillä hakijoita on vuosittain noin kolme kertaa enemmän kuin paikkoja. Vaikka ylioppilastutkinnon suorittajia on viime vuosina ollut vuosittain 31 000–32 000 ja lisäksi muutamia tuhansia ammatillisen koulutuksen suorittaneita hakeutuu erityisesti ammattikorkeakouluihin, useampaan kertaan hakeutuvia alanvaihtajia on niin paljon, että tuoreista ylioppilaista alle kolmasosa pääsee jatkamaan opintojaan ylioppilasvuonna (Kuva 1. Keskeisiä tunnuslukuja opiskelijavalinnoissa.)

Kullakin maalla ja usein myös eri korkeakoulusektoreilla on omat säännöksensä, tapansa ja syynsä valita opiskelijat eri tavoin. Opiskelijavalintoihin sekä opiskelupaikkojen määrään vaikuttaa myös korkeakoulujen rahoitusmalli. Suomessa on pidetty tärkeänä tavoitteenasetteluun perustuvaa korkeakoulutuksen rahoitusmallia. Korkeakoulujen rahoitusmallissa palkitaan tehokkuudesta eli opintosuoritusten kertymisestä ja valmiista tutkinnoista (OKM 2016). Suomessa korkeakoulutuksen resursseja ei ole haluttu käyttää huomattavaa määrää opintojen alkuvaiheessa osaamisen testaukseen kuten Italiassa, orientaatiokursseihin kuten Itävallassa tai opiskelijoiden koulutusohjelmavalintojen arviointiin kuten Study Choice Check Policy Alankomaissa (Puukka 2015). Opiskelijaksi hakeutuvien alavalintojen ja korkeakoulujen opiskelijavalinnan on Suomessa haluttu tapahtuvan ennen korkeakoulutuksen aloitusta. Samalla tämä on synnyttänyt tilanteen, jossa siirtymisen korkeakoulutukseen on hidastunut jatkuvasti.

Suomalaisen koulutuspolitiikan peruseräpäätteitä on ollut pitkään mahdollisuus elinikäiseen oppimiseen ja siihen, että koulutuksellisia umpiperiä ei synny (ks. esim. OPM 2008, 52). Korkeakoululainsäädännössä tämä on otettu huomioon niin, että erilaiset pohjakoulutukset, mukaan lukien ammatilliset tutkinnot ja ulkomaiset tutkinnot, tuottavat kelpoisuuden korkeakouluihin. Lisäksi korkeakoulun harkinnan mukaan opiskelijaksi voidaan ottaa myös henkilö, jolla on vain riittävät tiedot, taidot ja valmiudet (ks. seuraava luku). Koska kelpoisia hakijoita on säännönmukaisesti enemmän kuin paikkoja, korkeakoulut valitsevat opiskelijat. Lain (YoL 36 §, AMKL 28 §) mukaan korkeakoulut päättävät opiskelijavalinnan perusteista. Voidaan sanoa että korkeakoulujen valintaperusteisiin liittyvä autonomia on Suomessa erityisen laaja.

2.1 Kelpoisuus korkeakouluopintoihin ja valintaperusteiden säätely Suomessa

Kelpoisuudesta eli siitä millä pohjakoulutuksella korkeakouluopintoihin on mahdollista hakeutua säädetään ammattikorkeakoululaissa ja yliopistolaissa. Koska työryhmän työ kes-

kitty toiselta asteelta korkeakouluihin siirtymisen nopeuttamiseen, kelpoisuutta kuvataan tässä vain ensimmäisen korkeakoulututkinnon osalta.

Ammattikorkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin voidaan ottaa opiskelijaksi se, joka on suorittanut:

- 1 lukion oppimäärän tai ylioppilastutkinnon järjestämisestä annetussa laissa (672/2005) tarkoitetun tutkinnon;
- 2 vähintään kolmivuotisen ammatillisen perustutkinnon tai sitä vastaavat aikaisemmat opinnot;
- 3 ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa (631/1998) tarkoitetun ammatillisen perustutkinnon, ammattitutkinnon, erikoisammattitutkinnon tai niitä vastaavan aikaisemman tutkinnon; taikka
- 4 ulkomaisen koulutuksen, joka asianomaisessa maassa antaa kelpoisuuden korkeakouluopintoihin.

Ammattikorkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin voidaan ottaa opiskelijaksi myös muu kuin 1 momentissa tarkoitettu henkilö, jolla ammattikorkeakoulu katsoo olevan riittävät tiedot ja taidot opintoja varten. (Ammattikorkeakoululaki, AMKL).

Yliopistojen alempaan korkeakoulututkintoon tai sekä alempaan että ylempään korkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin voidaan ottaa opiskelijaksi henkilö, joka on suorittanut:

- 1 ylioppilastutkinnon järjestämisestä annetussa laissa (672/2005) tarkoitetun tutkinnon;
- 2 vähintään kolmivuotisen ammatillisen perustutkinnon tai sitä vastaavat aikaisemmat opinnot;
- 3 ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa (631/1998) tarkoitetun ammatillisen perustutkinnon, ammattitutkinnon, erikoisammattitutkinnon tai niitä vastaavan aikaisemman tutkinnon; taikka
- 4 ulkomaisen koulutuksen, joka asianomaisessa maassa antaa kelpoisuuden vastaaviin korkeakouluopintoihin.

Mitä 1 momentissa säädetään kelpoisuudesta korkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin, koskee myös kelpoisuutta ylempään korkeakoulututkintoon johtavaan koulutukseen, jonka yliopisto järjestää siten, ettei koulutukseen kuulu alempaa korkeakoulututkintoa.

--

Tässä pykälässä tarkoitettuihin opintoihin voidaan ottaa opiskelijaksi myös henkilö, jolla yliopisto toteaa muutoin olevan opintoja varten riittävät tiedot ja valmiudet. (Yliopistolaki, YoL).

Hakijat voidaan jakaa erilaisen koulutustaustan perusteella jakaa valinnoissa erillisiin ryhmiin. Samaan ryhmään kuului hakijoihin on sovellettava yhdenmukaisia valintaperusteita. Yliopistojen osalta jonkin kieliryhmän koulutustarpeen turvaamiseksi voidaan yhdenmukaisista valintaperusteista rajoitetusti poiketa.

Kelpoisuussääntelystä seuraa, että korkeakouluihin hakeutuu heterogeeninen joukko hakijoita. Koska hakijoita on eri koulutustaustoista säännönmukaisesti enemmän kuin opiskelijoiksi valittavia, edellytetään korkeakouluilta valintaperusteita, joilla kaikki kelpoiset hakijat voidaan järjestää hakukohteen kannalta paremmuusjärjestykseen. Laki edellyttää vain sitä, että samalla koulutustaustalla hakeviin sovelletaan samoja valintaperusteita. Kiistatta on haastavaa luoda kustannustehokkaat ja oikeudenmukaiset valintaperusteet, joita voidaan soveltaa kaikkiin kelpoiisiin hakijoihin.

Yliopistolain ja ammattikorkeakoululain (YoL 36a §, AMKL 28a §) mukaan korkea-
koulututkintoon johtavan koulutuksen opiskelijavalinta järjestetään yhteishakuna lukuun
ottamatta jatkotutkintoon johtavan koulutuksen opiskelijavalintaa. Korkeakoulut voivat
halutessaan käyttää yhteishaun asemesta erillisvalintaa ottaessaan

- opiskelijoita rajatulle kohderyhmälle suunnattuun koulutukseen, johon hakevien kelpoisuus
on määritelty erikseen ja jonka hakua ei voida järjestää yhteishaun aikataulussa
- opiskelijoita vieraskieliseen koulutukseen
- opiskelijoita pelkästään ylempään korkeakoulututkintoon tai ylempään
ammattikorkeakoulututkintoon johtavaan suomen- tai ruotsinkieliseen koulutukseen, jonka
haku järjestetään samassa yhteydessä vastaavan vieraskielisen koulutuksen kanssa
- siirto-opiskelijoita tai
- opiskelijoita avoimessa korkeakouluopetuksessa suoritettujen opintojen perusteella.

Korkeakoulu päättää opiskelijavalinnan perusteista. Erillishaussa korkeakoulu voi halutes-
saan käyttää opintopolku.fi-palvelun sijaan omaa hakulomakettaan ja/tai tehdä valinnat
omassa järjestelmässään, mutta tiedot hakijoista, hyväksytyistä ja opiskelupaikan vastaan-
ottaneista tallennetaan myös opintopolku.fi-palveluun.

Opiskelijaksi hyväksytty voi ottaa vastaan vain yhden korkeakoulututkintoon johtavan
opiskelupaikan samana lukukautena alkavasta koulutuksesta. Säännös koskee kaikkea muuta
korkeakoulututkintoon johtavaa koulutusta paitsi siirto-opiskelupaikan vastaanottamista.

2.2 Korkeakoulujen yhteishaku

Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen yhteinen yhteishaku on toteutettu syksyn 2014
hausta lähtien Opetushallituksen ylläpitämässä opintopolku.fi-palvelussa. Tätä ennen yli-
opistoihin oli oma yhteishakunsa ja ammattikorkeakouluihin neljä erillistä yhteishakua
jotka toteutettiin kukin erillisen tietojärjestelmäkokonaisuuden tukemana.

Yhteishaun toteuttamisesta säädetään valtioneuvoston asetuksella (VNA 2014b). Se
järjestetään kaksi kertaa vuodessa, keväällä ja syksyllä. Tulosten julkistamisen jälkeen jär-
jestetään myös lisähaku, johon korkeakoulut voivat liittää sellaisia hakukohteita, joihin
yhteishaussa on jäänyt vapaita aloituspaikkoja.

Hakija voi hakea yhteishaussa enintään kuuteen hakutoiveeseen, jotka hän asettaa mie-
luisuusjärjestykseen. Hän voi lisätä ja poistaa hakutoiveitaan sekä muuttaa hakutoivejär-
jestystä hakuajan päättymiseen asti.

Hakukohteessa voi olla käytössä useampia valintatapoja, joita kutsutaan *valintatapa-
jonoiksi*. Esimerkiksi osa hakijoista voidaan valita todistusvalinnalla, osa ylioppilastut-
kinnosta annettavien ja valintakokeen muodostamien yhteispisteiden perusteella ja osa
pelkkien koepisteiden perusteella. Hakijat järjestetään keskinäiseen pistejärjestykseen
kussakin valintatavassa. Jos hakija ei täytä valintatavalle määriteltyjä minimiehtoja, tulee
hän hylätyksi kyseissä jonossa. Muussa tapauksessa hän *jää hyväksyttävissä olevaksi*. Jonot
käsitellään valintaperusteissa määritellyssä järjestyksessä, eli jos sama hakija olisi parhaiten
menestyneiden joukossa jokaisessa valintatapajonossa, tulisi hän hyväksytyksi ensimmäi-
senä käsiteltävästä jonosta. Muissa jonoissa hakijan valinta peruuntuu.

Yhteishaun valinnoissa käytetään sijoittelua, jossa verrataan kunkin hakijan hakukohde-
kohtaista valintamenestystä hänen hakutoivejärjestykseensä. Sijoittelussa hakija hyväksy-
tään ylimpään hakutoiveeseen, johon hänen pisteensä riittävät ottaen huomioon kaikkien

hakijoiden hakutoivejärjestykset ja valintamenestys eri hakukohteissa. Jos hakija tulee esimerkiksi hyväksytyksi toiseen hakutoiveeseensa, peruuntuvat sitä alemmat toiveet automaattisesti. Hakija voi jäädä ylempään toiveeseensa vielä varasijalle.

Yhteishaussa hakukohteiden valintatulokset valmistuvat vaiheittain korkeakoulujen valinta-aikataulujen mukaisesti, kuitenkin viimeistään opetus- ja kulttuuriministeriön määrittämään aikatauluun asetettuun takarajaan mennessä. Takaraja on vuosittain kevään yhteishaussa kesä-heinäkuun vaihteessa ja syksyn yhteishaussa marraskuun lopussa. Jos hakija tulee hyväksytyksi ennen yhteistä takarajaa ensimmäiseen hakutoiveeseensa tai sellaiseen hakutoiveeseen, jota ylempänä olevissa hakutoiveissa hänet on hylätty, voi hän ottaa opiskelupaikan välittömästi vastaan. Jos hakijan ylemmän hakukohteen tulokset eivät vielä ole valmistuneet, ei hänelle näytetä mahdollista alemman toiveen hyväksymistä, koska se voi vielä peruuntua hakijan tullessa hyväksytyksi ylemmälle toiveelle. Kun kaikkien hakukohteiden valinnan tulokset ovat valmistuneet, hakija voi ottaa opiskelupaikan joko sitovasti vastaan tai jäädä odottamaan mahdollisesti varasijalta vapautuvaa paikkaa ylemmältä toiveeltaan.

Taulukkoon 1 on koottu tietoja syksyllä 2016 alkaneen yhteishaun hakutoiveista. Vajaa puolet hakijoista (48,6 %) hakee yhteen tai kahteen hakutoiveeseen ja 83,5 % viiteen tai alle. Yhteishaussa paikan vastaanottaneista 33 262 sai paikan ensimmäisestä hakutoiveestaan (70 %). Ensimmäiseltä tai toiselta hakutoiveeltaan paikan vastaanotti 86 % paikan vastaanottaneista. Hakijoiden ilmoittamat toiveet toteutuvat siis yllättävänkin hyvin. Voidaan arvioida, että tämä johtuu käytännössä siitä, että pääsykoevaltaisessa järjestelmässä hakija voi kunnolla valmistautua vain yhteen kokeeseen. Lisäksi joillain aloilla saman alan kohteisiin hakeutumista eri korkeakouluissa rajoitetaan yhteisjärjestelyillä: esim. lääketieteen kokeet ovat kaikki samaan aikaan ja hakijan on siis päätettävä mihin yliopistoon hakee lääketiedettä opiskelemaan. Yliopistojen kauppatieteessä hakijalle annetaan lisäpisteitä hakukohteen asettamisesta ensisijaiseksi, ja tämä vaikuttanee osaltaan vastaavasti. Käytännön seuraus on, että mikäli hakija ei tule valituksi ykköstoiveeseensa, hän ei usein käytännössä tule valituksi mihinkään.

Voidaan siis sanoa, että pääsykoevaltaisessa järjestelmässä hakijalta edellytetty hakukoh-
teiden järjestäminen toimii käytännössä huonosti, kun hakutoivelistan muodostamista
ohjaavat monet käytännön seikat ja kuhunkin hakukohteeseen hakeutumisen edellyttämä
pääsykokeisiin valmistautumisen aikainvestointi. Asiaan palataan kohdassa 5.2.

Taulukko 1. Hakijoiden hakutoiveet 2016 syksyllä alkaneen koulutuksen yhteishaussa.

Yhteishaun hakutoive	Vähintään n hakeneet	täsmälleen n haku- kohteeseen hakeneet	osuus	kumula- tiivinen osuus	Paikan hakutoiveelta vastaan- ottaneet	osuus
1 Ammattikorkeakoulutus Yliopistokoulutus	151 357 81 046 70 311	42 283	27,9 %	27,9 %	33 262 19 340 13 922	70,0 %
2 Ammattikorkeakoulutus Yliopistokoulutus	109 074 64 450 44 624	31 281	20,7 %	48,6 %	7 658 4 595 3 063	16,1 %
3 Ammattikorkeakoulutus Yliopistokoulutus	77 793 49 064 28 729	25 648	16,9 %	65,5 %	3 460 2 149 1 311	7,3 %
4 Ammattikorkeakoulutus Yliopistokoulutus	52 145 35 313 16 832	16 525	10,9 %	76,5 %	1 700 1 125 575	3,6 %
5 Ammattikorkeakoulutus Yliopistokoulutus	35 620 25 457 10 163	10 583	7,0 %	83,5 %	904 633 271	1,9 %
6 Ammattikorkeakoulutus Yliopistokoulutus	25 037 18 601 6 436	25 037	16,5 %	100,0 %	520 371 149	1,1 %
Yhteensä	151 357				47 504	

2.3 Paikkojen varaaminen ensimmäistä paikkaansa hakeville (ensikertalaiskiintiöt)

Korkeakoulun on keväällä 2016 järjestetystä yhteishausta alkaen varattava osa opiskelu-
paikoista niille, jotka eivät ole aikaisemmin suorittaneet Suomen koulutusjärjestelmän
mukaista korkeakoulututkintoa eivätkä ole vastaanottaneet korkeakoulututkintoon joh-
tavaa opiskelupaikkaa syksyllä 2014 tai sen jälkeen alkaneesta koulutuksesta. Paikkojen
varaaminen on ollut mahdollista vuodesta 2014 alkaen, mutta käytännössä se alkoi vasta
sen tultua pakolliseksi keväällä 2016.

Paikkojen varaamisen eli ”ensikertalaiskiintiöiden” tarkoituksena on parantaa niiden
hakijoiden asemaa, jotka hakevat ensimmäistä korkeakoulupaikkaansa. Kiintiön koosta
päättää korkeakoulu. Korkeakouluilla on mahdollisuus käyttää ensikertalaiskiintiöitä myös
erillishauissa.

Hallituksen esityksessä (2014) paikkojen varaamisen vaikutuksia kuvattiin seuraavasti:

Opiskelijavalintojen uudistuksen I ja II vaiheiden uudistusten vaikutukset toteutuvat kolmella tavalla:

- 1 Kun ensikertalaisille varataan paikkoja riittävästi, heitä valitaan enemmän. Siirtymävaiheessa
tämä hyöty kohdistuu myös ennen 2014 paikan vastaanottaneille tutkintoa suorittamattomille.
- 2 Hakijoiden käyttäytyminen muuttuu, kun paikan vastaanottamisella on vaikutusta hakijan
asemaan tulevissa hauissa. Paikkoja ei todennäköisesti oteta nykyiseen tapaan vastaan
koulutuksista, joissa hakijat eivät aio opiskella tutkintoon asti. Tästä seuraa paikkojen
kohdentuminen motivoituneemmille henkilöille. Koulutusjärjestelmän kannalta paikat

kohdentuvat siis paremmin. Matalan kysynnän hakukohteissa vaikutus voi olla myös se, ettei kaikkia aloituspaikkoja saada täytettyä.

- 3 Uusien opiskelupaikkojen osalta kysyntää voidaan vähentää siirto-opiskelijoiden valintaa lisäämällä, jolloin yhteishaun paikat voidaan varata kattavammin ensikertalaisille. On kuitenkin huomioitava, että opiskelupaikkojen kokonaismäärää tämä tuskin kasvattaa: korkeakoulut pyrkivät pääsemään tutkintotavoitteeseen, mutta eivät sen yli. Paikat siirtyjille ovat pois yhteishaun paikoista. Korkeakoulun opiskelijavalinnan suunnittelua kuitenkin helpottaa, että turhia opiskeluoikeuksia ei synny, ja tätä kautta valinnat voidaan mitoittaa aiempaa oikeammin. Lisäksi siirtyminen edesauttaa valmistumista.

Näistä keskimäinen (2) toteutui jo keväällä 2014 järjestettävissä valinnoissa. Vaikutus 1 alkaa toteutua korkeakoulujen päätöksistä riippuen vuoden 2015 keväällä tai kattavammin tässä esityksessä esitettyjen säännösmuutosten myötä veloitettaessa paikkojen varaamiseen vuoden 2016 keväällä, kuten myös vaikutus 3, korkeakoulujen järjestäessä kattavammin siirtymäkäytäntöjä. (HE 2014, luku 6.1 yhteiskunnalliset vaikutukset)

Korkeakoulu päättää varattavien paikkojen määrästä. Niiden määrä vaihteli kevään 2016 hauissa hakukohteittain. Pienissä hakukohteissa paikkoja ei varattu ollenkaan. Varattujen paikkojen määrä vaihteli 50 %:n ja 80 %:n välillä. Esimerkiksi lääketieteen lisensiaatin koulutuksessa paikoista varattiin yleisesti 65 %, Kauppatieteen koulutuksissa 50 %, oikeustieteen koulutuksissa 75 % ja luokanopettajakoulutuksessa 80 % paikoista.

Käytännössä paikkoja varattiin kevään 2016 valinnoissa niin vähän, että ne vaikuttivat mekaanisesti valintojen lopputulokseen vain hyvin vähän. Mekaanisella vaikutuksella tarkoitetaan tapauksia, jossa ensimmäistä paikkaansa hakeva nousi valinnassa ei-ensikertalaisen ohi. Tätä tapahtui vain 95 hakukohteessa yli tuhannesta ja mekaanisesti paikkojen varaamisesta hyötyi hieman alle 250 ensimmäistä paikkaansa hakenutta. Valinnan lopputulos oli siis valtaosassa hakukohteita sama kuin se olisi ollut ilman paikkojen varaamista. On hyvä huomata, että ensikertalaisena kohdeltavien hakijoiden määrä on vielä siirtymäajasta johtuen varsin iso: hakijoissa on paljon sellaisia, joilla on ennen vuotta 2014 vastaanotettu opiskelupaikka, mutta ei tutkintoa (ks. Taulukko 9). Vaikuttavien kiintiöiden asettaminen on ollut tästä syystä haasteellista etenkin ammattikorkeakouluissa.

Keväällä 2016 järjestetyssä hauissa yliopistoista I syklin koulutuksissa paikan vastaanottaneista noin 71,3 % oli aidosti ensimmäistä paikkaansa hakevia eli sellaisia, jotka eivät ole ottaneet vastaan opiskelupaikkaa edes ennen vuotta 2014. Ammattikorkeakoulujen osalta noin 76,3 % oli ensimmäistä paikkaansa hakeneita. Taulukossa 9 on tarkempi tieto ensimmäistä paikkaa hakeneiden määristä hakeneissa ja paikan vastaanottaneissa vuosina 2015 ja 2016.

Paikkojen varaamisen mekaanisen vaikutuksen voi odottaa kasvavan, kun etäisyys vuoteen 2014 kasvaa, ja toisaalta korkeakoulut asettavat kiintiöt vaikuttavalle tasolle. Tätäkin ennen hakijoiden käyttäytyminen on muuttunut, kun paikan vastaanottamista vähemmän mieluisista hakukohteista harkitaan tarkemmin.

Valintojen käytännön toteutuksessa kiintiö voi olla joko hakukohdekohtainen tai valintatapajonokohtainen. Hakukohdekohtaisessa kiintiössä hakukohteeseen valitaan aluksi kiintiön verran korkeimmilla jonoosioilla olevia ensikertalaisia valintatavasta riippumatta. Loput valintatapajonojen vapaaksi jääneet aloituspaikat täytetään kaikkien hakijoiden joukosta järjestyksessä. Jonokohtaisessa kiintiössä hyväksytään jokaisesta valintatapajonosta erikseen ensin kiintiön verran ensikertalaisia hakijoita ja sitten täytetään loput paikat pistejärjestyksessä kaikista hakijoista.

2.4 Korkeakoulujen valintaperusteet

Suomalaisilla korkeakouluilla on laaja autonomia ja kansallisesti on pidetty tärkeänä, että korkeakoulut päättävät itse opiskelijoidensa valintaperusteista. Kuten edellä todettiin, korkeakoulumme päättävät lainsäädännön mukaan opiskelijavalintojen perusteista (AMKL § 28, YoL § 36). Korkeakoulujen nykykäytäntö on, että korkeakoulut päättävät valintaperusteistaan vain vuodeksi kerrallaan, eli esimerkiksi vuoden 2017 valinnoissa sovellettavista valintaperusteista päätetään vuonna 2016.

Vaikka valintaperusteet kuuluvat korkeakoulujen autonomiaan, niiden sisältöön on pyritty vaikuttamaan erityisesti informaatio-ohjauksen keinoin. Opetus- ja kulttuuriministeriön asettama Korkeakoulujen opiskelijavalintojen kehittämisryhmä on esittänyt suosituksia korkeakoulujen valintaperusteiden ja -menettelyjen kehittämisestä, ja osana suositusten taustamuistiota se on listannut korkeakouluille huomioon otettavia asioita valintaperusteita kehitettäessä (ks. Korkeakoulujen opiskelijavalintojen kehittämisryhmä 2016). Näiden tuoreiden suositusten toimeenpanoa ei ole vielä systemaattisesti seurattu, mutta tiedossa on, että niitä on jonkin verran jo käytetty korkeakouluissa päätöksenteon tukena.

Pääministeri Sipilän hallitus on linjannut (VNK 2015), että

korkeakoulut uudistavat valintakoemenettelyjään tavoitteena vähentää tarpeettomia välivuosia ja aikaistaa korkeakouluopintojen aloitusta. OKM ohjaa rahoituksella korkeakouluja luopumaan pitkäkestoisesta pääsykokeisiin valmistautumisesta, jolloin tarve osallistua valmennuskursseille vähenee oleellisesti.

Tämän tavoitteen toimeenpanemiseksi opetus- ja kulttuuriministeriö ja korkeakoulut sopivat tulossopimuksen 2017–2020 korkeakoululaitoksen yhteisissä tavoitteissa, että

Korkeakoulut hyödyntävät toisen asteen tutkintoja opiskelijavalinnassa nykyistä enemmän ja luopuvat pitkäkestoisesta valmistautumisesta edellyttävistä pääsykokeista. Korkeakoulut lisäävät yhteistyötään toisen asteen koulutuksen järjestäjien kanssa korkeakouluopintoihin siirtymisen nopeuttamiseksi. Valintamenettelyjä kehitetään alakohtaisessa yhteistyössä. Ensimmäistä korkeakoulututkintoa suorittavien osuutta uusista opiskelijoista kasvatetaan hyödyntämällä paikkojen varaamismahdollisuutta ensikertaisille hakijoille ja kehittämällä siirto-opiskelijoiden valintaa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö seuraa näiden tavoitteiden saavuttamista ensimmäisen kerran jo sopimuskauden puolivälissä 2018.

Lähi vuosien opiskelijavalintoihin liittyen muutosten seurantaan on asetettu valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan hanke (ns. TEAS-hanke), jonka tavoitteena on selvittää, miten korkeakoulutukseen hakeutuminen ja pääsy ovat muuttuneet opiskelijavalintojen uudistusten ja muiden opintojen vauhdittamiseen liittyvien politiikkatoimien vaikutuksesta ja ovatko esitetyt tavoitteet nopean siirtymisen ja opintojen etenemisen suhteen toteutuneet, miten ja miltä osin tavoitteet ovat toteutuneet tai jääneet toteutumatta ja miksi sekä mitä tulokset antavat aihetta odottaa uusimpien sekä suunnitteilla olevien uudistusten vaikutuksista. Tavoitteena on selvittää myös, miten hakujärjestelmä ja koulutukseen valikoituminen vaikuttavat alkuvaiheen opintojen etenemiseen ja miten valmennuskursseille osallistuminen vaikuttaa koulutuspaikan saamiseen – ja erityisesti voidaanko valmennuskurssien roolia opiskelijavalinnoissa vähentää.⁵

⁵ Ks. http://tietokayttoon.fi/hankkeet/hanke-esittely/-/asset_publisher/opiskelijavalinnat-ja-korkeakouluopintojen-nopeuttaminen.

Työryhmä huomasi raporttia työstäessään, että opiskelijavalintamenettelyistä, niiden merkityksestä ja vaikutuksista on vähän kansallista ajantasaista tutkimusta. Aiheen tutkimukseen ja valintauudistusten vaikutusten arviointiin tulee kiinnittää jatkossa enemmän huomiota.

Seuraavassa alaluvussa kuvataan ammattikorkeakoulujen valintaperusteiden erityispiirteitä ja sen jälkeen yliopistojen valintaperusteita. Esimerkit on koottu opintopolku.fi-palveluun tallennetuista koulutustarjonnan kuvauksista. Näiden jälkeen luvussa 2.4.3 annetaan esimerkkejä erilaisista valintakokeista. Kohdassa 2.5 on tietoa ylioppilastutkinnon ja toisaalta valintakokeiden painoarvosta valinnoissa.

2.4.1 Ammattikorkeakoulujen valintaperusteet ammattikorkeakoulututkintoon johtavassa koulutuksessa

Ammattikorkeakouluissa on käytössä valtakunnallisesti yhteiset alakohtaiset valintaperustesuositukset. Ammattikorkeakoulujen opintoasiainpäällikköverkoston työvaliokunta koordinoi ja valmistelee valintaperustesuosituksen yhdessä alakohtaisten vastuuammattikorkeakoulujen kanssa. Ammattikorkeakoulujen valtakunnalliset valintaperustesuositukset käsitellään ja hyväksytään Arene ry:n koulutusvaliokunnassa.

Suosituksessa on kuvattu neljä valintatapaa, joista alakohtaisesti käytetään yhtä tai useampaa. Valintatavat ovat:

- 1 Valintakoe
- 2 Koulumenestys ja valintakoe (valintatavassa ovat mukana vain ylioppilastutkinnolla hakevat)
- 3 Todistusvalinta (valintatavassa ovat mukana vain ylioppilastutkinnolla hakevat)
- 4 Valintakoe ja työkokemus

Ammattikorkeakoulu päättää, noudatetaanko hakukohteessa suositusta vai ei. Opetushallitus ja alakohtaiset vastuuammattikorkeakoulut mallintavat suosituksen mukaiset valintaperusteet (laskentasäännöt) opintopolku.fi-palveluun. Suosituksesta poikkeavien valintaperusteiden mallinnuksesta vastaa kyseinen ammattikorkeakoulu.

Pelkkään todistukseen perustuva valintamenettely on ollut ammattikorkeakouluissa vielä vähäisellä käytöllä. Se otetaan laajemmin käyttöön vuoden 2017 yhteishaussa tekniikan alalla, luonnonvara-alalla ja liiketalouden alalla. Todistusvalinta rajoittuu koskemaan vain ensimmäisellä hakutoiveella kyseisille aloille hakevia.

Ammattikorkeakoulujen valintakokeet eivät yleensä vaadi valintakoe kirjallisuuden lukemista, vaan kokeilla pyritään mittaamaan hakijoiden motivaatiota ja soveltuvuutta alalle, sekä muita opiskeluun liittyviä valmiuksia, esimerkiksi ongelmanratkaisukykyä ja loogista ajattelua. Joissakin valintakokeissa on käytössä etukäteisaineisto, johon hakijan tulee tutustua ennen valintakoetta. Aineisto joko saa tai ei saa olla kokeessa mukana, koulutusala riippuen. Valintakokeet voivat olla valtakunnallisesti yhteisiä kuten tekniikan alalla, luonnonvara-alalla, matkailu- ravitsemis- ja talousalalla, tietojenkäsittelyssä sekä liiketalouden koulutuksissa. Yhteisen valintakokeen lisäksi opiskelijavalintaan voi liittyä myös toinen osio, joka voi olla ammattikorkeakoulun päätöksen mukaan esimerkiksi haastattelu tai kirjoitelma. Humanistisella ja kasvatusalalla sekä sosiaali-, terveys- ja liikunta-alalla ei ole käytössä valtakunnallista valintakoetta, mutta toisessa ammattikorkeakoulussa suoritettua vastaavaa valintakokeen tulos kelpaa myös toisen ammattikorkeakoulun hakukohteessa.

Sosiaali-, terveys- ja liikunta-alalla hakijoiden on osallistuttava ensin sähköiseen esivalintakokeeseen, jonka tulosten perusteella osa hakijoista kutsutaan varsinaiseen valintakokeeseen. Sähköinen esivalintakoe oli käytössä ensimmäistä kertaa kevään 2016 opis-

kelijavalinnoissa. Esivalintakoe on tietynä päivänä kaikille hakijoille yhtä aikaa, ja sen tekemiseen on 1,5 tuntia aikaa. Hakijoille lähetetään linkki esivalintakokeeseen etukäteen, ja kokeen voi suorittaa missä tahansa.

Kulttuurialalla ei tehdä valintakoeysteistyötä. Opiskelijavalinta perustuu pelkkään valintakokeeseen, johon kutsutaan joko kaikki hakijat tai osa hakijoista etukäteen tehtävän näytön perusteella.

Koulumenestyspisteitä annetaan vain ylioppilastutkinnon arvosanoista. Lähes kaikilla aloilla pisteitä annetaan 1. äidinkielen arvosanasta, 2. parhaan kielen arvosanasta sekä 3. parhaasta matematiikan tai reaalineen arvosanasta. Tekniikan alalla ylioppilasarvosanoista voi saada pisteitä 1. äidinkielen kokeesta 2. matematiikasta, jossa annetaan eri määrä pisteitä tason mukaan sekä 3. kemian, fysiikan ja biologian kokeesta (paras arvosana huomioidaan).

Alla on kaksi esimerkkiä ammattikorkeakoulujen alakohtaisista valintaperustesuosituksista: tekniikan ja liikenteen alan pisteytys sekä liiketalouden alan pisteytys. Molemmilla aloilla on käytössä 3 valintatapaa, joista todistusvalinta on käytössä ainoastaan hakijan ensimmäisessä hakukohteessa. Koulumenestyspisteet lasketaan vain ylioppilastutkinnon arvosanoista, joten muulla kuin ylioppilastutkinnolla hakevat ovat mukana ainoastaan pelkän valintakokeen perusteella tapahtuvassa valintatavassa.

Tekniikan ja liikenteen ala

1 Valintakoe (max. 40 pistettä)

2 Koulumenestys ja valintakoe (valintatavassa mukana vain ylioppilastutkinnolla hakevat):

Koulumenestys	60 pistettä (ylioppilastutkinnon arvosanat)
Valintakoe	40 pistettä
<i>Yhteensä</i>	100 pistettä

3 Todistusvalinta (valintatavassa mukana vain ylioppilastutkinnolla hakevat), käytössä ainoastaan hakijan ensimmäisessä hakukohteessa

Koulumenestys	60 pistettä (ylioppilastutkinnon arvosanat)
---------------	---

Koulumenestyksen pisteytys valintatavoissa 2 ja 3

Yo-tutkintotodistus	L/E	M	C	B	A
Äidinkieli	15	12	9	6	3
Paras pitkänä kirjoitettu kieli	15	12	9	6	3
Matematiikka, pitkä*	15	12	9	7	5
Matematiikka, lyhyt*	10	8	6	4	2
Fysiikan reaalikoe**	15	12	9	6	3
Kemian reaalikoe**	15	12	9	6	3
Biologian reaalikoe **	15	12	9	6	3

* = enintään toinen

** = enintään yksi

Liiketalouden ala

1 Valintakoe (max. 40 pistettä)

2 Koulumenestys ja valintakoe (valintatavassa mukana vain ylioppilastutkinnolla hakevat):

Koulumenestys	60 pistettä (ylioppilastutkinnon arvosanat)
Valintakoe	40 pistettä
<i>Yhteensä</i>	100 pistettä

3 Todistusvalinta (valintatavassa mukana vain ylioppilastutkinnolla hakevat), käytössä ainoastaan hakijan ensimmäisessä hakukohteessa

Koulumenestys	60 pistettä (ylioppilastutkinnon arvosanat)
---------------	---

Koulumenestyksen pisteytys valintatavoissa 2 ja 3

Yo-tutkintotodistus	L/E	M	C	B	A
Äidinkieli	20	19	17	12	10
Paras kieli (vieraat kielet ja toinen kotimainen) pitkä (lyhyt/keskipitkä)	20 (19)	19 (18)	17 (16)	12 (11)	10 (9)
Matematiikka (lyhyt tai pitkä) tai paras reaaliaineiden kokeista (ennen v. 2006 kirjoittaneilla reaali)	20	19	17	12	10

2.4.2 Yliopistojen valintaperusteet yhteishaun I syklin hakukohteissa

Yliopistoilla ei ole käytössä vastaavaa valtakunnallista alakohtaista valintaperustesuositusta kuin ammattikorkeakouluilla ja erilaisten valintaperusteiden kirjo on huomattavasti laajempi. Alakohtaista valintayhteistyötä, jolloin alalla on käytössä yhteinen pisteitys ja valintakoe, tehdään myös yliopistoissa esimerkiksi tekniikan alan DIA-yhteisvalinnassa, kauppatieteiden alalla ja sosiaalityössä. Lisäksi yliopistoissa tehdään valintakoe yhteistyötä. Tällöin valintakoe voi olla sama usealle hakukohteelle, mutta valintaperusteet saattavat vaihdella ylioppilastutkinnon pisteytyksen osalta. Tästä esimerkkejä ovat tietojenkäsittelytieteen valintakoe yhteistyö sekä kasvatustieteen, luokanopettaja- ja lastentarhanopettajavainnain (VAKAVA). Osa yliopistoista saattaa olla mukana valintakoe yhteistyössä ja osa sen ulkopuolella, esimerkiksi psykologiassa yhteistyössä ovat mukana vain Helsingin yliopisto, Tampereen yliopisto ja Turun yliopisto.

Suurin osa yliopistojen hakukohteista hyödyntää ylioppilastutkinnon arvosanoja opiskelijavalinnoissaan joko huomioimalla arvosanat osana yhteispisteitä tai valitsemalla hakijat suoraan pelkän ylioppilastodistuksen perusteella. Käytössä olevat valintatavat voidaan jakaa karkeasti viiteen luokkaan:

- 1 ylioppilastutkintotodistukseen perustuva todistusvalinta
- 2 kilpailumenestykseen tai vastaavaan perustuva muu suoravalinta
- 3 ylioppilastutkintotodistuksesta ja valintakokeesta saatava yhteispistemäärä
- 4 pelkän valintakokeen pistemäärä
- 5 avoimen yliopiston opintojen tai MOOC-kurssin perusteella tehtävä opiskelijavalinta.

Yliopistoilla on ammattikorkeakouluja laajemmin käytössä todistusvalinta, jossa hakijat valitaan ilman valintakoetta joko ylioppilastodistuksen arvosanojen tai vähäisessä määrin kilpailumenestyksen perusteella. Todistusvalinta rajoittuu kuitenkin yliopistoissakin lähinnä matemaattis-luonnontieteellisen ja teknillistieteellisen alojen opiskelijavalintoihin. Todistusvalinnassa voidaan määritellä jokin tietty kynnysehto, jonka saavuttavat hakijat tulevat kaikki hyväksytyksi, tai sitten hakijat laitetaan järjestykseen todistuspisteiden perusteella ja hyväksytyksi tulee aloituspaikkojen verran hakijoita pistejärjestyksessä. Jäl-

kimmäisessäkin tapauksessa useimmiten on määritelty vähimmäisehto, jonka tulee täyttyä, jotta hakija voi tulla todistusvalinnassa hyväksytyksi.

Yliopistoissa ylioppilastutkinnon arvosanojen pisteitys on moninaisempaa kuin ammattikorkeakouluissa, koska valtakunnallista suositusta ei ole, eivätkä läheskään kaikki alat tee alakoh- taista yhteistyötä ylioppilastutkinnon pisteytyksen osalta. Valintaperusteet saatetaan myös val- mistella ja päättää yliopiston sisällä hajautetusti. Alle on poimittu muutamia esimerkkejä siitä, miten ylioppilastutkinnon arvosanat huomioidaan yliopistojen opiskelijavalinnoissa.

Esimerkkejä samantyyppisten hakukohteiden pisteytyksestä

- 1 *Tampereen yliopisto, Ranskan kielen tutkinto-ohjelma, humanististen tieteiden kandidaatti ja filosofian maisteri (3 v + 2 v):* pisteet lasketaan ylioppilastutkinnon äidinkielen ja enintään viiden muun (hakijalle parhaat pisteet tuottavan) kokeen perusteella. Eri kokeista saatuja pisteitä painotetaan kertomalla ne koekohtaisilla painokertoimilla.
- 2 *Turun yliopisto, Ranska, humanististen tieteiden kandidaatti ja filosofian maisteri (3 v + 2 v):* pisteet lasketaan ylioppilastutkinnon äidinkielen arvosanan ja enintään kolmen muun parhaan kokeen perusteella.
- 3 *Helsingin yliopisto, Ranskalainen filologia, humanististen tieteiden kandidaatti ja filosofian maisteri (3 v + 2 v):* pisteet lasketaan ylioppilastutkinnon äidinkielen kokeen arvosanasta ja enintään neljän muun kokeen arvosanoista (myös ylioppilastutkinnon suoritusvuosi vaikuttaa pisteytykseen).

Muita esimerkkejä

- 4 *Tampereen yliopisto, Luokanopettaja, Kasvatustieteiden tutkinto-ohjelma, kasvatustieteen kandidaatti ja maisteri (3 v + 2 v):* ylioppilastodistuksesta huomioidaan ainoastaan äidinkielen ja matematiikan arvosanat.
- 5 *Jyväskylän yliopisto, Sosiaalityö, yhteiskuntatieteiden kandidaatti ja maisteri (3 v + 2 v):* hakijan pisteet lasketaan ylioppilastutkinnon äidinkielen arvosanasta, parhaan reaaliaineen kokeen arvosanasta sekä kahdesta muusta hakijalle parhaat pisteet tuottavan kokeen arvosanasta (kokeet voivat olla myös reaaliaineiden kokeita).
- 6 *Turun yliopisto, Tietojenkäsittelytiede, luonnontieteiden kandidaatti ja filosofian maisteri (3 v + 2 v):* pisteet lasketaan kolmesta ylioppilastutkinnon kokeesta: matematiikasta, äidinkielestä ja mistä tahansa muusta kokeesta.
- 7 *Lappeenrannan teknillinen yliopisto, Laskennallinen tekniikka, tekniikan kandidaatti ja diplomi-insinööri (3 v + 2 v), DIA-yhteisvalinta:* ylioppilastutkinnosta huomioidaan viisi parhaat pisteet tuottavaa arvosanaa seuraavista (pisteitys vaihtelee arvosanoittain): matematiikka (pitkä), fysiikka, kemia, biologia, muut reaaliaineet, vanhamuotoinen reaali, äidinkieli, matematiikka (lyhyt), toinen kotimainen kieli (pitkä), toinen kotimainen kieli (keskipitkä), vieras kieli (pitkä), vieras kieli (lyhyt).

Joissakin yliopistojen valinnoissa käytetään ylioppilastutkinnon arvosanan lisäksi tai tilalla aineesta saatua pistemäärää. Lisäksi muutamissa hakukohteissa on merkitystä sillä, minä vuonna hakija on valmistunut ylioppilaaksi: ennen tiettyä vuotta kirjoitetusta oppiaineesta on annettu vähemmän tai enemmän pisteitä kuin rajavuoden jälkeisistä vuosista.

Valinta saattaa myös olla kaksi- tai useampivaiheinen. Esimerkiksi kasvatustieteellisellä alalla valinnan ensimmäisenä osiona on etukäteisaineistoon pohjautuva kirjallinen val-

takunnallisesti yhteinen VAKAVA-valintakoe, jonka perusteella osa hakijoista kutsutaan soveltuvuuskokeeseen. Monivaiheiset valinnat ovat tyypillisiä myös taidealalla.

Yliopistoissa valintakokeista pääosa on hakukohdekohtaisia valintakokeita, jolloin hakija ei voi hakea samalla valintakokeella useampaan hakukohteeseen. Osa valintakokeista edellyttää hakijalta valintakoe kirjallisuuden lukemista etukäteen. Osa yliopistoista on kuitenkin pyrkinyt siihen, että ennakkoon luettavaa ja pitkää valmistautumisaikaa vaativaa valintakoemateriaalia on vähennetty, ja niiden sijaan suositaan esimerkiksi valintakoe tilanteessa jaettavaa materiaalia.

2.4.3 Esimerkkejä valinta- ja soveltuvuuskokeista yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa

Korkeakoulut järjestävät valintakokeita runsaasti. Keväällä 2016 järjestettiin yli tuhat pääsy- tai soveltuvuuskoe.⁶ Korkeakoulujen johdolle tehdyn kyselyn perusteella valintakokeiden järjestämisen kustannukset tunnetaan korkeakouluissa huonosti. Arviot pääsykokeiden järjestämisen kustannuksista vaihtelevat muutamista kymmenistä euroista noin tuhanteen euroon per opintonsa aloittava. Työryhmä laski monialaisten korkeakoulujen esimerkkien avulla, että todennäköisesti kaikkien korkeakoulujen valintakokeuskustannukset ovat yhteensä 15 ja 25 miljoonan euron välillä vuositasolla, mutta asiaa olisi selvitettävä tarkemmin kustannusten todellisen tason määrittämiseksi.

Valintakokeet voidaan jakaa karkeasti luokkiin sen perusteella millaisten asioiden hallintaa, osaamista tai muita hakijan ominaisuuksia mitataan. Alla on esitetty valintakokeiden luokittelu ja esimerkkejä valintakokeista. Esimerkit on kerätty opintopolku.fi-palvelusta ja joiltain osin korkeakoulujen valinnoista kertovilta omilta nettisivuilta syyskuussa 2016.

Yhden tai useamman oppiaineen lukion pakollisiin ja syventäviin kursseihin perustuvat kokeet mahdollisesti lisättyinä kokeissa jaettavalla materiaalilla

- Tekniikan alan yliopistoissa DIA-yhteisvalinnassa tietotekniikan alan tekniikan kandidaatti ja diplomi-insinöörin tutkintoihin (3 v + 2 v) johtavissa koulutuksissa pääsykokeena on matematiikan koe, jossa edellytetään lukion matematiikan pitkän oppimäärän hallintaa (10 kurssia) sekä fysiikan koe, joka perustuu rajattuun osaan lukion oppimäärästä. Lisäksi kokeen mukana jaetaan lyhyt teoriaosa sellaiselta fysiikan osa-alueelta, joka ei kuulu lukion oppimäärään. Kysymykset soveltavassa tehtävässä käsittelevät tätä uutta materiaalia.⁷
- Lääketieteen lisensiaatin koulutuksen valintakoe perustui (kevään 2016 valinnassa) lukion opetussuunnitelman perusteiden mukaisiin biologian, fysiikan ja kemian pakollisiin ja syventäviin kursseihin.⁸
- Helsingin yliopiston matematiikan koulutusohjelmassa valintakokeen tehtävät perustuvat lukion matematiikan pitkään oppimäärään (vähintään 10 kurssia). Huomionarvoista on, että valintakokeeseen voivat osallistua vain erikseen kutsun saavat hakijat. Kutsu valintakokeeseen lähetetään niille hakijoille, jotka eivät ole suorittaneet ylioppilastutkintoa tai IB-, EB- tai RP-tutkintoa. Ylioppilastutkinnon suorittaneet valitaan ylioppilastutkintotodistuksen perusteella.

⁶ Korkeakoulujen hakujen asiakaspalveluryhmä on koonnut tiedot valintakokeista päivämäärittäin. Koonti löytyy verkosta osoitteesta: https://confluence.csc.fi/download/attachments/50176998/Valintakokeet%202016_Korkeakoulut_final.xlsx (haettu 20.9.2016)

⁷ DIA yhteisvalinnasta ks. <http://dia.fi/>

⁸ ks. esim. Helsingin yliopiston lääketieteen valintaperusteet syksyllä 2016 alkaneeseen koulutukseen: <http://www.med.helsinki.fi/peruskoulutus/opiskelijaksi/hakuopas.html> (haettu 20.9.2016)

Hakukohteen alan omaan kirjallisuuteen ja mahdollisesti koetilanteessa jaettavaan materiaaliin perustuva koe

- Useisiin kasvatustieteiden koulutuksiin yliopistoissa edellytettävä VAKAVA-koe perustuu reilua kuukautta ennen koetta julkaistavaan aineistoon. Keväällä 2017 koe järjestetään 3.5.2017. ja aineisto, johon koe perustuu, julkaistaan tiistaina 28.3.2017 klo 9.00. Aineiston pituus on viime vuosina ollut noin 75 sivua. Materiaali jaetaan ilmaiseksi verkossa.⁹
- Helsingin yliopiston oikeustieteen valintakoe kirjoina oli vuonna 2016 kolme esineoikeutta, viestintäoikeutta ja velkavastuuta käsittelevää kirjaa, sivumäärältään yhteensä noin 600 sivua. Kirjat tulivat myyntiin 6.4.2016 ja niiden hinta Unigrafian verkkokaupassa oli yhteensä 230 euroa. Lukemisesteisillä hakijoilla oli mahdollisuus tilata Celian kautta valintakoe kirjoina maksutta äänikirjoina, e-kirjoina tai pistekirjoina. Valintakoe kirjot olivat saatavissa Celian kautta aikaisintaan samaan aikaan kuin painetut versiot. Valintakoe sisälsi viisi kysymystä, joista kaksi on luonteeltaan monivalintatehtäviä. Muut kysymykset olivat esimerkiksi oikeustapa-, essee- ja aineistokysymyksiä.¹⁰

Päätelykykyä ja/tai aineiston omaksumista yms. mittaava pelkästään koetilanteessa jaettavaan materiaaliin perustuva koe

- Haaga-Helia ammattikorkeakoulun englanninkielisen tradenomikoulutuksen (Degree Programme in International Business) järjestetään (kevät 2016) koko päivän kestävä pääsykoe, joka sisältää haastattelun, koetilaisuudessa jaettavaan materiaaliin perustuvan kokeen (monivalintavastaukset), loogista päätelykykyä mittaavan kokeen ja kirjoituskokeen, joka perustuu koetilanteessa jaettavaan materiaaliin ja jonka vastauksista arvioidaan sekä sisältö että englannin kielen tuottaminen.
- Lapin ammattikorkeakoulun tietojen Tradenomi (AMK) tietojenkäsittely -koulutusohjelman pääsykoe (keväällä 2017 alkavaan koulutukseen) sisältää kirjallisen osuuden, jolla arvioidaan loogisen ajattelun ja ongelmanratkaisun taitoa sekä aineistoon pohjautuen uuden tiedon omaksumista. Kirjallisen osion lisäksi valintakokeessa mitataan esseekysymyksillä motivaatiota ja soveltuvuutta alalle. Ennakkomateriaalia ei ole.

Haastattelut ja soveltuvuuskokeet

- Jyväskylän yliopiston luokanopettajakoulutukseen valinnoissa osa hakijoista VAKAVA-kokeen perusteella soveltuvuuskokeeseen, joka sisältää kirjallisen tehtävän ja yksilöhaastattelun.
- Metropolia Ammattikorkeakoulun sosionomikoulutuksen valintakoe on kaksivaiheinen. Koulutus on mukana ammattikorkeakoulujen SOTE-alan valintayhteistyössä. Kaikki hakijat voivat osallistua valtakunnalliseen sähköiseen esivalintakokeeseen ilman erillistä kutsua. Esivalintakokeen perusteella osa hakukelpoisista hakijoista kutsutaan varsinaiseen valintakokeeseen. Valintakokeeseen kutsutaan vähintään kaksinkertainen määrä hakijoita aloituspaikkoihin nähden. Varsinaisessa *"valintakokeessa testataan hakijan motivaatiota, opiskelu- ja työvalmiuksia sekä sosiaalisia taitoja. Tutkintokohtaiseen valintakokeeseen valmistautuessa on hyvä lukea tutkinnon opetussuunnitelma. Tutkintokohtainen valintakoe sisältää tekstin tuottamisosion sekä ryhmätilanteen, jotka eivät vaadi etukäteisvalmisteluja."*

⁹ VAKAVA kokeesta ks. <http://www.helsinki.fi/vakava/>

¹⁰ Helsingin yliopiston oikeusnotaarin ja oikeustieteen maisterin tutkintoon johtavan koulutuksen valintaperusteet syksyllä 2016 alkaneeseen koulutukseen <http://www.helsinki.fi/oikeustiede/opiskelijaksi/valintakokeet/2016/valintamenettely.html>

Valintakoetta pidemmät valintamenettelyt tai ”pidennetyt pääsykokeet” jollaisina voidaan pitää esimerkiksi MOOC-kurssin suorittamista tai pientä määrää avoimessa yliopisto- tai ammattikorkeakouluopetuksessa tehtyjä suorituksia.

- Helsingin yliopiston ohjelmoinnin MOOC-kurssin suorittaneet voivat keväällä 2016 hakea yhteishaussa tietojenkäsittelytieteen koulutusohjelmaan. MOOC-kurssin ja siihen liittyvän näyttökokeen hyväksytysti suorittaneet korkeakoulukelpoiset hakijat voivat hakea opinto-oikeutta kevään 2016 yhteishaussa. Pääsy edellyttää, että kurssin kolmeltatoista ensimmäiseltä viikolta saa kultakin vähintään 90 % saatavissa olevista pisteistä. Tämän jälkeen saa kutsun näyttökokeeseen. Näyttökokeen menestyksekkäästi suorittamalla saa mahdollisuuden opinto-oikeuteen tietojenkäsittelytieteen luonnontieteen kandidaatin (LuK) ja filosofian maisterin (FM) tutkintoihin. Näyttökokeeseen kuuluu ohjelmointitehtävä ja haastattelu, jonka lisäksi hakijoita pyydetään näyttökoekutsun yhteydessä lähettämään motivaatiokirje.

Tuottamis- tai esiintymistehtävät (esim. arkkitehtuuri, media, teatteri, musiikki, kuvataide)

- Lahden ammattikorkeakoulun sisustusarkkitehtuurin muotoilija (AMK) ammattikorkeakoulututkintoon johtavassa koulutuksessa ”*valintakoe muodostuu monipuolisista muotoilun alalla tarvittavia erityisominaisuuksia mittaavista tehtävistä, haastattelusta ja havainnoinnista. Valinnassa painotetaan visuaalista ja luovaa ongelmanratkaisukykyä, soveltuvuutta alalle sekä opiskelumotivaatiota.*”¹¹

Ennakkotehtäviä ovat mm. taidealoilla käytettävät tuotokset ja toisaalta esimerkiksi motivaatiokirjeet, joita joissain hakukohteissa edellytetään.

Esimerkiksi Lahden ammattikorkeakoulun sisustusarkkitehtuurin koulutukseen hakijoilta edellytetään ennakkotehtävänä 4–10 sivun (enintään kokoa A3) portfolioa, jonka ensimmäisellä aukeamalla tulee olla motivaatiokirje. Hakijaa ohjeistetaan seuraavasti: ”*Esittele kansiolle näytteitä osaamisistasi, joiden uskot tukevan valintaasi hakemaasi pääaineeseen. Tuo esiin töitä, joilla mielestäsi erotut muista hakijoista. Ole rohkea, uniikki ja persoonallinen. Esittele työnäytekansiossa omaa persoonaasi ja taitojasi esimerkkitöiden avulla. Töiden ei tarvitse olla puhtaita muotoilutöitä vaan ne voivat olla esimerkiksi työhösi, harrastuksiisi tai aikaisempaan koulutukseesi liittyviä tuotoksia. Sisällytä portfolioon lyhyet töitä selittävät tekstit. Portfolio voi koostua esim. piirustuksista, valokuvista, mallinnuksista tai maalauksista. Haluamme nähdä erityisesti käsivarapiirroksiasi.*”¹²

Näistä esimerkeistäkin käy ilmi, että esimerkiksi keväällä matematiikan ja fysiikan kirjoitettava, lääketieteeseen ja toisaalta diplomi-insinöörikoulutukseen hakeva voi joutua testautamaan samaa osaamistaan ylioppilaskirjoituksissa ja kaksissa erillisissä pääsykokeissa.

Valintakokeita voidaan yrittää luokitella sen mukaan millaisia valmiuksia niillä pyritään mittaamaan, joskin tämä on haastavaa tuntematta valittuun valintamenettelyyn johtaneita pohdintoja. Mitattavia asioita ovat

¹¹ LAMK, Muotoilija (AMK), sisustusarkkitehtuuri, päivätoteutus, valintaperusteet syksyllä 2016 alkaneeeseen koulutukseen <https://opintopolku.fi/app/#!/korkeakoulu/1.2.246.562.17.51676295762>

¹² <http://muotoiluinstituutti.fi/valintaopas2016/>

- 1 Akateemiset ja teoreettiset taidot ja valmiudet, sisältäen sekä lukion oppimääriin sisältyvät tiedolliset valmiudet ja toisaalta enemmän tai vähemmän geneerisiä ongelmanratkaisun ja kriittisen ajattelun taitoja. Esimerkiksi lukion matematiikan, kemian ja fysiikan oppimääriin perustuvat kokeet ovat tällaisia, mutta myös koetilanteessa jaettavaan aineistoon perustuvat kokeet tai yleiset päättelykykytestit voidaan lukea tähän luokkaan.
- 2 Lukion oppimäärään kuulumattomat tiedolliset valmiudet. Esimerkiksi lukion oppimäärään kuulumattomaan kirjalliseen materiaaliin perustuvat pääsykokeet ovat tällaisia. Tällaiseenkin materiaaliin perustuvissa kokeissa voidaan pyrkiä mittaamaan esimerkiksi yleisempiä ongelmanratkaisun ja kriittisen ajattelun taitoja.
- 3 Ei akateemisia taitoja, taiteellista ilmaisukykyä, teknistä taituruutta tai luovuutta; näitä ovat esimerkiksi taide- ja taideteollisten alojen ennakkotehtävät ja esimerkiksi soitto- tai tanssinäyttyt.

Lisäksi kokeilla, haastatteluilla ja ennakkotehtävillä voidaan pyrkiä mittaamaan mittaavan myös *motivaatiota*, sosiaalisia valmiuksia ja toisaalta eri tavoin ymmärrettyä *soveltuvuutta*. Näiden mittaamisen mekanismit voivat olla moninaisia ja tähän palataan kohdissa 4.2 ja 4.3.

2.5 Ylioppilastutkinnon ja pääsykokeiden painoarvo valinnoissa

Ylioppilastutkintoa hyödynnetään suuressa osassa edellä kuvattuja valintamenettelyjä, mutta sen painoarvo kuitenkin vaihtelee. Voidaan kysyä, mikä on ylioppilastutkinnon painoarvo valintojen kokonaisuudessa. Painoarvosta kertovat seuraavat seikat:

- osuus valittavista, joka valitaan pelkän ylioppilastutkinnon perusteella
- osuus valittavista joka valitaan ylioppilastutkinnosta saatavien ja valintakokeesta saatavien yhteispisteiden perusteella
- valittaessa yhteispistemäärän perusteella pistemäärät joita valintakokeesta ja toisaalta ylioppilastutkinnosta voi saada

Nämä vaihtelevat eri hakukohteissa, ja yleiskuvan muodostaminen ylioppilastutkinnon painoarvosta ei ole yksinkertaista. Taulukossa 2 on tietoa syksyllä 2016 alkaneeseen koulutukseen yhteishaussa hyväksytyistä valintatavoittain. Avoimen väylän valintoja järjestetään nykytilassa pääasiallisesti erillisvalintoina eikä osuus siis kerro sen volyymistä kokonaisuudessaan. Taulukosta nähdään, että pelkällä valintakokeella valittiin 54,4 % ammattikorkeakouluihin valittavista ja 33,6 % yliopistoihin valittavista. Suoravalinnalla (todistuksen perusteella) ei valittu vielä vuoden 2016 valinnoissa ammattikorkeakouluihin juuri lainkaan opiskelijoita ja yliopisto-opiskelijoista 15,2 %. Todistuksesta saatavien ja valintakokeen yhteispisteillä valitaan 48,7 % yliopistoihin valittavista ja 31,2 % ammattikorkeakouluihin valittavista. Näissä malleissa todistuksista ja toisaalta valintakokeista saatavien pisteiden osuudet vaihtelevat 40 ja 60 %:n välillä. Olettaen, että suhde on keskimäärin noin 50–50, voidaan arvioida, että ylioppilastutkinnon ”painoarvo” valintojen lopputuloksen kannalta on yliopistojen osalta noin 40 % ($15,2 \% + 48,7/2 \%$) ja ammattikorkeakoulujen osalta noin 16 % ($0,35 \% + 31,2 \% / 2$).

Näitä lukuja voidaan verrata ylioppilastutkinnon suorittaneiden määrään hakijoissa ja paikan vastaanottaneissa. Yliopistoihin hakeneista 87 %:lla ja paikan vastaanottaneista 95 %:lla on ylioppilastutkinto, ja ammattikorkeakouluihin hakeneista 50,5 %:lla (paikan vastaanottaneista 62,3 %:lla on ylioppilastutkinto (ks. Taulukot 10 ja 11). Voidaankin

sanoa, että ylioppilastutkinto ei tässä mielessä ole osuutensa mukaisessa roolissa valinnoissa, varsinkin kun otetaan huomioon ylioppilastutkintomenestyksen tunnettu korrelaatio opintomenestykseen korkeakouluissa (ks. 4.1).

Kohdassa 6.6 palataan vielä miesten ja naisten osuuksiin eri valintatavoilla valituissa eri aloilla.

Taulukko 2. Eri valintatavoilla valitut opiskelijat syksyllä 2016 alkaneen koulutuksen yhteishaussa I syklin valinnoissa. (Lähde OPH)

		Hyväksytyt	Osuus hyväksytyistä
Valintakoe pisteet	yhteensä	25 445	54,37 %
	yo	6 337	33,60 %
	amk	19 108	68,39 %
Todistuksesta ja valintakokeesta saatavien yhteispisteet	yht	17 926	38,30 %
	yo	9 191	48,73 %
	amk	8 735	31,26 %
Suoravalinta (todistuksen perusteella)	yht	2 962	6,33 %
	yo	2 865	15,19 %
	amk	97	0,35 %
Avoimen väylä	yht	122	0,26 %
	yo	122	0,65 %
	amk	0	0,00 %
Kilpailumenestys	yht	24	0,05 %
	yo	24	0,13 %
	amk	0	0,00 %
Muu	yht	323	0,69 %
	yo	323	1,71 %
	amk	0	0,00 %
yhteensä	yht	46 802	
	yo	18 862	
	amk	27 940	

2.6 IB-, EB- ja Reifeprüfung-tutkintojen arvosanojen hyödyntäminen valinnoissa

IB-, EB- ja Reifeprüfung-tutkintojen arvosanoja hyödynnetään valinnoissa pisteyttämällä kokeita ylioppilastutkintoa vastaavasti. Opetusministeriö on antanut asiasta suosituksen joka sisältää arvosanojen muuntotaulukot.¹³ Suositusta on kuitenkin pidetty vanhentuneena. Muuntotaulukko ei myöskään huomioi oppimäärien laajuuksia.

Tutkintojen arvosanojen antamisajankohdasta johtuen IB tai EB tutkinnon suorittaneiden valinnoissa on useanlaisia käytäntöjä kevään valinnoissa samana kevään näitä tutkintoja suorittavien osalta. Korkeakoulujen opiskelijavalintojen kehittämisryhmä on suositellut, että ”IB- tai EB-tutkinnon keväällä suorittaneet valitaan ehdollisesti lukion tekemien arvosana-arvioiden perusteella, ja mikäli hakijan lopulliset arvosanat ovat näitä niin paljon alempia, että hakijan pisteet eivät riitä valintaan tai tutkintoa ei hyväksytty lainkaan, valinta raukeaa.”¹⁴

¹³ ks. <https://opintopolku.fi/wp/ylipisto/kuka-voi-hakea-ylipistoon/ylipilastutkinnon-pisteitys-2/>

¹⁴ http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/Hankkeet/opiskelijavalinnat/liitteet/20160114_Opiskelijavalintojen_kehittamisryhman_suositukset.pdf s.12

2.7 Muiden kelpoisuuden tuottavien tutkintojen hyödyntäminen

Yliopisto- ja ammattikorkeakoululakien mukaan I syklin tutkintoon (ammattikorkeakoulututkinto, alempi korkeakoulututkinto tai ylempi korkeakoulututkinto jonka yliopisto järjestää siten, ettei koulutukseen kuulu alempaa korkeakoulututkintoa) johtaviin korkeakouluopintoihin kelpoisia ovat myös ne, jotka ovat suorittaneet ulkomaisen koulutuksen, joka asianomaisessa maassa antaa kelpoisuuden vastaaviin korkeakouluopintoihin.

Näistä tutkinnoista annettuja arvosanoja ei kuitenkaan pisteytetä, ja hakijat siis valitaan muilla perusteilla (esim. pelkkä valintakoe, tehtävät).

Yliopistolain ja ammattikorkeakoululain mukaan vieraskielisissä koulutuksissa voidaan edellyttää maksullisen kansainvälisen testin suorittamista.

2.8 Ammatillisten toisen asteen tutkintojen hyödyntäminen valinnoissa

Ammatillisen tutkinnon arvosanoja ei tällä hetkellä hyödynnetä korkeakoulujen valinnoissa systemaattisesti. Ammattikorkeakoulut luopuivat ammatillisen tutkinnon arvosanojen pisteyttämisestä kevään 2016 valinnoissa ja ammatillisen tutkinnon suorittaneet valitaan tällä hetkellä pelkkien valintakokeiden perusteella. Myös yliopistoihin ammatillisen tutkinnon suorittaneet valitaan pääsykokeiden perusteella.

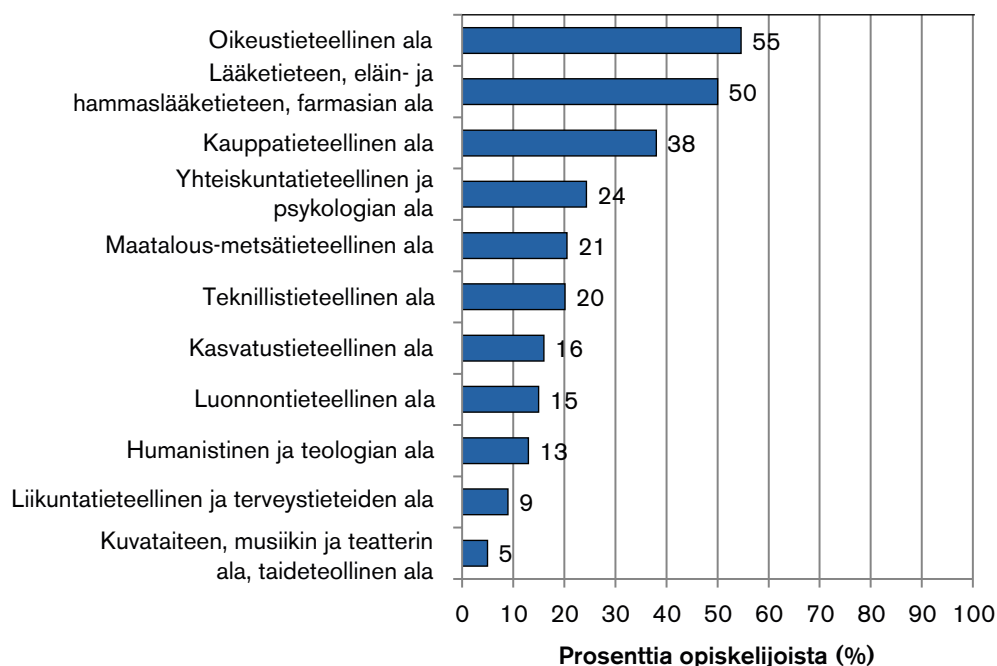
Taulukoissa 10 ja 11 on ammatillisen tutkinnon suorittaneiden osuudet hakijoissa ja paikan vastaanottaneissa.

2.9 Valmennuskurssit

Korkeakoulutukseen siirtymisen nopeuttamistavoitteen lisäksi toinen tärkeä päämäärä opiskelijavalintojen kehittämisessä on koulutuksellinen tasa-arvo. Jo kymmenen vuotta sitten OECD:n maaraportissa suomalaisen koulutusjärjestelmän tasa-arvosta todettiin, että korkeasti koulutettujen (ja myös hyvätuloisten) vanhempien lapset jatkavat opintojaan todennäköisemmin yliopistosektorilla kuin ammattikorkeakoulusektorilla (OECD 2005). Samoin OECD-maaraportissa jo tuolloin kiinnitettiin huomiota mahdolliseen epätasa-arvoon valmennuskurssien käytössä. Tilanne ei ole juurikaan Suomessa muuttunut. Suomen Eurostudent V -tutkimuksessa kartoitettiin 2013 korkeakouluopiskelijoiden osallistumista valmennuskurssille opiskelemaan pyrkimisen yhteydessä (OKM 2014). Yliopisto-opiskelijoista valmennuskurssille osallistui 22 prosenttia ja ammattikorkeakoulujen opiskelijoista 9 prosenttia. Yliopisto-opiskelijoiden kohdalla valmennuskurssille osallistuminen on yleisintä ns. eliittialoilla eli aloilla, joissa ansiotaso on valmistumisen jälkeen korkea, ja joilla perinteisesti isolla osalla opiskelijoista kotitausta on akateeminen (vrt. Kivinen, Hedman & Kaipainen 2012). Näitä aloja ovat oikeustieteellinen (55 % opiskelijoista käynyt valmennuskurssin), lääketieteellinen (50 %) sekä kauppatieteellinen (38 %) ala. Ammattikorkeakouluopiskelijoiden kohdalla valmennuskurssille osallistuminen on yleisintä tekniikan, liikenteen ja luonnontieteiden (12 %) aloilla sekä yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon aloilla (12 %). (OKM 2014).

Kilpailu opiskelupaikoista on kova. Pääsykoejärjestelmä on luonut valmennuskurssimarkkinat, joihin kaikilla ei ole varaa. Laajimmat, pitkäkestoisimmat ja samalla kalleimmat kurssit järjestettiin lääketieteessä, kun taas kasvatustieteissä oli tarjolla edullisempia valmennuskursseja. Selvää on, että oppiaineiden väliset erot tarjottavien kurssien kustannuksissa vaikuttavat hakeutumismahdollisuuksiin eri aloille. (Kosunen, Haltia & Jokila 2015). Lisäksi valmennuskurssien tarjonta luo alueellista epätasa-arvoa.

Kuva 2. Valmennuskursseille osallistuneet joillakin yliopistoaloilla. Lähde: OKM 2014.

2.10 Veto ja työntö ulkomaille lisääntynyt

Yhä useammat suomalaiset ovat viime vuosina lähteneet suorittamaan tutkintoa ulkomaille. Kelan tilastojen mukaan lukuvuonna 2004–05 ensimmäisen kerran ulkomailla suoritettavaan korkeakoulututkintoon opintotukea sai 376 alle 21-vuotiaasta (20 v. tai alle). Lukuvuonna 2014–15 luku jo 950 alle 21-vuotiaasta (Taulukko 8). Ruotsissa tutkintoon johtavat opinnot aloittaneiden määrä on lisääntynyt eniten.

Oletettavasti pääsyyn lienee yleinen kansainvälistymiskehitys: tutkinnon suorittaminen ulkomailla koetaan aiempaa mahdollisempana ja varteenotettavampana vaihtoehtona. Toisaalta Suomen pääsykoepainotteinen valintajärjestelmä voi myös olla osaltaan työntötekijä. Esimerkiksi Ruotsissa lääketiedettä voi päästä opiskelemaan todistusvalinnalla, toisin kuin Suomessa.

2.11 Koulutustarjonnan kuvaaminen hakijoille

Opintopolku.fi-palvelussa esitetään nykytilassa laajasti korkeakoulujen kaikki tutkintokoulutus. Tämän lisäksi korkeakoulutuksesta kerrotaan korkeakoulujen omilla sivuilla ja myös eri yhteisvalintojen omilla sivustoilla.

Koulutusten kuvaamisessa opintopolku.fi-palvelussa kirjavia käytäntöjä. Korkeakoulujen tulisi kehittää kuvauksia yhdenmukaisemmiksi ja hyvin toisen asteen opiskelijoita ja opinto-ohjaajia palveleviksi. Tässä voisi auttaa kuvausten yhteinen alakohtainen valmistelu korkeakouluissa. Toisaalta palautejärjestelmä, jonka avulla hakijat ja opinto-ohjaajat voisivat suoraan antaa korkeakouluille palautetta koulutuksen kuvauksista, voisi olla harkinnan arvoinen kehittämistä tukeva apuväline.

Myös eri aloista, opintojärjestelyistä, valintamahdollisuuksista ja pedagogiikasta korkeakouluissa kertovia yleisiä kuvauksia tulisi kehittää opintopolku.fi-palveluun, kansainvälisiä esimerkkejä hyödyntäen. Olennainen osa koulutuksen kuvauksia on kuvata työelämää, joihin opinnot valmistavat. Toisaalta olennaista on, että monet opinnot val-

mistavat hyvin monenlaisiin työtehtäviin. Töissä.fi-palvelu kokoaa tilastoja ja tarinoita työtehtävistä ja siitä millaisiin työtehtäviin erilaisista koulutuksista on päädytty. Sivustolla esitettävät tilastotiedot korkeakouluista valmistuneista ovat peräisin yliopistojen uraseurantakyselyistä, joilla on kerätty tietoa viisi vuotta aiemmin valmistuneiden työmarkkinoille sijoittumisesta ja urakehityksestä. Yliopistojen tietojen keräämistä on koordinoanut Aarresaari-verkosto.

Työryhmä pitäisi harkinnan arvoisena sellaisen toiminnallisuuden kehittämistä kansallisella tuella, joka mahdollistaisi eri alojen tutkinnon suorittaneiden työtehtävistä kertovan töissä.fi-palvelun tietosisältöjen liittäminen koulutusten kuvauksiin opintopolku.fi-palvelussa.

Johtopäätökset luku 2

Suomalaisilla korkeakouluilla on laaja autonomia, ja kansallisesti on pidetty tärkeänä, että korkeakoulut päättävät itse opiskelijavalinnan perusteista. (AMKL § 28, YoL § 36). Ajan saatossa tämä on johtanut suureen korkeakoulu- ja alakohtaiseen variaatioon korkeakoulujen valinnoissa. Korkeakoulut järjestävät erillisiä valintakokeita hakijoille runsaasti. Keväällä 2016 järjestettiin yhteensä yli tuhat pääsy- tai soveltuvuuskoetta.

Korkeakoulujen johdolle tehdyn kyselyn perusteella valintakokeiden järjestämisen kustannukset tunnetaan korkeakouluissa huonosti. Arviot pääsy pääsykokeiden järjestämisen kustannuksista vaihtelevat muutamista kymmenistä euroista noin tuhanteen euroon per opintonsa aloittava. Todennäköisesti korkeakoulujen kustannukset ovat jossain 15 ja 25 miljoonan euron välillä, mutta asia vaatisi tarkempaa selvittämistä.

Pääsykoevaltaisista valintaperusteista johtuen hakijat voivat pääosin hakeutua tosissaan vain yhteen hakukohteeseen – yhteishaussa 70 % paikan vastaanottaneista ottaa paikan ensimmäiseltä hakutoiveeltaan.

Osa nykykäytännön heikkoutta on, että korkeakoulut päättävät valintaperusteistaan vain vuodeksi kerrallaan, eli vuoden 2017 valinnoissa sovellettavista valintaperusteista päätetään vasta vuonna 2016. Toisaalta valintaperusteet ovat erittäin kirjavaa. Työryhmä toteaa, että ylioppilastutkinnon pisteytysmallien ja muiden valintamenettelyjen nykyisen laajuuselle kirjolle on vaikea löytää perusteita. Tilanne on johtanut siihen, että hakijat, opinto-ohjaajat tai toisen asteen opettajat eivät pysty riittävällä tavalla ennakkoimaan lukioaikaisten valintojen merkitystä korkeakoulutukseen pääsyssä. Työryhmä toteaa, että korkeakoulujen valintaperusteiden tulisi olla nykyistä hitaammin muuttuvia. Lukiolaisilla on oikeus tietää jo opintojensa alkuvaiheessa, ennen kriittisiä aine- ja kurssivalintoja, millaisilla perusteilla korkeakouluihin valitaan opiskelijoita lukio-opintojen päättyessä. Ylioppilastutkinnon arvosanoja hyödynnetään yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen valinnoissa tällä hetkellä erittäin vähän. Työryhmä katsoo, että järjestelmä, jossa järjestetään ylioppilastutkinto ja järjestetään lisäksi kalliita, jopa samaa osaamista arvioivia pääsykokeita, ei ole järkevä.

Toiselta asteelta siirrytään korkeakouluihin hitaasti. Tilastokeskuksen koulutustilastojen mukaan vuoden 2015 uusista ylioppilaista joka kolmas, 32 %, jatkoi välittömästi tutkintotavoitteista opiskelua. Ylioppilaaksitulovuonna jatko-opintojen ulkopuolelle osuus on kasvanut kymmenessä vuodessa kasvanut 58 %:sta 68 %:iin.

Raskas pääsykoejärjestelmä on ongelmallinen erityisesti lukion tai ammatillisen toisen asteen koulutuksen päättävien kannalta. Valintaperusteita tulisi uudistaa erityisesti tämän suuren hakijajoukon kannalta paremmiksi, unohtamatta hakeutumismahdollisuuksia muissa elämäntilanteissa.

Vaikka korkeakoulujen autonomia tarkoittaa, että valinnoissa saa olla variaatiota, korkeakoulujen alojen tiiviimmälle yhteistyölle on paljon muitakin perusteluja. Resurssien käyttöä tulee tehostaa. Toiseksi korkeakoulutuksen järjestämisessä siirrytään kohti nykyistä laajempia hakukohteita ja koulutusohjelmia, jossa tarkka suuntautuminen tapahtuu vasta opiskelijavalinnan jälkeen. Kolmanneksi suomalainen korkeakoulutus kilpailee paitsi parhaista ulkomaisista opiskelijoista, jo myös parhaiden suomalaisten opiskelijoiden saamisesta. Yhä useammat suomalaiset nuoret lähtevät opiskelemaan ulkomaille, ja voidaan olettaa, että Suomen monimutkainen ja hidas opiskelijavalinta valmentautumisineen toimii työntekijänä ulkomaille. Valintamenettelyjen yksinkertaistaminen voisi myös lisätä vetovoimaa ulkomailta Suomeen tulevien kannalta.

Opintopolku.fi-palvelussa esitetään nykytilassa laajasti korkeakoulujen kaikki tutkintokoulutus. Koulutusten kuvaamisessa on kuitenkin kirjavia käytäntöjä, ja korkeakoulujen tulisi kehittää kuvauksia hyvin toisen asteen opiskelijoita ja opinto-ohjaajia palveleviksi. Opintopolkuun voitaisiin myös toteuttaa toiminnallisuus, joka mahdollistaisi eri alojen tutkinnon suorittaneiden työtehtävistä kertovan töissä.fi-palvelun tietosisältöjen liittämisen tai linkittäminen koulutusten kuvauksiin opintopolku.fi-palvelussa.

Työryhmä toteaa, että korkeakoulujen on kehitettävä edelleen yhtenäisempiä käytäntöjä opiskelijavalintoihin ja myös koulutuksesta tiedottamiseen. Pääsykokeita painottava järjestelmä on nykytilassa liian monimutkainen ja sitä on varaa selkeyttää kohti yhtä pääasiallista valintatapaa, todistusvalintaa. Käytäntöjä on välttämätöntä kehittää selkeyttämisen ja ennustettavuuden näkökulmasta sekä hakuaikojen ja valintoihin liittyvän päätöksenteon välisen ajan lyhentämiseksi.

3 Ylioppilastutkinto ja lukioaikaiset muut suoritukset

Tässä luvussa kuvataan lyhyesti ylioppilastutkinto ja sen kehittäminen viime vuosina. Ylioppilastutkinto on uudistunut useasti vuosien varrella, mutta edelleen sen painopiste on lukion opetussuunnitelman mukaisten tietojen ja taitojen arvioinnissa. Koska pääosa korkeakouluihin hakeutuvista on lukion suorittaneita ja ylioppilaita, ja koska työryhmän toimeksianto koskee erityisesti ylioppilastutkinnon aiempaa parempaa hyödyntämistä, tässä luvussa paneudutaan nykymuotoiseen ylioppilastutkintoon.

Ylioppilastutkinnon lisäksi lukioaikana on mahdollista tehdä myös lukiodiplomeja, ja lukion päättötodistuksen liitteenä voidaan antaa myös todistus suullisen kielitaidon kokeesta ja todistus puheviestintätaitojen päättökokeesta. Myös nämä ovat keinoja osoittaa lukiossa hankittua osaamista.

3.1 Ylioppilastutkinnon tehtävät

Ylioppilastutkinnolla on kaksi päätehtävää. Sen avulla selvitetään, ovatko opiskelijat omaksuneet lukion opetussuunnitelman mukaiset tiedot ja taidot sekä saavuttaneet lukiokoulutuksen tavoitteiden mukaisen riittävän kypsyys. Arviointi ei ainoastaan kohdistu yksittäisten kokeiden päättöarviointiin, vaan sen tehtävänä on myös toimia koulutuksen valtakunnallisena arviointitapana.

Toisaalta ylioppilastutkinnon suorittaminen tuottaa yleisen jatko-opintokelpoisuuden korkeakouluihin. Ylioppilastutkinto toimii siis lukiodien ja korkeakoulujen rajapinnassa pyrkien tarjoamaan korkeakouluille välineet opiskelijarekrytoinnin onnistumiseen mahdollisimman hyvin. Tämä edellyttää sitä, että korkeakoulut saavat lukion päättötutkinnon tulosten kautta riittävästi vertailukelpoista ja monipuolista tietoa opiskelijavalintoihin. Samalla tutkinnon on tuettava lukio-opintoja ja tarjottava tietoa sekä lukiolle, opiskelijalle, opettajille, että myös koulutuksen järjestäjälle.

Ylioppilastutkintoon kuuluu vähintään neljä koetta. Tutkintoon osallistuvan on suoritettava äidinkielessä ja kirjallisuudessa järjestettävä koe sekä valintansa mukaan kolme koetta ryhmästä, johon kuuluvat toisessa kotimaisessa kielessä, yhdessä vieraassa kielessä, matematiikassa ja reaaliaineissa järjestettävä koe. Näiden kokeiden lisäksi tutkintoon osallistuva voi suorittaa yhden tai useamman ylimääräisen kokeen.

Lukion opetusta ja opiskelua säätelevät opetussuunnitelman perusteet.¹⁵ Se on koulutuksen järjestäjiä velvoittava määräys, jonka ohjaamana koulutuksen järjestäjät laativat paikallisen opetussuunnitelman ja siinä päätetään lukion opetus- ja kasvatustyöstä.

3.2 Ylioppilastutkinnon uudistuksia

Ylioppilastutkintoa on uudistettu viime vuosikymmeninä runsaasti. Vuonna 1994 sallittiin tutkinnon suorittaminen hajautettuna korkeintaan kolmelle peräkkäiselle tutkintokerralle. Se voidaan suorittaa yhtä hyvin syksyllä kuin keväälläkin. Vuonna 2005 otettiin koko maassa käyttöön uusi tutkintorakenne, jossa on kirjoitettava vähintään neljä koetta. Näistä ainoastaan äidinkieli (suomi, ruotsi tai saame) on kaikille pakollinen, ja loput kolme saa valita toisen kotimaisen kielen, vieraan kielen, matematiikan ja reaalien joukosta. Vuonna 2006 vanha reaalikoe lakkautettiin ja jaettiin erillisiin aineareaaleihin. Keväästä 2007 lähtien otsikko- ja aineistoaineen kirjoittamisen sijaan äidinkielessä suoritetaan esseekoe ja tekstitaidon koe.

Vuodesta 2012 alkaen on valmisteltu ylioppilastutkinnon digitalisointia ja ensimmäiset digitaaliset kokeet pidettiin syksyn 2016 tutkinnossa. Aloittavat aineet olivat maantiede, saksa ja filosofia. Digitalisointiprojektin viimeinen mukaan tuleva aine on matematiikka keväällä 2019.¹⁶

Vuonna 2013 käynnistettiin arvosanojen vertailtavuuden parantaminen, joka saatetaan loppuun keväällä 2017. Toteutusmenetelmä perustuu standardoitujen yhteispisteiden keskiarvoon. Arvostelujärjestelmä on kuvattu kattavasti ylioppilastutkintolautakunnan internetsivustolla.¹⁷

Vuonna 2015 otettiin käyttöön kaksiosainen matematiikan koe, jonka ensimmäisessä osassa ei saa lainkaan käyttää laskimia. Meneillään olevia uudistuksia digitalisoinnin ja vertailtavuuden parantamisen lisäksi, on äidinkielen kokeen uudistus, joka tulee käyttöön syksyllä 2018. Suullisen kielitaidon mittaaminen on tulossa mukaan tutkintoon vuonna 2020 alkuvaiheessa molemmissa kotimaisissa kielissä.

3.3 Ylioppilastutkinnon digitalisointi

Tieto- ja viestintätekniikan opetuskäyttö on ollut vahvasti mukana lukion opetussuunnitelmien perusteissa vuodesta 2003 alkaen ja kevyemmin jo aikaisemmin. Vuonna 2015 voimaan tullut uusi opetussuunnitelman perusteet on selkeyttänyt tieto- ja viestintätekniikan opetuskäyttöä. Opetussuunnitelmat näkevät tieto- ja viestintätekniikan peruskäytön osaamisen taidoksi, joka jokaisen suomalaisen tulisi hallita kyetäkseen toimimaan yhteiskunnan täysivaltaisena kansalaisena.

Luonnollista seurausta on, että ylioppilastutkinto seuraa tätä kehitystä. Tietotekniikan käyttöä ylioppilastutkinnon suorittamisessa esitettiin virallisesti ensimmäisen kerran vuonna 2010 lukion kehittämistä pohtineen työryhmän raportissa. Sama tavoite kirjattiin Jyrki Kataisen hallituksen hallitusohjelmaan. Varsinainen työ käynnistyi 2012 lautakunnan tekemällä esiselvitystyöllä ja jatkui projektiryhmän rekrytoinnilla keväällä 2013.

¹⁵ Ks. http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/lukiokoulutus

¹⁶ Aikataulu kokonaisuudessaan https://www.ylioppilastutkinto.fi/images/sivuston_tiedostot/Sahkoinen_tutkinto/aikataulu.pdf

¹⁷ Menetelmästä tarkemmin https://www.ylioppilastutkinto.fi/images/sivuston_tiedostot/Kehittaminen/arvosanojen_vertailtavuus_fi.pdf

Keskeinen syy hankkeen käynnistämiseksi on ylioppilastutkinnon pitäminen ajanmukaisena yhteiskunnan muiden muutosten keskellä. Jokaisella opiskelijalla on oikeus saada tieto- ja viestintätekniikan opiskelukäytön perusvalmiudet jo koulussa sekä perusopetusvaiheessa että toisella asteella. Näitä valmiuksia he tarvitsevat jatko-opinnoissaan ja aikaan työelämässä.

Ylioppilastutkinnossa ei mitata kokelaiden tietoteknistä osaamista. Tietotekniikka on väline, jonka avulla vastauksen tuottaminen sujuu näppärästi ja nuorille tutummalla tavalla kuin kynällä ja paperilla. Tietokoneella kirjoittaminen mahdollistaa prosessikirjoittamisen kaikki mahdollisuudet, joita perinteinen kirjoitusmenetelmä ei kovin hyvin tue.

Teknisenä välineenä tietotekniikka tulee tuomaan kokeeseen asioita, jotka aikaisemmin ovat olleet paperikokeessa mahdottomia. Liikkuvan kuvan ja äänen käyttö osana tehtäviä tai niiden taustamateriaaleja on uusi mahdollisuus. Videokerronta on nuorille usein luontevampi tapa tutustua aiheeseen kuin tekstin lukeminen. Luonnontieteiden ilmiöitä voidaan tarkastella autenttisten demonstraatioiden avulla tai elokuvapätkiä voidaan analysoida. Vieraissa kielissä mahdollistuvat autenttisten tilanteiden käyttö videoitten myötä.

Suullisen kielitaidon mittaaminen osana ylioppilastutkintoa tulee olemaan merkittävä uudistus, joka tuo kielitaidon olennaisen osan myös osaksi tutkintoa. Ilman teknologiaa sen toteuttaminen olisi käytännössä mahdotonta, siinä tietotekniikka valjastetaan ihmisarvioinnin avuksi ja tueksi. Vieraiden kielen kokeiden osana olevista erillisistä kuullunymmärtämiskokeista voidaan luopua kokonaan sähköistämisen myötä. Tämä vapauttaa lukioista kolme erillistä koepäivää valvontaresursseineen.

Uudistus toteutetaan kaikilta osin pedagogisista lähtökohdista pyrkien hyödyntämään tekniikan tuomia mahdollisuuksia tehokkaasti. Kaikkea ei kuitenkaan toteuteta kerralla, vaan askel askeleelta. Monen toivomaa, joidenkin pelkäämää avoimen internetin käyttöä ei voida toteuttaa edes osassa kokeita alkuvaiheessa, koska lukioiden verkkoyhteydet eivät ole yhdenvertaiset kaikissa lukioissa. Vapaa internetin käyttö merkitsi myös yksilökokeesta luopumista ja saattaisi hätäisesti toteutettuna aiheuttaa tutkinnon tulosten vertailukelpoisuuden katoamisen. Vapaa verkon käyttöön tarkoittaa myös mahdollisuutta teettää vastauksia muilla, osa kokelaista voisi väärinkäyttää tilannetta vilpillisesti.

Paljon mahdollisuuksia on odottamassa toteuttamistaan ja tekniikan kehitys tuo kaiken aikaa uusia kiehtovia ideoita. Virtuaalitodellisuus, lisäketodellisuus ja simulaatiot ovat käytössä jo osassa lukioita. Aikanaan ne voisivat olla myös osa ylioppilastutkintoa. Ryhmäkokeen toteuttamista pohditaan jo tällä hetkellä.

Ylioppilastutkintolautakunta päätti kokeiden sähköistämisaikataulusta toukokuussa 2013. Hankkeen haluttiin etenevän vaiheittain, mutta kuitenkin siten, että kaikki saman tutkintokerran kokelaat suorittavat samanlaisen kokeen aloittavissa aineissa. Ensimmäiseksi syksyllä 2016 sähköistettäviksi kokeiksi valittiin kirjoittajamääriltään pieniä ja keskenään mahdollisimman erilaisia kokeita. Lopulta päädyttiin saksan, maantieteeseen ja filosofiaan, joita esiselvityksessään oli ehdotettu. Viimeisinä sähköistetaan matemaattisia merkkejä tarvitsevat fysiikka, kemia ja matematiikka. Kirjoittajamäärien vaiheittainen kasvu antaa lisäaikaa lukioiden teknisille järjestelyille. Syksyn 2016 ja kevään 2017 sähköisiä kokeita suorittavia on lukioissa yhtenä tutkintopäivänä tyypillisesti enintään 20–30.

Digitalisointihanke koostuu kolmesta osasta, joita on edistetty samanaikaisesti:

- 1 Näkyvin osa, koejärjestelmä, kattaa sähköisten koetehtävien laatimisen, järjestämisen lukioissa ja arvostelun. Tätä järjestelmää käyttävät kokelaat, arvosteluun osallistuvat opettajat, rehtorit sekä tehtävänlaatijat.

- 2 Sähköisessä asioinnissa ja asianhallinnassa nopeutetaan lukioiden ja lautakunnan kanslian yhteistä hallintotyötä. Tässä järjestelmässä käsitellään paljon yksittäistä kokeista koskevia asioita, esimerkiksi erityisjärjestelyjä. Järjestelmää käyttävät lukioiden rehtorit, erityisopettajat ja koulusihteerit sekä ylioppilastutkintolautakunnan kanslia.
- 3 Tutkintorekisterin uudistamisessa korvataan vanhentunut tietokanta ajanmukaiseksi ja sellaiseksi, että sen avulla voidaan helposti tuottaa enemmän ja monipuolisempaa tietoa opiskelijavalintojen tueksi.

Hanke on edennyt aikataulussaan ja pysynyt budjetissa.

Ylioppilastutkinnon digitalisoinnissa uudistetaan myös ylioppilastutkintorekisteri, jotta koejärjestelmän tulostiedot saadaan suoraan rekisteriin ilman manuaalisia välivaiheita. Tämä mahdollistaa arvosanojen lisäksi tarkemman tiedonsaannin opiskelijavalintojen tarpeisiin.

Jotta ylioppilaskokeen tehtävistä saataisiin paras mahdollinen hyöty, tehtävien uudelleenkäyttöä voitaisiin tehostaa erillisen tehtäväpankin avulla. Ylioppilastutkintolautakunta selvittää parhaillaan tehtäväpankin toteuttamista. Tehtäväpankki voisi olla yksi muoto korkeakoulujen ja toisen asteen koulutuksen yhteistyön lisäämisessä.

Myös korkeakoulujen ja toisen asteen oppilaitosten syvenevä yhteistyö on hallitusohjelman ja kärkihankkeen tavoitteena, keinona jouduttaa koulutusasteiden nivelvaihetta. Korkeakoulutuksen uudenlainen avautuminen toisen asteen opiskelijoille on tässä yksi toimintamuoto. Tämä voi tarkoittaa verkossa toteutettavaa avointa korkeakouluopetusta tai muuta toisen asteen opiskelijoille suunnattua pienimuotoisempaa tarjontaa, esimerkiksi korkeakoulutusta avaavia ”näyteikkunakursseja”. Työryhmä pohti olisiko tarpeen koota korkeakoulujen toiselle asteelle avointa koulutustarjontaa yhteen paikkaan siten, että toisen asteen opiskelijat ja opinto-ohjaajat löytäisivät nämä kattavasti ja helposti. Mahdollista on esimerkiksi jatkotyössä selvittää pitäisikö opintopolku.fi-palvelun osaksi kehittää Opetushallituksen, Ylioppilastutkintolautakunnan ja korkeakoulujen yhteistyönä korkeakoulutusta nuorille avaava, korkeakoulujen ja toisen asteen laaja yhteistyötä tukeva palvelu, johon koottaisiin korkeakoulujen toisen asteen opiskelijoille suunnattuja sisältöjä, kuten näyteikkunakursseja, tehtäviä ja toisen asteen opiskelijoille sopivia avoimia verkkokursseja. Mahdollinen tehtäväpankki voisi toimia tällaisen kokonaisuuden yhtenä taustajärjestelmänä.

3.4 Lukiodiplomit

Lukiodiplomien tarkoituksena on ollut kehittää opiskelijan osaamisen arviointia niin, että opiskelija saa opintojensa päättyessä yhtenäisen asiakirjakokonaisuuden, joka mahdollisimman luotettavasti ja monipuolisesti kuvaa hänen yleissivistyksensä ja tiedonhallintansa suuntautumista ja tasoa sekä harrastuneisuutta ja erikoistumista ilmentäviä valmiuksia. Lukiodiplomeja on voinut suorittaa lukuvuodesta 1999–2000 alkaen.

Opetus- ja kulttuuriministeriön asettama Lukiokoulutuksen kehittämisen toimenpidehdotuksia valmisteleva työryhmä ehdotti (OKM 2010b), että opiskelijoiden mahdollisuuksia suorittaa lukiodiplomeja vahvistetaan nuorten lukiokoulutuksessa ja että lukiodiplomisuurituksia hyödynnetään nykyistä enemmän yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen opiskelijavalinnoissa.

Lukiodiplomin suorittaminen on lukion yleissivistävän koulutustehtävän mukaista toimintaa, ja lukiodiplomeihin liittyy lukioaikainen pitkäkestoinen näyttö. Lukiodiplomeita voidaan suorittaa nuorten lukiokoulutuksessa. Niitä voi suorittaa kotitaloudessa, kuvataiteessa, käsityössä, liikunnassa, mediassa, musiikissa, tanssissa ja teatterissa. Kaikkien lukio-

diplomien suorittamisen edellytyksenä on, että opiskelija on suorittanut pohjakursseina määrätyn määrän oppiaineen lukiokursseja.

Lukiodiplomisuoritukseen liittyy lukiodiplomikurssi, jolla lukion aikana hankittu erityisosaaminen osoitetaan ja kootaan lopulliseksi lukiodiplomisuorituksiksi. Lukiokoulutuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista ja tuntijaosta annetun asetuksen (2002) 7 §:n 2 momentin mukaan soveltaviin kursseihin ovat voineet kuulua myös taito- ja taideaineissa suoritettavat lukiodiplomit.

Lukiodiplomit sisältyvät lukion uuden tuntijaon [VNA 2014c] mukaan laadittuihin Lukion opetussuunnitelman perusteisiin 2015 valtakunnallisina soveltavina kursseina. Näiden perusteiden mukaan laaditun opetussuunnitelman käyttöönotto alkoi 1.8.2016 lukien ja se etenee vuosiluokka kerrallaan.

Eri lukiodiplomeissa on erilainen rakenne. Oppiaineiden ominaisluonteeseen perustuen lukiodiplomeihin on kehitetty valtakunnalliset toteutuksen muodot ja arvioinnin kriteerit. Opetushallitus on antanut lukiodiplomeista yleiset suoritusohjeet sekä lukiodiplomikohtaiset ohjeet. Nuorten lukiokoulutusta koskeviin opetussuunnitelman perusteisiin 2015 sisältyvien määräysten myötä myös lukiodiplomien ohjeistusta tullaan päivittämään Opetushallituksessa lukuvuoden 2016–2017 aikana.

Osassa lukiodiplomeja on lukuvuosittain vaihtuvat tehtävät ja osassa lukiodiplomikohtainen ohjeistus (esimerkiksi näytesalkku) ei vaihdu lukuvuosittain. Lukiodiplomin arviointi perustuu opiskelijan tai opiskelijoiden ryhmänä itsenäisesti toteuttamaan lukioaikaisen erityisen osaamisen ja harrastuneisuuden näyttöön. Opettajan lisäksi arviointiin osallistuu toinen alan asiantuntija.

Lukiodiplomitodistus annetaan lukion päättötodistuksen liitteenä, ja siitä tehdään merkintä myös lukion päättötodistuksen lisätietoja-kohtaan. Lukion opetussuunnitelman perusteissa 2015 määrätään lukiodiplomitodistukseen merkittävät tiedot. Lukiodiplomitodistusta varten on käytettävissä Opetushallituksen tuottama todistuslomake, joka on saatavissa Suullisen kielitaidon koepankista.

Lukiodiplomit täydentävät muiden lukio-opintoihin liittyvien erillisten näyttöjen tavoin lukion päättötodistuksen ja ylioppilastutkintotodistuksen osoittamaa osaamista. Näin lukiodiplomi parantaa lukion päättävän opiskelijan mahdollisuuksia osoittaa erityisosaamistaan aineissa, joissa ei suoriteta ylioppilastutkinnon kokeita.

Lukiodiplomisuoritusten järjestäminen on lukiolle vapaaehtoista, samoin niiden suorittaminen on opiskelijoille vapaaehtoista. Opetushallituksen keväällä 2010 tekemän valtakunnallisen kyselyn mukaan lukiodiplomeja oli suoritettu yli 2 500 lukuvuodessa (OPH 2011). Eniten lukiodiplomeja suoritetaan kuvataiteessa, toiseksi eniten liikunnassa.

Yliopistojen opiskelijavalinnoissa on huomioitu useita eri lukiodiplomeja. Lukiodiplomit antavat myös valmiuksia alan valintakokeisiin ja opiskelijavalintoihin liittyvien ennakkotehtävien suorittamiseen, vaikka niistä ei aina saakaan lisäpisteitä opiskelijavalinnassa. Kattavia tietoja lukiodiplomien käyttämisestä opiskelijavalinnoissa ei ole käytettävissä. Korkeakoulujen verkkosivujen tietojen mukaan lukiodiplomeita otetaan eri tavoin huomioon opiskelijavalinnoissa. Esimerkiksi Jyväskylän yliopiston humanistisen tiedekunnan musiikkikasvatuksen pääsykokeeseen ilmoittautumislomakkeen mukaan musiikin lukiodiplomilla voi korvata taustapisteistä yhden ylioppilastutkinnon arvosanan, jos opiskelija niin haluaa. Jyväskylän yliopiston liikuntatieteelliseen tiedekuntaan saa liikunnan lukiodiplomista lisäpisteen. Helsingin yliopiston käyttäytymistieteelliseen tiedekuntaan kotitalousopettajan koulutukseen ja käsityöopettajan koulutukseen hakiessaan opiskelija saa lisäpisteitä näiden aineiden lukiodiplomin suorituksesta. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan Rauman luokanopettajien koulutukseen haettaessa lukiodiplomeista

voi saada lisäpisteen, yhteensä enintään kuitenkin kahdesta lukiodiplomista. Käsityön aineenopettajakoulutukseen Turun yliopistoon haettaessa voi saada käsityön lukiodiplomista kaksi lisäpistettä. Tampereen yliopiston kasvatustieteiden yksikön luokanopettajakoulutukseen hakeuduttaessa taito- ja taideaineen lukiodiplomista voi saada lisäpisteen, kuitenkin enintään kahdesta lukiodiplomista. Lapin yliopiston taiteiden tiedekuntaan haettaessa kuvataiteen, käsityön tai median lukiodiplomilla voi korvata yhden ennakkotehtävän. Aalto yliopiston Taiteiden ja suunnittelun korkeakouluun kuvataidekasvatukseen haettaessa kuvataiteen lukiodiplomista saa lisäpisteitä.

Ammattikorkeakoulujen pisteytyksissä lukiodiplomi ei näyttäisi olevan mukana. Lukiodiplomin mahdollinen huomioon ottaminen on mainittu kuitenkin alasuuntautuneisuuden arvioinnissa ainakin liikunta-alan osalta (Haaga-Helia ammattikorkeakoulu, Kajaanin ammattikorkeakoulu, Lapin ammattikorkeakoulu, Yrkeshögskolan Arcada).

3.5 Todistus suullisen kielitaidon kokeesta ja todistus puheviestintätaidoista

Lukion päättötodistuksen liitteenä voidaan antaa myös todistukset suullisen kielitaidon kokeesta ja todistus Puheviestintätaitojen päättökokeesta.

Lukiolain (L1998) 17 §:n 3 momentin mukaan (muutettu L 1116/2008) kielten opetuksessa opiskelijalta arvioidaan kielitaidon muiden osa-alueiden lisäksi suullinen kielitaito. Suullista kielitaitoa arvioidaan erillisellä kokeella, jonka laatimisesta vastaa Opetushallitus. Suullisen kielitaidon kurssit ovat lukion opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti kielten (toinen kotimainen kieli, vieraat kielet) oppimäärien valtakunnallisia syventäviä kursseja. Suullisen kielitaidon koe on osa lukion suullisen kielitaidon kurssia ja sisältyy osana kurssin arviointiin. Lukioasetuksen 6 §:n 4 momentin (muutettu valtioneuvoston asetuksella 2008) mukaan lukiolain 17 §:n 3 momentissa tarkoitettu suullisen kielitaidon koe koostuu tehtävistä, joissa arvioidaan opiskelijan ääntämistä sekä kerronta- ja keskustelutaitoa. Opetushallitus ylläpitää suullisen kielitaidon sähköistä koepankkia, josta lukio erikseen hankituin käyttäjätunnuksin saa koetehtäviä. Lukioasetuksen 8 §:n 2 momentin todistus suullisen kielitaidon kokeen suorittamisesta annetaan päättötodistuksen liitteenä. Lukion päättötodistuksen kohtaan lisätietoja tehdään merkintä liitteenä annettavasta todistuksesta. Lukion opetussuunnitelman perusteissa määrätään suullisen kielitaidon kokeesta annettavaan todistukseen merkittävät tiedot.

Puheviestintätaitojen päättökoetta kehitettiin vuosina 1993–2000 toimineessa Opetushallituksen ”Puhvi-ryhmässä”. Opetushallituksen yhteistyössä Äidinkielen opettajain liiton kanssa kokoamaan kehittäjäverkostoon kuului noin 30 lukion äidinkielen opettajaa eri puolilta maata. Abiturienttien puheviestintätaitojen arviointi toteutettiin aluksi Puhvi-verkoston sisällä (1997–1999) kokemusten saamiseksi ja kokeen kehittämiseksi. Puheviestintätaitojen päättökokeen kehittämistyössä ovat olleet keskeisesti mukana alan asiantuntijat Jyväskylän yliopistosta.

Puheviestintätaitojen koetta on kehitetty edelleen vuosien mittaan. Opetushallitus kokosi syksyllä 2007 työryhmän kehittämään koetta, erityisesti sen esiintymistaitoja mittaavaa tehtävää. Samalla koetta kehitettiin ammatillisen peruskoulutuksen tarpeisiin ja vastaamaan entistä paremmin niitä viestintätilanteita, joita opiskelijat kohtaavat jatko-opinnoissaan, työelämässä ja harrastuksissa. Kokeen on voinut suorittaa lukiossa vuodesta 1999 alkaen. Syksystä 2008 myös ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijat ovat voineet suorittaa kokeen.

Toisen asteen Puheviestintätaitojen päättökoe on kaksiosainen: siinä on sekä ryhmäviestintätehtävä että esiintymistehtävä, joihin molempiin on omat arviointikriteerit. Vuo-

sittain vaihtuvat tehtävät laatii Puhvi-ryhmä. Koe valmistellaan Opetushallituksen maksullisena palvelutoimintana.

Kokeessa tarvitaan kaksi arvioijaa, joista toinen on useimmiten opiskelijan oma opettaja. Arvioijilta edellytetään kokeen ja arviointikriteerien tuntemista ja niiden soveltamisen harjoittelua. Arvioinnin voivat tehdä Opetushallituksen puheviestintätaitojen arviointikoulutukseen tai muuhun vastaavan sisältöiseen arviointikoulutukseen osallistuneet arvioitsijat. Lukion päättötodistuksen kohtaan lisätietoja tehdään merkintä päättötodistuksen liitteenä annettavasta Puheviestintätaitojen päättökokeen todistuksesta.

Lukion opetussuunnitelman perusteiden uudistamisen yhteydessä lisättiin Äidinkieli ja kirjallisuus, suomen kieli ja kirjallisuus -oppimäärän Puhe ja vuorovaikutustaitojen syventäminen -kurssin yhteyteen maininta, että opiskelijalle voidaan tarjota mahdollisuus osallistua toisen asteen puheviestintätaitojen päättökokeeseen eli Puhvi-kokeeseen. Kokeen järjestäminen on kouluille vapaaehtoista, samoin siihen osallistuminen on opiskelijoille vapaaehtoista.

Johtopäätökset luku 3

Työryhmä toteaa, että jo nykyinen ylioppilastutkinto tarjoaa korkeakouluille luotettavaa ja vertailukelpoista tietoa tutkinnon suorittaneiden osaamisesta. Ylioppilastutkinnon kokeet ovat jo nykyisellään pääsykokeita parempi perusta korkeakoulujen valinnoille. Ylioppilastutkintoa kehittämällä ne voivat olla vielä nykyistä parempi perusta valinnoille.

Ylioppilastutkinnon arvostelun uudistus parantaa arvosanojen vertailukelpoisuutta 2017 alkaen. Lukion päättötodistuksen arvosanat eivät ole ylioppilastutkintoa vastaavalla tavalla vertailukelpoiset, mutta antavat ylioppilastutkintoon nähden lisää informaatiota ylioppilaan ainevalinnoista ja suuntautumisesta.

Ylioppilastutkinnon digitalisointi haastaa korkeakoulut pohtimaan pääsykokeiden luonnetta viimeistään vuoden 2018 opiskelijavalinnoissa. Vuonna 2018 suuri osa ylioppilastutkinnon aineista on jo digitaalisia ja uusien kokeiden tuomat mahdollisuudet ovat tulleet tutuiksi lukiolaisille. Kevästä 2019 alkaen kaikki ylioppilastutkinnon kokeet suoritetaan sähköisesti. Perinteisen paperilla toteutetun pääsykokeen luonnetta ja tehoa on arvioita uudelleen korkeakouluissa. Se asettaa opiskelijat hyvin erilaiseen asemaan kuin mihin he ovat tottuneet lukiossa ja mihin lukion opetussuunnitelma on heitä valmistanut. Korkeakoulujen ei kuitenkaan tässä tilanteessa tulisi suin päin lähteä digitalisoimaan pääsykokeitaan, vaan harkita erillisten pääsykokeiden tarvetta ylipäänsä. Ylioppilastutkinnon mahdollisimman tehokas hyödyntäminen opiskelijavalinnassa edellyttää, että korkeakoulut ovat perehtyneet lukion opetussuunnitelman perusteisiin ja ylioppilastutkinnon rakenteeseen.

Suuri osa ylioppilastutkintolautakunnan jäsenistä sekä tehtävien laatijoista on korkeakoulujen henkilöstöä. Korkeakoulujen näkökulma tulee näiden toimijoiden kautta vahvasti esille ylioppilastutkinnon kehittämisessä ja kokeiden laadinnassa. Ylioppilastutkinnon kokeet laaditaan perusteellisesti ja myös analysoidaan huolella ja laatijoilla on pitkä kokemus "high stakes" -testien laadinnasta. Näin tehtävät ovat eri vuosina tasokkaita ja vertailukelpoisia myös eri tutkintokertojen osalta.

Ylioppilastutkinnon digitalisointi mahdollistaa myös nykyistä laajempien ja erityyppisten taustamateriaalien hyödyntämisen tutkinnon kokeissa. Tämä testaa lukion opiskelijoiden

akateemisia valmiuksia opetussuunnitelmien mukaisesti. Työryhmä ei pidä perusteltuna, että akateemisia taitoja mitataan tuoreilta ylioppilailta kahdesti samana keväänä, ensin ylioppilastutkinnossa ja sen jälkeen pääsykokeissa.

Työelämän osaamisvaatimuksissa korostuvat yhä enemmän hyvät viestintävalmiudet. Nykyisissä pääosin kirjallisiin aineistoihin perustuissa korkeakoulujen pääsykokeissa ei pystytä arvioimaan suullisen vuorovaikutuksen ja viestinnän taitoja. Monilla professioaloilla nämä taidot ovat olennainen osa työelämävalmiuksia. Erityisesti asiakaspalvelutilanteissa ja jo ensimmäisten harjoittelujen aikana hyvät vuorovaikutustaidot edistävistä menestyksestä opinnoissa. Aloilla, joissa vuorovaikutustaidot korostuvat, tulisi harkita puheviestintätaitojen kokeen huomioimista osana valintaperusteita.

Lukiodiplomeja olisi mahdollista käyttää nykyistä laajemmin korkeakoulujen valinnoissa. Erityisesti lukiodiplomien käyttö ammattikorkeakoulusektorilla näyttää olevan harvinaista, ja niiden käyttöä on mahdollista lisätä korkeakouluvalinnoissa.

4 Akateemiset taidot, motivaatio, kiinnostus ja soveltuvuus

Talman (2014) on todennut, että opiskelijavalintoja voidaan tarkastella yhteiskunnan, hakijan tai valintayksikön näkökulmasta. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta olennaista on mahdollisimman sulava siirtyminen koulutusasteelta toiselle ja sieltä edelleen työelämään. Hakijan näkökulmasta koulutukseen valinnan tulisi olla tasa-arvoinen ja sujuva. Valintayksikön näkökulmasta tärkeää on saada hyviä opiskelijoita. Tässä luvussa paneudutaan valintayksikön eli korkeakoulun ja sisällä olevan alan tai koulutusohjelman näkökulmaan. Luvussa 5 paneudutaan valintojen merkitykseen yhteiskunnan ja yksilön kannalta. Tällöin tulee tarkasteltavaksi myös valintojen kokonaisuus – miten valintaperusteet käytännössä mahdollistavat tai hankaloittavat hakeutumista useaan koulutukseen.

Korkeakoulut haluavat valita hyviä opiskelijoita, jotka suoriutuvat opinnoistaan menestyksekkäästi tavoiteajan puitteissa ja sijoittuvat työelämään viivytyksettä. Korkeakouluja ei tällä hetkellä palkita jouhevasta toiselta asteelta siirtymisestä tai ns. tuoreiden ylioppilaiden osuudesta uusissa opiskelijoissa, nämä tavoitteet liittyvät ns. informaatio-ohjauksen piiriin korkeakoulujen ohjauksessa. Työryhmä pohti yleisiä korkeakoulun kannalta hyvän opiskelijan kriteerejä ja pohjautuen luvun 2.4 kuvaukseen korkeakoulujen nykyisistä valintaperusteista ja aiempaan kirjallisuuteen, totesi, että korkeakoulut hakevat ja arvioivat valinnoillaan seuraavia osa-alueita: opiskelukyky ja lukion oppimäärään kuuluvat tai sitä laajemmat akateemiset tiedot ja taidot ja toisaalta haettavan alan kannalta erityisen relevantit tiedot ja taidot, muut taidot (esimerkiksi taiteellinen ilmaisukyky tai taituruus), kiinnostus ja motivaatio alalle ja soveltuvuus alan työhön.

4.1 Akateemiset tiedot ja taidot opinnoissa

Korkeakouluille on tärkeää saada lahjakkaita opiskelijoita, jotka suoriutuvat korkeakouluopinnoista menestyksekkäästi. Kirjallisuudessa tätä kuvataan usein akateemisina tietoina ja taitoina, teoreettisina taitoina (Talman 2014) tai opiskelukykynä. Akateemisia ja teoreettisia taitoja arvioidaan joko aiemman opintomenestyksen avulla tai arvioimalla kirjallista ja/tai matemaattis-luonnontieteellistä osaamista tai loogista päättelykykyä (ks. luku 2.4.3). Korkeakoulutuksessa tarvittaviin akateemisiin tietoihin ja taitoihin kuuluu myös hyvä kielitaito (vrt. VNA 2004 ja VNA 2014a). Toisaalta voidaan ajatella, että tietoihin ja taitoihin voi kuulua myös lukion oppimäärään sisältyvät jonkin alan liittyvä tiedollinen erityisosaaminen. Tätä pohditaan tämän alaluvun lopussa tarkemmin.

Aiemman opintomenestyksen vaikutuksesta korkeakouluopinnoissa menestymiseen on paljon kansainvälistä tutkimusta. Suomalaista aihetta koskevaa tutkimusta on vähän. Tulokset vaihtelevat ajoittain ja tutkimuksittain. Alla kuvataan joitakin tutkimustuloksia, pääpainopisteenä Suomeen liittyvät tutkimukset. Häkkinen (2004) vertaili pääsykokeiden ja aiemman opintomenestyksen korrelaatiota menestykseen insinööri-koulutuksessa, yhteiskuntatieteissä ja kasvatustieteissä. Hän tuli johtopäätökseen, että tekniikan alalla ja yhteiskuntatieteissä silloinen pääsykoe ennusti paremmin valmistumista ja opintosuorituksen määrää kuin aiempi koulumenestys. Sitä vastoin kasvatustieteissä aiempi koulumenestys ennusti hyvin korkeakoulusta valmistumista.

Kupiainen ja Marjanen (2014) selvittivät Helsingin yliopiston seitsemään koulutusohjelmaan (biologia, historia, kemia, oikeustiede, luokanopettajakoulutus, sosiaalityö ja valtio-oppi) keväällä 2009 valittujen opintomenestyksen (korkeakouluopinnoissa saadut arvosanat) ja opintojen etenemisen suhdetta ylioppilastutkintomenestykseen ja pääsykoemenestykseen. Näissä opintomenestyksen ja ylioppilastutkinnon arvosanojen välillä vallitsee kaikilla koulutusaloilla positiivinen yhteys, joskin se vaihtelee ajoittain ja ylioppilastutkinnon eri kokeiden mukaan. Yhdessä valintakoe ja ylioppilastutkintomenestys selittivät viidenneksen opintomenestyksessä esiintyvistä vaihtelusta ja jälkimmäisen osuus oli kolminkertainen valintakokeeseen nähden. Valintakoe sen sijaan ennusti (tosin heikosti) opinnoissa etenemistä. Valintakokeella ei sen sijaan ollut yhteyttä opiskelijoiden arvosanoilla mitattuun opintomenestykseen kuin oikeustieteessä, missä sen selitysosuus oli kuitenkin selvästi ylioppilastutkintoa heikompi. Kiinnostavasti tutkimuksesta käy ilmi, että ylioppilastutkinnon koearvosanojen keskiarvo selittää monella alalla opintomenestystä paremmin kuin niiden pohjalta monimutkaisella tavalla laskettavat lähtöpisteet. On huomioitava, että selvitys koski vain Helsingin yliopiston seitsemää koulutusta.

Tämä tutkimustulosten variaatio kertoo paitsi alojen erityispiirteistä, myös siitä, että pääsykokeet arvioivat hyvin eri asioita eri aloilla. Valintakokeissa mitataan usein lukion oppimäärään kuulumattomia tietoja ja taitoja. Vaaditun tiedon ja taidon määrää voidaan arvioida kriittisesti lainsäädännön näkökulmasta. Yliopisto- ja ammattikorkeakoululakien mukaan toisen asteen koulutus tai vastaava osaamistaso tuottaa kelpoisuuden korkeakouluopintoihin (ks. luku 2.1). Vaikka korkeakouluilla on autonomia määritellä opiskelijavallinnan perusteet, työryhmä katsoo, että valintavaiheessa vaaditun osaamisen tulee sijoittua osaamistasoltaan toisen asteen oppimäärää vastaavalle tasolle.

Työryhmän raporttia kirjoitettaessa hallituksen esitys osaamisen viitekehyksestä on parhaillaan lausuntokierroksella, ja esityksessä todetaan, että ammatillisen perusasteen tutkinnot sekä lukion oppimäärä ja ylioppilastutkinto asettuvat viitekehyksen tasolle 4, alempi korkeakoulututkinto ja ammattikorkeakoulututkinto tasolle 6 (HE 2016). Korkeakoulututkintojen yleiset osaamisvaatimukset on määritelty lainsäädännössä (VNA 2004 ja VNA 2014a) ja yksityiskohtaiset tutkintokohtaisissa osaamiskuvauksissa korkeakouluittain. Työryhmän mielestä korkeakoulujen ei tule siirtää korkeakoulututkinnon osia toisella asteella tai välittömästi sen jälkeen suoritettavaksi, vaan opiskelijavalintojen tulee perustua toisen asteen oppimäärään. Ylioppilastutkinto mittaa lukion oppimäärän hallintaa, joka toisaalta kertoo korkeakouluopinnoissa tarvittavasta tiedosta ja osaamisesta. Mikäli korkeakouluilla on tarve arvioida osaamista, joka ei kuulu ylioppilastutkintoon, tulisi käyttää mahdollisimman paljon hyödyksi muita olemassa olevia osaamisen näyttöjä (esim. lukiodiplomit taidealoilla), avoimen korkeakouluopetuksen tarjontaa tai sähköistä ajasta ja paikasta riippumatonta korkeakoulujen itse järjestämää opintotarjontaa.

4.2 Soveltuvuus: koulutuslalle vai työtehtäviin?

Keskeinen kysymys liittyen soveltuvuuden arviointiin on halutaanko opiskelijavalinnassa arvioida soveltuvuutta koulutukseen vai tuleviin työtehtäviin. Yleisesti opintoihin soveltumisesta kertovat opintomenestys ja opintojen eteneminen sekä läpäisy. Soveltuvuudesta työtehtäviin ja sen arvioimisesta jo opiskelijavalinnassa on moninaisia tuloksia. Soveltuvuuden merkitystä on korostettu erityisesti asiakas- ja potilastyöhön suuntautuissa koulutuksissa, joissa on nähty, että opiskelijan vuorovaikutustaidot ja persoonallisuus ovat yhtä tärkeitä kuin opiskelutaidot. Talman toteaa, että erityisesti hoitotyönkoulutuksissa soveltuvuuskokeiden pääasiallisena tehtävänä on nähty alalle soveltumattomien karsinta, ei niinkään valinnan tekeminen (Talaman 2014, 38).

Heikkilä (2016) toteaa kirjallisuuskatsauksessaan, että lääkärin osalta tiedetään jotain siitä, miten eri valintamenettelyt vaikuttavat menestymiseen opinnoissa. Mutta siitä mikä eri valintamenettelyjen vaikutus pärjäämiseen todellisessa lääkärin työssä on, ei juuri ole vielä näyttöä. Kupiainen ja Marjanen (2014, 154) ovat todenneet, että ”Luokanopettajien soveltuvuuskoe ei ollut yhteydessä opintomenestykseen tai opinnoissa etenemiseen – ehkä sen edut tulevat esiin työelämään siirryttäessä.”

Korkeakoulut ovat osana opiskelijavalintojen kehittämistä muodostaneet entistä laajempia hakukohteita. Lisäksi yliopistosektorilla koulutuksen kehittäminen on painottunut tällä vuosikymmenellä ns. laajojen kandidaattitutkintojen kehittämiseen. Muun muassa Tampereen yliopiston koulutus uudistuksessa (2012–2015) siirryttiin oppiainepohjaisesta koulutuksen järjestämistavasta tutkinto-ohjelmien järjestämiseen. Tutkinto-ohjelmaan Tampereen yliopistossa voi kuulua yksi tai useampi oppiaine. Yhteishaussa haetaan tutkinto-ohjelmiin suorittamaan kandidaatin- ja maisterintutkintoja sekä alemman korkeakoulututkinnon perusteella suoraan suomenkielisiin maisterikoulutuksiin ja -ohjelmiin. Lisäksi yhteishaussa kandidaatin- ja maisterintutkintoihin voivat hakea kaikki yleisen korkeakoulukelpoisuuden täyttävät hakijat. Maisterikoulutuksiin ja -ohjelmiin voivat hakea soveltuvan alemman korkeakoulututkinnon suorittaneet hakijat.

Myös Helsingin yliopiston koulutus uudistuu 2017 lähtien siten, että kaikki tutkinto-koulutus toteutuu nykyistä laajemmissa koulutusohjelmissa. Opiskelijan ei vielä kandidaattiohjelman hakuvaiheessa tarvitse sitoutua yhteen tieteenalaan, vaan vasta opintojen edetessä oma opiskeluala tarkentuu. Uudet aiempaa laajemmat koulutusohjelmat vähentävät alan vaihdon tarvetta ja uutta hakemista opiskelijavalinnan kautta. Koulutusohjelmat muodostuvat useista tieteenaloista ja koulutus organisoidaan tieteenalojen opettajien yhteistyönä, ja opiskelijoiden oman alan löytymistä tuetaan ohjauksella. Ohjelmissa aloittaa vuosittain vähintään 40 uutta opiskelijaa. Hakukohteiden määrä vähenee sadasta noin viiteenkymmeneen. Hakijalle hakukohteet ovat aiempaa selkeämpiä kokonaisuuksia, ymmärrettäviä ja hakeminen helpottuu. Kun aiemmin Helsingin yliopistossa on ollut noin 300 oppiainetta, syksystä 2017 lähtien yliopistossa on 32 kandidaattiohjelmaa ja n. 60 maisteriohjelmaa sekä 32 tohtoriohjelmaa.

Nämä uudistukset tarkoittavat, että opiskelijat pystyvät arvioimaan soveltuvuuttaan tiettyihin opintoihin ja sitä kautta jopa työtehtäviin vielä korkeakouluopintojen aikana. Näin ollen soveltuvuuden arvioiminen opiskelijavalinnassa on näillä aloilla, joissa tutkinto- tai koulutusohjelmat ovat laajoja, yhä merkityksellisempi asia.

Ammattikorkeakouluissa sosiaali- ja terveysalalla soveltuvuuden mittaaminen on nähty tärkeänä osana opiskelijavalintaprosessia. Sosiaali- ja terveysalalla valintakoe menetelmänä on käytetty pitkään kirjallisia kokeita sekä soveltuvuuskokeita. Soveltuvuutta on testattu eri menetelmillä mm. ryhmähaastattelulla, yksilöhaastattelulla ja psykologisilla testeillä.

Tutkimustulokset osoittavat, että valintakoemenetelmästä riippumatta lopputulos opiskelijan osaamisen ja opiskelumotivaation suhteen on lähes identtinen. Lisäksi soveltuvuuskoe ja kirjallinen koe eroavat merkittävästi kustannusten osalta. Soveltuvuuskokeet ovat huomattavasti kalliimpia toteuttaa kirjallisiin kokeisiin nähden (Talman 2014, 118). Alan opiskelijavalinnan yhteisessä kehittämistyössä on todettu, että soveltuvuutta tai soveltumattomuutta tulee jatkossakin mitata osana opiskelijavalintaprosessia, mutta sosiaali- ja terveysalalla on mahdollista siirtyä soveltuvuuskokeista enemmän kustannustehokkaisiin ja digitaalisuutta hyödyntäviin kirjallisiin valintakokeisiin, joilla mitattaisiin nykyistä laajemmin hakijoita. Soveltuvuuden mittaamisen kehittämisessä tulisi lähtökohtana olla ensiksi tarkempi määrittely mitä soveltuvuudella nykypäivänä tarkoitetaan, kun puhutaan sosiaali- ja terveysalasta ja alaa kohtaavista muutoksista (Talman 2014, 126).

"Soveltuvuuskokeella ja kirjallisella kokeella valikoituu pienistä eroista huolimatta osaamiseltaan ja opiskelumotivaatioltaan hyvin samanlaisia opiskelijoita. Soveltuvuuskokeella valitut opiskelijat kokevat ryhmän kannustavuuden olevan valmistumisvaiheessa vahvempaa kuin kirjallisella kokeella valitut. Kirjallisella kokeella valittujen opiskelijoiden kolmannen lukukauden opintosuorituksien keskiarvoihin perustuva osaaminen on parempaa kuin soveltuvuuskokeella valittujen." Talman (2014, 125)

Persoonallisuuden arviointi ja sen kytkeminen soveltuvuuden arviointiin on herättänyt viime aikoina epäilyjä erityisesti psykologian tutkimuksessa. Keltikangas-Järvinen (2016) esimerkiksi on tuonut esille, että persoonallisuustestaus on soveltuvuuden kannalta epäolennaista.

4.2.1 Soveltumattomuuden arvioinnin lainsäädäntö

Opiskelijaksi ottamisen edellytyksiä koskevan sääntelyn lähtökohtana on esteettömyys. Tietyissä turvallisuusvaatimuksia sisältävissä ja valtioneuvoston asetuksella tarkemmin määritellyissä opinnoissa (ns. SORA-opinnot) opiskelijan terveydentila ja toimintakyky tulee kuitenkin arvioida opiskelijavalinnan yhteydessä. Säännöksen mukaan opiskelijaksi ei voida ottaa sitä, joka ei ole terveydentilaltaan tai toimintakyvyltään kykenevä opintoihin liittyviin käytännön tehtäviin tai työssäoppimiseen, jos SORA-opintoihin liittyvät turvallisuusvaatimukset sitä edellyttävät ja jos estettä ei voida kohtuullisin toimin poistaa. (Ammattikorkeakoululain 20 a §:ssä ja yliopistolain 37 a §:ssä.

Terveydentilaan ja toimintakykyyn liittyvällä rajoittavalla säännöksellä on tarkoitus varmistaa hakijan soveltuvuus alalle, alaikäisten turvallisuus, potilas- ja asiakasturvallisuus sekä liikenteen turvallisuus huomioiden. Säännös edistää osaltaan myös opiskelijaksi hakeutuvan oikeusturvaa, jotta opiskelija ei tulisi valituksi koulutukseen, jonka ammattitehtävissä hän ei terveydentilaansa tai toimintakykyynsä liittyvien rajoitteiden vuoksi voisi toimia. Rajoittavan säännöksen tarkoituksena ei sen sijaan ole yleisesti estää kaikkien sellaisten opiskelijoiden valintaa, joilla on jokin terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyvä rajoite. Rajoittavaa säännöstä voidaan ensinnäkin soveltaa vain tietyissä valtioneuvoston asetuksella määritellyissä opinnoissa. Muissa opinnoissa noudatetaan aina opiskelijavalinnan esteettömyyttä eli hakijan terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyvä seikka ei saa olla opiskelijavalinnan esteenä. Lisäksi niissäkin opinnoissa, joissa terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyvä rajoittaminen on lain mukaan sallittua, tulee kuitenkin aina ennen opiskelijavalinnan epäämistä arvioida, voidaanko este kohtuullisin toimin poistaa. Vaikka hakijan terveydentila tai toimintakyky voi estää tiettyjen alan ammattitehtävien hoitamisen, se ei saisi olla opiskelijavalinnan esteenä, jos opiskelija kuitenkin

pystyy riittävässä määrin suoriutumaan muista alan käytännön tehtävistä siten, että hänen toimintansa ei aiheuta laissa määriteltyjä turvallisuusriskejä. Lisäksi koulutuksen järjestäjän tulee lain mukaan arvioida, minkälaisilla kohtuullisilla toimilla terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyvät esteet opinnoissa voitaisiin poistaa. Näin ollen korkeakoulujen tulee tarkkaan harkita voidaanko opiskelijaksi hakeutuvalla evätä opiskelupaikka SORA-lainsäädännön nojalla.

Korkeakouluilla on mahdollisuus myös puuttua moninaisin keinoin opiskeluaikana tapahtuneisiin tilanteisiin. Jos opiskelija on harjoittelussaan toistuvasti vaarantanut potilasturvallisuutta ja osoittanut sen vuoksi soveltumattomuutensa alalle, on korkeakoulun käynnistettävä prosessi opiskelijan siirtymiseksi toisiin opintoihin ja mikäli se ei ole mahdollista, opiskelijan opiskeluoikeuden peruuttamiseksi. Jos päätöstä opiskeluoikeuden peruuttamisesta ei tehdä, ko. henkilön on mahdollista hakeutua koulutukseen toiseen ammattikorkeakouluun tai oppilaitokseen, jossa ongelmat todennäköisesti uusiutuvat. Mikäli yllä oleviin toimenpiteisiin ei päädytä, on ammattikorkeakoululla velvollisuus järjestää opinnot (ja niihin kuuluva harjoittelu) niin, että opiskelijan on mahdollista suorittaa tutkinto sen laajuuteen perustuvassa tavoitteellisessa suorittamisajassa.

Opiskelijoiden oikeusturvalautakunta on vuoden 2012 alusta lukien ratkaissut yhteensä seitsemän sille saapunutta muutoksenhakuasiasiaa, joista vain kolme on koskenut opiskeluoikeuden peruuttamista soveltumattomuuden perusteella. Maaliskuulta 2016 olevan tiedon mukaan sosiaali- ja terveysalan valvontaviranomainen Valvira on saanut koulutuksen järjestäjiltä ja korkeakouluilta ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain 32 a §:n 6 momentin, yliopistolain 43 b §:n 6 momentin ja ammattikorkeakoululain 34 §:n 6 momentin mukaisia ilmoituksia opiskeluoikeuden peruuttamista koskevasta käsittelystä, opiskeluoikeuden peruuttamista tai muuhun koulutukseen siirtämistä koskevasta päätöksestä yhteensä 35 henkilöstä. Tämä koskee vain Valviran valvonnassa olevia ammatteja, ei esim. liikenteen alan koulutuksia. Yhtä henkilöä kohti on saatettu tehdä useita ilmoituksia.

4.2.2 Soveltuvuus opiskelijavalinnassa

Työryhmä toteaa, että soveltuvuus alalle ei tässä yhteydessä tarkoita tietoja ja taitoja koulutusalaan tai oppiaineesta, sillä ne kuuluvat edelliseen kategoriaan (akateemisista) tiedoista ja taidoista. Lisäksi, kuten edellä todettua, korkeakouluopiskelijoina hakeutuvilta ei voida odottaa syvällistä osaamista ammattialalta. Jos näin tehdään, on se korkeakouluopintojen siirtämistä korkeakoulun ulkopuolelle. Soveltuvuus alan opintoihin ja ammattialalle ovat kaksi eri asiaa. Opiskelijavalinnassa on tarkoin harkittava, tutkimustietoon pohjautuen miten luotettavaa tietoa soveltuvuudesta on eri arviointikeinoin saatavissa. Joihinkin opintoihin liittyy harjoituksia tai harjoitteluita, joissa saattaa olla turvallisuusriskejä. Nämä alat on harkittava erikseen ja niissä on käytettävä täysmääräisesti SORA-lainsäädännön antamat mahdollisuudet myös opinto-oikeuksien peruuttamisen osalta.

Soveltuvuus alalle on niin subjektiivinen ajasta ja paikasta riippuvainen kokonaisuus, että työryhmä ei näe sitä ensisijaisena arvostelun perusteena opiskelijavalintavaiheessa. Alemman korkeakoulututkimuksen suorittaminen kestää joka tapauksessa kolmesta neljään vuotta, jonka aikana soveltuvuus tuleviin työtehtäviin kehittyy. Parhaimmassa tapauksessa soveltuvuus alalle kehittyy korkeakoulun vahvasti tukemana.

Ammattialakohtaisen soveltuvuuden sijaan soveltuvuuden arvioinnin tulisi keskittyä opiskelijavalinnoissa soveltuvuudesta alan opintoihin eli siihen, miten hyvin opiskelija tulee suoriutumaan ao. opinnoissa, joihin hän on hakeutumassa. Tässä soveltuvuudessa painottuvat edellä kuvatut akateemiset taidot, joita voidaan arvioida hyvin ylioppilastutkimuksen eri osa-alueiden avulla.

4.3 Motivaatio, kiinnostus ja alan tuntemus

Usein esitetty argumentti pääsykokeiden puolesta on, että ne kertovat hakijan motivaatiosta opiskella kyseistä alaa. Motivaatiolla tarkoitetaan yleisesti syitä, jotka saavat ihmisen toimimaan jollain tavalla. Opiskelemaan hakeutumiseen liitettyinä nämä syyt voivat olla moninaisia, esimerkiksi kiinnostus joihinkin ilmiöihin, alaan tai työtehtävään johon opinnot johtavat, alan työllisyystilanne, palkkataso, arvostus yhteiskunnassa tai lähipiiriltä saadut vaikutteet.

Tilanne, jossa opiskelemaan on valittu motivoitumattomia hakijoita, ilmenee esimerkiksi siitä, että

- opiskelemaan valittu ei otakaan paikkaa vastaan eikä paikkoja saada täytettyä
- opinnot eivät etene tai opinnot keskeytetään.

Näitä argumentteja on tuotu esiin mm. lausunnoissa OKM:n työryhmämuistiosta (OKM 2010a). Sittenkin korkeakoulujen yhteishaku ja hakutoiveiden laittaminen mieluisuusjärjestykseen, on käytännössä ratkaissut ensimmäisen ongelman – kaikkia hakukohteita koskeva sijoittelu varasijojen täyttö löytää hakijat, jotka ovat valmiita paikan vastaanottamaan, sikäli kun näitä on ylipäänsä. Opiskelupaikan voi toki ottaa myös vastaan vain valmentautuakseen toiselle alalle hakeutumiseen (esimerkiksi kemian opinnot aloittava lääketieteeseen haluava), tosin paikkojen varaamiseen liittyvä ensikertalaisuusaseman menettäminen on oletettavasti vähentänyt tätä (ks. 2.3). Toisaalta esimerkiksi ammattikorkeakoulujen tekniikan alalla on koettu, että ylioppilastutkinto kertoo riittävästi edellytyksistä opintoihin, ja valinnat voitaisiin muuten tehdä ylioppilastutkintomenestyksen pohjalta, mutta seuraus olisi liian monen valitun osalta se, että paikkoja ei oteta vastaan eikä opintoja oikeasti aloiteta. Pääsykokeen aiheuttama vaiva varmistaa sen, että haetaan riittävän tosissaan.

Pääsykokeiden käyttäminen motivaation mittarina on kuitenkin monella tapaa ongelmallista. Pääsykokeisiin perustuvassa järjestelmässä nuoren ei välttämättä ole järkevää edes hakea juuri siihen koulutukseen, johon hän olisi motivoitunein (ks. luku 6.2). Tämä johtuu siitä, että pääsykokeet pakottavat hakijat tasapainottelemaan todellisten toiveidensa ja arvioidensa sisäänpääsyn todennäköisyydestä välillä. Jos nuori arvioi mahdollisuutensa päästä opiskelemaan unelma-alaansa liian heikoksi, hänen voi olla järkevämpää hakea vähemmän motivoivaan paikkaan, jos sinne on helpompi päästä sisään. Yhtenä keskeisenä hyvän järjestelmän piirteenä voidaankin pitää sitä, että jokainen nuori voi hakea itseään eniten motivoivaan koulutukseen. Pääsykokeisiin perustuvassa järjestelmässä tämä ei toteudu (ks. luku 6.2). Toki on niin, että myös todistuksiin perustuvissa valinnoissa hakija voi jättää hakematta hakukohteisiin, joihin haluaisi, mutta tietää arvosanansa riittämättömiksi. Olennainen ero on se, että todistusvalinnan tapauksessa tästä hakemisesta yhteen kohteeseen ei ole mitään haittaa hakemiselle toisiin kohteisiin eikä hakijalla ole tästä seuraavaa syytä jättää hakematta mieluisen kohteeseen. Pääsykokeiden tapauksessa hakija joutuu pohtimaan ajan jakamista eri pääsykokeisiin valmistautumiseen, ja yhteen pääsykokeeseen valmistautumiseen investoitu aika on toisesta pois.

Usein esitetyn argumentin mukaan pääsykokeet mittaavat motivaatiota. Ainakin osa argumenttia on se, että pääsykokeet aiheuttavat hakijoille kustannuksen (aikainvestointi), jonka vain motivoituneet hakijat ovat valmiita maksamaan:

Väite: Motivaatiosta koulutukseen kertoo se, että on valmis investoimaan aikaa (ja käytännössä myös rahaa) opintoihin valmistautumiseen, jos se lisää mahdollisuuksia tulla valituksi. Pääsykokeet edellyttävät tällaista aikainvestointia

Toisaalta mikä tahansa valintaperusteena käytetty, ajankäyttöä ja paneutumista edellyttävä asia toimii näin, oli kyseessä sitten erillinen pääsykoe tai ylioppilastutkinnon koe. Motivoitunut hakija toimii siten, että pärjää valintaperusteissa. Sikäli kun valintoja tehtäisiin enemmän ylioppilastutkinnon perusteella, motivaatio ilmenisi lukio-opintoihin panostamisena ja ylioppilastutkinnon kokeissa pärjäämisenä. Nykytilassa lukiolaisella on myös mahdollisuus ajatella, että hän panostaa lukio-opintoihin ja ylioppilaskirjoituksiin vain läpipääsyn edellyttämällä tasolla, ja runsaammin vasta aikanaan pääsykokeisiin. Tässä kohtaa opinnoissa suoriutumisen painopiste on työryhmän näkökulman mukaan siirtynyt väärään kohtaan.

Toisaalta myös ylioppilastutkinnon aineiden pisteytyksellä voidaan vaikuttaa itse lukio-opintoihin liittyvään motivaatioon. Yleinen käytäntö on, että pisteitä saa malliin ”parhaasta reaaliaineesta” tai ”parhaasta pitkästä kielestä” voi ohjata kirjoittamaan aineita, joissa uskotaan olevan helpoin saada hyvä arvosana. Vaikka arvostelun vertailukelpoisuutta onkin parannettu, myös pisteytysmalleilla voidaan vaikuttaa tähän.

Ongelmallisena voidaan nähdä, että jos valintoja tehtäisiin enemmän ylioppilastutkinnon perusteella, lukio-opintoihin panostaminen ja ylioppilastutkintomenestys eivät kuitenkaan kertoisi motivaatiosta spesifisti tiettyyn koulutuksen. Toisinaan esitetään, että pääsykokeen etu motivaation mittarina liittyy nimenomaan tähän.

Väite: Motivaatiosta koulutukseen kertoo se, että on valmis paneutumaan nimenomaan tietyssä hakukohteessa edellytettävään pääsykoemateriaaliin, jonka hallintaa mittaavasta pääsykokeesta ei ole hyötyä muihin hakukohteisiin hakeuduttaessa. Lisähyötynä tässä on se, että hakija tutustuu jo valmiiksi opintojen sisältöön ja tämä voi joko vahvistaa motivaatiota tai pienentää sitä. Lisäksi pääsykoe mittaa tällöin hakijan kyvykkyyttä omaksua nimenomaan tämän alan materiaalia.

Pääsykokeet, jotka edellyttävät pitkää valmistautumista, ja jotka eivät ole useille koulutuksille yhteisiä, ovat kuitenkin ongelmallisia hakeutumismahdollisuuksien kokonaisuuden kannalta (ks. 5.2). Varsinkin kilpailluissa koulutuksissa, joissa valtaosa hakijoista ei tule valituiksi, on ongelmallista edellyttää opiskelua, josta ei ole jatkossa hyötyä, tai saavutettua osaamista ei mitenkään tunnusteta.

Ehkä keskeisin ongelma ajatuksessa, jonka mukaan pääsykokeita tulee järjestää motivaation mittaamiseksi on, että vaikka pääsykokeet luovatkin merkittäviä (ja erityisen haitallisia) kustannuksia, nämä kustannukset ovat hakijan näkökulmasta kuitenkin suhteellisen pieniä verrattuna opiskelupaikan valintaan liittyviin vaihtoehtoiskustannuksiin: oleellisesti suurin kustannus jonkin alan opiskelusta on se, että samaan aikaan ei ole mahdollista opiskella täysipainoisesti jotain toista alaa. Ei ole mitään syytä olettaa, että vaikkapa lääkäriksi haluava nuori päättäisi opiskella historiaa, jos hänellä on mahdollisuus opiskella lääketiedettä. Yhteishaussa korkeakouluilta edellytetty paikkojen varaaminen ensimmäistä paikkaa hakeville lisää vielä merkittävästi näitä vaihtoehtoiskustannuksia (ensikertalaisuus-aseman menetys). Ylivoimaisesti paras tapa mitata nuoren motivaatiota opiskella jotain alaa onkin yksinkertaisesti katsoa mihin hän (hyvin suunnitellussa valintajärjestelmässä) hakee ja ottaako hän itselleen tarjotun opiskelupaikan vastaan.

Hakijan kannalta keskeinen ongelma on toki se, että hän ei välttämättä tiedä toisen asteen koulutusta päättäessään, millä aloilla hän kokisi opiskelun ja työskentelyn motivoivaksi. Toisinaan pääsykokeisiin valmistautumisen ajatellaan tuovan hakijalle lisää tietoa alan luonteesta, jonka perusteella hän voi tehdä paremmin informoidun päätöksen. Alaan tutustuminen ennen opintojen aloittamista on epäilemättä hyödyllistä, mutta tältäkin osin pääsykokeisiin liittyy vakavia ongelmia. Pääsykokeisiin valmistautuessa nuori tutustuu toki yhteen alaan jollain tasolla. Laaja informaatio ja opinto-ohjaus toisen asteen

opintojen aikana olisivat pääsykokeita parempi tapa tuottaa näkemys korkeakouluopintojen ja sitä seuraavasta työelämästä.

Opiskelumotivaatiota tarkasteltaessa on hyvä huomata myös se, että motivaatio on ajassa muuttuva asia, joka voi myös lopahtaa ja jota korkeakoulun pitäisi pyrkiä luomaan ja uusintamaan. Motivaatio hakeutumisvaiheessa ei välttämättä kerro motivaatiosta opintojen aikana. Korkeakoulun tulisi pyrkiä laadukkaalla ohjauksella ylläpitämään ja uusintamaan motivaatiota etenkin opintojen alkuvaiheessa (ns. first-year experience) ja läpi opintojen.

Pääsykokeita tehokkaampia tapoja tarjota parempaa informaatiota eri opinnoista voisi olla lisätä peruskurssien MOOC-muotoista avointa tarjontaa ylioppilaskirjoitusten ja korkeakoulujen haun päättymisen välisenä aikana. Jos korkeakoulujen valinnat perustuisivat ylioppilaskirjoitusten arvosanoihin, hakuaika voisi ajoittua myöhempään ajankohtaan kuin nykyisin. Tämä antaisi nuorille täsmällisemmän kuvan siitä, millaista opiskelu eri oppiaineissa on. Nuorille voisi samalla tarjota mahdollisuuden suorittaa kursseja, jotka myöhemmin laskettaisiin osaksi heidän opintojaan (jos he tulisivat hyväksytyksi sopivalle alalle).

On kuitenkin tärkeää ymmärtää, että vastavalmistuneiden ylioppilaiden opiskelijavalintoja ei tule laajasti tehdä esimerkiksi avointen kurssien arvosanojen perusteella. Tapauksissa, joissa ennakkoon pystytään kertomaan, että esimerkiksi MOOC-kurssin hyväksytysti suorittaneet saavat opiskelupaikan, on ongelma pienempi, ja MOOC-kurssi voi toimia vaihtoehtoisena väylänä opintoihin. Hakija pystyy tällaisissa tapauksissa suhteellisen hyvin ennakolta arvioimaan kannattaako aikainvestointi tehdä. Kilpailluissa koulutuksissa, joissa valinta tapahtuisi käytännössä MOOC-kurssin kokeessa saatujen pisteiden perusteella, MOOC:it muuttuisivat pitkiksi pääsykokeiksi, joihin liittyisi kaikki samat ongelmat kuin nykyisiin pääsykokeisiin. Itse asiassa ongelmat olisivat todennäköisesti nykyistäkin suurempia, sillä MOOC:it voisivat vaatia nykyisiä pääsykokeita suuremman aikainvestoinnin ja arvosanojen korottamiseksi olisi todennäköisesti helpompi käyttää ulkopuolista apua (esim. palkattua apua esseiden kirjoittamisessa tai kotitehtävien tekemisessä) kuin pääsykokeiden tapauksessa. Sama koskee avoimen yliopiston kursseilla pärjäämisen käyttämistä valintakriteerinä. Valintojen kokonaisuuden ja hakeutumismahdollisuuksien kannalta hakijalle aiheutetut kustannukset ovat sitä ongelmallisempia, mitä vetovoimaisemmasta hakukohteesta on kyse. Tämä johtuu yksinkertaisesti siitä, että mitä vetovoimaisemmasta hakukohteesta on kyse, sitä suuremmalle osalle hakijoista vain tähän tiettyyn hakukohteeseen liittyvään pääsykokeeseen valmistautuminen osoittautuu turhaksi investoinniksi. Teemaan palataan kohdassa 5.2.

Taide- ja taideteollisella alalla tai kulttuurialalla ylioppilastutkinto eikä välttämättä luki-odiplomitkaan ole riittävä työkalu valintojen järjestämiseen, vaan erilaisille taiteellista ilmaisukykyä ja näkemystä tai teknistä taituruutta mittaaville näytöille (ennakkotehtävät, soittokokeet tai piirustustaitoa mittaavat kokeet, tms.) on luultavasti valinnoissa edelleen tarvetta.

Johtopäätökset luku 4

Korkeakoulujen rahoitusmallit perustuvat korkeakoulutuksen tehokkuuden näkökulmasta tällä hetkellä opintojen etenemiseen ja tutkintotavoitteiden saavuttamiseen. Mikäli korkeakouluja haluttaisiin kannustaa myös nykyistä tehokkaampaan opiskelijavalintaan, voitaisiin ajatella palkitsemista myös kitkattomasta siirtymisestä toiselta asteelta.

Korkeakoulutuksessa tarvittavia akateemisia ja teoreettisia taitoja ovat esimerkiksi ajattelun ja ongelmanratkaisun taidot, kirjallinen ilmaisu, matemaattis-luonnontieteellinen osaaminen, kielitaito ja looginen päättelykyky. Ylioppilastutkinto mittaa korkeakouluopinnoissa

menestymistä ennustavia tietoja ja taitoja hyvin, ja siten ylioppilastutkinto kertoo useimpien alojen opiskelijavalintojen kannalta riittävästi hakijoiden osaamisesta. Tämä puoltaa sitä, että ylioppilastutkinnon suorittaneiden valinta korkeakouluihin tapahtuisi ylioppilastutkinnon arvosanoihin perustuen. Arvosanojen erottelevuutta on mahdollista parantaa ja siten lukion oppimäärän hallintaa mittaavien kokeiden järjestämien osaamisen mittaamiseksi erikseen on nykytilanteessa tarpeetonta.

Korkeakoulut ovat osana opiskelijavalintojen kehittämistä muodostaneet entistä laajempia hakukohteita. Korkeakoulut kehittävät koulutuksiaan kohti malleja, joissa opiskelijat valitaan entistä laajempiin kokonaisuuksiin, ja tarkempi opinnoissa suuntautuminen tapahtuu vasta opintojen aikana. Tällaisissa tilanteissa valintaperusteita on syytä vastaavasti kehittää kohti yleisempiä akateemisia valmiuksia laajasti mittaavia valintaperusteita. Ylioppilastutkinto kertoo tällaisista valmiuksista laajasti.

Soveltuvuus alalle on niin subjektiivinen ajasta ja paikasta riippuvainen kokonaisuus, että työryhmä ei näe sitä ensisijaisena arvostelun perusteena opiskelijavalintavaiheessa. Alemman korkeakoulututkinnon suorittaminen kestää joka tapauksessa kolmesta neljään vuotta, jonka aikana soveltuvuus tuleviin työtehtäviin kehittyy. Parhaimmassa tapauksessa soveltuvuus alalle kehittyy korkeakoulun vahvasti tukemana. Ammattialakohtaisen soveltuvuuden sijaan soveltuvuuden arvioinnin tulisi keskittyä opiskelijavalinnoissa siihen, miten hyvin opiskelija tulee suoriutumaan alan opinnoissa. Tässä soveltuvuudessa painottuvat akateemiset taidot, joita voidaan arvioida ylioppilastutkinnon avulla.

Pääsykokeita on perusteltu hyvinä motivaation mittaamiskeinoina. Motivoitunut hakija toimii kuitenkin edistääkseen menestystään valintaperusteiden mukaisesti, olivat ne sitten ylioppilastutkinnon kokeita tai erillisiä pääsykokeita. Mikä tahansa valintaperusteena käytetty mittaa motivaatiota. Pelkkä kustannuksen (kokeisiin valmistautumisen edellyttämä aikainvestointi) aiheuttaminen ja sen kattamisen mittaaminen pääsykokeessa ei työryhmän mielestä ole riittävä peruste erillisten pääsykokeiden järjestämiselle. Motivaatio on joka tapauksessa herkkä ja muutoksille altis asia, jonka ylläpitoon ja uusintamiseen tulisi nykyistä kiinnittää enemmän huomiota opintojen alussa ja aikana. Pääsykokeet voivat pahimmillaan ohjata nuoria hakemaan itselleen vähemmän mieluisiin opintoihin. Huomattavasti tätä parempi tapa mitata hakijoiden motivaatiota on kehittää valintajärjestelmä kokonaisuutena sellaiseksi, että hakukäyttäytyminen itsessään heijastaa hakijoiden motivaatiota.

Pääsykokeita, haastatteluja ja ennakkosuorituksia tai -tehtäviä pitäisi käyttää vain, jos todella tarvitaan jotain valinnan kannalta olennaista informaatiota, josta ylioppilastutkinto ei kerro. Tämä koskee myös yhteisvalintoja. Mahdollisissa kokeissa tulee minimoida hakijoille aiheutetut kustannukset, etenkin hakijalta edellytetty aikainvestointi. Pääsykokeet tai esimerkiksi valinnoissa hyödynnettävät MOOC-kurssit ovat sitä ongelmallisempia, mitä vetovoimaisemmasta hakukohteesta on kyse. Hyvin matalan vetovoiman hakukohteissa esimerkiksi MOOC-muotoiset valinnoissa hyödynnettävät kurssit voivat olla hyödyllisiä opintojen sisältöön perehdyttämisen näkökulmasta.

Taide- ja taideteollisella ja kulttuurialalla ylioppilastutkinto, eivätkä välttämättä lukiodiplomitkaan tarjoa riittävästi tietoa valinnan perustaksi, vaan tarvitaan erilaisia näyttöjä (ennakkotehtävät, soittokokeet tai piirustustaidon näytöt, tms.).

Työryhmä toteaa, että korkeakoulujen opiskelijavalintojen tulee pääosin perustua toisen asteen koulutuksen aikana hankittuun osaamistasoon eikä esimerkiksi pääsykoekirjoista opiskeltaviin korkeakouluopintoihin kuuluviin sisältöihin.

5 Valintojen dynamiikka, kustannukset ja koulutuksellinen tasa-arvo

Tässä luvussa käsitellään korkeakoulujen valintojen merkitystä ja pääsykoepainotteisen toisaalta toisen asteen tutkintoja painottavan järjestelmän vaikutuksia eri tahoille aiheutuviin kustannuksiin, hakijoihin ja hakeutumiseen.

5.1 Koulutuksellinen tasa-arvo

Jo kymmenen vuotta sitten OECD:n maaraportissa suomalaisen koulutusjärjestelmän tasa-arvosta todettiin, että korkeasti koulutettujen (ja myös hyvätuloisten) vanhempien lapset jatkavat opintojaan todennäköisemmin yliopistosektorilla kuin ammattikorkeakoulusektorilla (OECD 2005). Samoin OECD-maaraportissa jo tuolloin kiinnitettiin huomiota mahdolliseen valmennuskursseista seuraavaan epätasa-arvoon. Kuten edellä todettiin, tilanne ei ole juurikaan muuttunut reilussa kymmenessä vuodessa.

Koulutusmahdollisuuksien tasa-arvoa on perinteisesti analysoitu vertaamalla erilaisista perhetaustoista tulevien todennäköisyyttä päätyä korkeakoulutukseen. Vanhempien koulutustausta merkitys lapsen koulutuspolulle on viime vuosikymmeninä vähentynyt. Yhdessä viimeisimmissä asiaa avanneessa julkaisussa (Kivinen & Hedman 2016) havaitaan, että erot mahdollisuuksissa päätyä yliopisto-opiskelijaksi 24 ikävuoteen mennessä akateemisista (ainakin toisella vanhemmista maisterin tutkinto, kun jälkikasvu on 4-vuotias) ja ei-akateemisista kodeista lähteneiden (kummallakaan vanhemmalla ei maisterin tutkintoa) välillä ovat kaventuneet vuoden 1970 odds ratio -arvosta 19,1 vuoden 2010 arvoon 6,8. Ammattikorkeakoulujen (AMK) osalta esiin nostetaan se koulutusmahdollisuuksien tasa-arvoa koskeva keskeinen tulos, että opintoihin osallistumisessa ei voida havaita eroja akateemisten ja ei-akateemisten kotien jälkeläisten välillä: odds ratio oli 0,8 vuonna 2005 ja 1,0 vuonna 2010. Kodin akateemisuudella ei siis näyttäisi olevan merkitystä ammattikorkeakoulutukseen päättymisen kannalta.

Yliopistojen osalta merkittävää on alakohtainen vaihtelu: Kotitaustan erot ovat laeimmillaan järjestyksessä arkkitehtuurissa (13,3), biotieteissä (12,4), tietoliikennetekniikassa (10,9), lääketieteessä (10,9), rakennustekniikassa (10,9), fysiikassa (10,9), eläinlääketieteessä (10,4), elektroniikassa ja automaatioissa (10,1), psykologiassa (9,9) sekä oikeustieteessä (9,7). Kapeimmat kotitaustan mukaiset erot ovat puolestaan opettajankoulutuksessa (2,7), kasvatustieteessä (3,4), kuvataiteessa (4,2), maataloustieteissä sekä kulttuurien tutkimuksessa. (*emt*)

Toisaalta yliopistojen osalta (2000-luvun alussa) alojen välistä vaihtelua suurempaa on yliopistojen keskinäinen vaihtelu (Nori 2011).

Kotitaustan vaikutusmekanismeista korkeakoulutukseen valikoitumiseen on tarjolla vähemmän tutkimusta. Korkeakoulutukseen hakeutuminen ja toisaalta valinnoissa pärjääminen ovat yhteydessä moniin toisiinsa kietoutuviin tekijöihin: kotoa perittyihin kulttuuriin ja sosiaalisiin pääomiin, yksilön toiveisiin, kykyihin ja osaamiseen, tietoihin, tavoitteisiin ja asenteisiin, lähiympäristön tukeen ja odotuksiin sekä työmarkkinoiden toimintaan ja rakenteeseen. Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiön tuoreessa selvityksessä (Otus 2016) vanhempien koulutustason vahva yhteys koulutusvalintaan paikantuu siihen, että sosioekonominen tausta on välillisessä yhteydessä kulttuuripääomaan ja strategiseen tietoon, jotka puolestaan jakautuvat hakuvaiheen opiskelijoiden kesken epätasaisesti. Vanhempien koulutustaso vaikuttaa selvityksen perusteella erityisesti siihen, kuinka paljon tietoista keskustelua koulutusvalinnoista käydään.

Vanhempien koulutustaustan lisäksi on tarkasteltu vanhempien tulojen sekä yhteiskuntaluokan tai sosioekonomisen aseman vaikutusta lasten koulutusvalintoihin. Vanhempien koulutustausta nousee tärkeimmäksi (ks. esim. Erola, Jalonen ja Lehti 2016, Otus 2015).¹⁸

Korkeakoulutuksen päätymissä kannalta on olennaista myös se, että jo aiemmin koulutuspolutta tehdyt valinnat, esimerkiksi lukion ja ammatillisen koulutuksen välillä riippuu voimakkaasti kotitaustasta (ks. esim. Kivinen & Hedman 2016, Otus 2015).

On siis selvää, että korkeakoulutuksen kynnyksellä, korkeakoulujen valintaperusteilla voidaan vaikuttaa vain rajallisesti koulutukselliseen tasa-arvon toteutumiseen ja siihen miten eri taustoista tulevat hakeutuvat ja mihin tulevat valituiksi. Voidaan kuitenkin olettaa, että valintaperusteiden kustannuksista ja työläydestä on takaisinkytkentöjä hakijoiden päätöksiin hakeutua eri koulutuksiin, ja ylioppilaiden osalta ylioppilastutkintoon perustuvat valinnat voisivat lisätä tasa-arvon toteutumista, kunhan ”toisen mahdollisuuden” järjestämisestä kuitenkin huolehditaan. Lisäksi valintojen kokonaisuuden dynamiikalla, sillä miten eri koulutusten valintaperusteet vaikuttavat siihen mihin muihin koulutuksiin hakija voi käytännössä hakeutua, on myös vaikutuksensa kokonaisuudessa.

5.2 Hakijan mahdollisuudet ja yhteishaun toimivuus: miten hakijoiden toiveet saadaan toteutumaan mahdollisimman hyvin?

Pääsykokeet edellyttävät yleensä valmistautumista ja käytännössä myös rajoittavat mahdollisten hakukohteiden määrää: hakijan on jaettava aikansa eri pääsykokeisiin valmistautumiseen ja toisaalta päällekkäiset pääsykoeajankohdat rajoittavat niihin osallistumista. Tämän takia ne ovat korkeakoulutukseen siirtymistä hidastava tekijä.

Nykytilassa korkeakoulujen yhteishaussa (ks. 2.2) hakija ilmoittaa kuusi hakukohdetta mieluisuusjärjestykseen ja hakijat sijoittellaan hakukohteisiin ns. deferred acceptance -algoritmin sovelluksella siten, että hakija valitaan korkeimpaan hakukohteeseen, johon hänen menestyksensä riittää.

Käytännössä hakutoivejärjestyksen muodostamista ohjaavat hakukohteiden valintaperusteet ja pääsykoejärjestelyistä seuraavat käytännön rajoitukset siihen mihin käytännössä voi hakeutua.

¹⁸ Lukion, ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulujen opiskelijoiden ja tutkinnon suorittaneiden vanhempien sosioekonomisesta asemasta (Isän ja äidin koulutustausta, tuloluokka, ammattiasema) on valmiita tilastoraportteja Opetushallinnon tilastopalvelu Vipusessa: <https://vipunen.fi/fi-fi/rakenne/Sivut/Sosioekonominen-tausta.aspx>

Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen Tuomas Pekkarinen ja Matti Sarvimäki esittävät keskustelunavauksessaan opiskelijavalintojen uudistamista pääosin ylioppilastutkintoon perustuviksi. Avauksen mukaan opiskelijavalintoja tulisi uudistaa niin, että itselle mieluisampaan paikkaan hakeminen ei vähennä hakijan mahdollisuuksia päästä muihin paikkoihin. Pääsykokeista seuraavat hakeutumisrajoitteet ja niihin valmistautumiseen tarvittava aikainvestointi aiheuttavat ongelmia valinnan lopputuloksen, erilaisten kustannusten ja myös koulutuksellisen tasa-arvon kannalta. (Pekkarinen ja Sarvimäki 2016). Tämän luku perustuu suurelta osin Pekkarisen ja Sarvimäen keskustelunavaukseen.

Pekkarinen ja Sarvimäki korostavat kahta pääsykokeisiin liittyvää ongelmaa. Ensimmäinen on se, että valintakokeet rajoittavat mahdollisuuksia hakea täysipainoisesti useaan oppilaitokseen. Tämä pakottaa hakijat taktikoimaan, mikä voi heikentää opiskelijoiden ja opiskelupaikkojen yhteensopivuutta. Tämä argumentti perustuu ns. kaksisuuntaisten markkinoiden (*two-sided matching markets*) toimintaa analysoivaan laajaan tutkimuskirjallisuuteen. Kouluvaihtojen kohdalla se tarkoittaa, että kullakin opiskelijalla on oma käsityksensä itselleen sopivien opiskelupaikkojen paremmuusjärjestyksestä ja kouluilla on oma käsityksensä heille sopivien opiskelijoiden paremmuusjärjestyksestä. Koulut siis kilpailevat oppilaista ja oppilaat kouluista, joten jokaisen hakijan ja koulun täytyy sekä valita että tulla valituksi.

Kaksisuuntaisten markkinoiden teorian keskeinen opetus suomalaiselle korkeakoulujen valintojen järjestämiselle on, ettei hakijan välttämättä kannata hakea opiskelupaikkaa, jossa hän mieluiten opiskelisi. Sen sijaan hakijat joutuvat tasapainottelemaan todellisten toiveidensa ja eri opiskelulinjoille pääsemisen todennäköisyyksien välillä. Tämä pakottaa taktikointiin, mikä puolestaan voi johtaa niin korkeakoulujen kuin hakijoidenkin kannalta huonoon lopputulokseen.

Tilannetta voi havainnollistaa ajattelemalla henkilöä, joka ensisijaisesti haluaisi oikeustieteelliseen ja toissijaisesti kauppakorkeakouluun. Tehokkaassa järjestelmässä hakija ilmoittaisi todelliset toiveensa, minkä jälkeen oikeustieteellinen päättäisi haluaako se henkilön oppilaakseen. Jos oikeustieteellinen voisi täyttää paikkansa omien kriteeriensä perusteella paremmilla hakijoilla, arvointivuoro siirtyisi kauppakorkeakoululle, joka vertaisi hakijaa muihin kauppakorkeakoulun hakijoihin.

Nykyjärjestelmä toimii eri tavoin. Hakija kylläkin ilmoittaa toiveensa järjestyksessä, mutta käytännössä on useita hakijan preferensseistä riippumattomia seikkoja, jotka ohjaavat hakutoivejärjestyksen muotoilemista. Sen sijaan, että hakija ilmoittaisi ”todelliset” toiveensa, hänen on valittava, minkä koulun pääsykokeisiin hän valmistautuu. Usein on käytännössä mahdotonta valmistautua useisiin pääsykokeisiin. Toisaalta pääsykokeiden päällekkäiset ajankohdat aiheuttavat ongelmia. Joissain tapauksissa useisiin pääsykokeisiin valmistautuminen on toki mahdollista, jos pääsykokeissa mitataan samaa osaamista.

Hakija joutuu siis taktikoimaan. Jos ensisijaisesti oikeustieteelliseen haluava arvioi mahdollisuutensa kauppakorkeassa riittävän paljon paremmiksi kuin oikeustieteellisessä, hänen on järkevää hakea vain kauppakorkeaan, vaikka hän oikeasti haluaisi oikeustieteelliseen. Hän ei koskaan saa tietää, olisiko päässyt oikeustieteelliseen, jos olisi yrittänyt, eikä oikeustieteellinen saa koskaan tietää, että olisi halutessaan saanut kyseisen opiskelijan.

Tilannetta pahentaa se, että taktikointi on vaikeaa. Kullekin opiskelulinjalle pääsemisen vaikeus riippuu siitä, ketkä muut sinne hakevat. Ja nämä muut miettivät yhtä aikaa omia mahdollisuuksiaan, jotka taas riippuvat siitä mitä toiset päättävät tehdä. Tämän vuoksi hakijoiden on usein vaikea arvioida mahdollisuuksiaan vaihtoehtoisissa kohteissa. Kun tämän päälle lisätään vielä erot hakijoiden itseluottamuksessa, riskinotossa ja mahdollisuuksissa valmistautua pääsykokeisiin, seuraa sotku, josta syntyvä opiskelijoiden jakautuminen opiskelupaikkoihin voi olla huono sekä opiskelijoiden että koulujen näkökulmasta.

Kaksisuuntaisia markkinoita analysoivassa tutkimuksessa on löydetty valintamekanismeja, jotka ratkaisevat nämä ongelmat. Näitä mekanismeja on otettu menestyksekkäästi käyttöön monissa paikoissa. Todellisen motivaation paljastaville mekanismeille yhteistä on, että itselleen mieluisimpaan paikkaan hakeminen ei vähennä hakijan mahdollisuuksia päästä muihin paikkoihin.

Myös todistuksiin perustuvissa valinnoissa hakija voi jättää hakematta hakukohteisiin, joihin haluaisi, mutta tietää arvosanansa riittämättömiksi. Olennainen ero on se, että todistusvalinnan tapauksessa hakemisesta yhteen kohteeseen ei ole mitään haittaa hakemiselle toisiin kohteisiin eikä hakijalla ole tästä seuraavaa syytä jättää hakematta mieluisen kohteeseen.

Kuten Taulukosta 1 nähtiin, nykyisessä yhteishaussa 70 % paikan vastaanottaneista ottaa paikan vastaan ykköstoiveelleen asettamasta koulutuksesta. Teoriassa tämä voisi kertoa siitä, että hyvin menestyvien hakijoiden hakutoiveet sattuvat vastaamaan hyvin koulutustarjontaa. Oikeampi tulkinta todennäköisesti kuitenkin on, että useissa tapauksissa voi tosiasiallisesti hakea vain yhteen koulutukseen. Mikäli hakija ei tule valituksi tähän kohteeseen, ei hän tule valituksi mihinkään.

5.3 Pääsykoepainotteisen vs. toisen asteen tutkintoja painottavan järjestelmän kustannukset – ja jälleen tasa-arvo

Sen lisäksi, että valinnat edellyttävät hakijalta taktikointia, valintakokeita painottava valintatapa korkeakouluhin aiheuttaa yhteiskunnassa monenlaisia kustannuksia eri tahoille: koko yhteiskunnan tasolla (työurien pituus), korkeakouluille (valintakokeiden suunnittelu, tarkastaminen ja valintakoetilaisuuksien järjestäminen) ja toisaalta myös yksilöille (valintakokeisiin investoitu aika ja elinkustannukset täysipainoisen valmistautumisen aikana).

Näistä viimeinen on koulutuksellisen tasa-arvon kannalta merkittävä. Varakkuus lisää mahdollisuuksia käyttää aikaa valmistautumiseen. Ráikeimpänä esimerkkinä ovat lisäkustannuksia aiheuttavat (kallit) valmennuskurssit, jotka ovat myös alueellisesti epätasa-arvoisia.

Pekkarinen ja Sarvimäki tarkastelevat myös usein toistettua perustetta pääsykokeiden tarpeellisuudelle, jonka mukaan ne antavat ylioppilaskirjoituksissa heikommin pärjänneille uuden mahdollisuuden. Toisaalta pääsykokeiden on ajateltu lisäävän mahdollisuuksien tasa-arvoa, kun esimerkiksi ammatillisen koulutuksen suorittaneita tai vasta myöhemmällä iällä korkeakouluopintoihin suuntautuvien osallistuminen on mahdollista.

Lukion ja ylioppilastutkinnon suorittavien osalta voidaan kuitenkin todeta seuraavaa. Opiskelijoiden valinta suosituille linjoille on kilpailu, jossa jokainen sisäänpääsy tarkoittaa, että joku jää ulos. Lukiolainen voi käytännössä valmistautua pääsykokeisiin vasta ylioppilaskirjoitusten jälkeen, jolloin hän joutuu kilpailemaan opiskelupaikasta sekä saman että aikaisempien vuosien ylioppilaiden kanssa. On todennäköistä, että merkittävä osa erityisen kilpailuihin koulutuksiin hyväksytyistä opiskelijoista on valmistautunut pääsykokeisiin useana vuonna.

Tämän elämänvaiheen aikana katettava kustannus on koulutuksellisen tasa-arvon kannalta ongelmallisempi kuin kustannus (opiskeluun panostaminen), joka aiheutuu lukion aikana. Kustannukset, jotka aiheutuvat lukion aikana (esim. lukio-opintoihin ja ylioppilaskirjoituksiin valmistautumiseen käytettävä aika) ovat tasa-arvon kannalta parempi vaihtoehto kuin kustannukset, jotka aiheutuvat vasta lukion jälkeen. Pääsykokeisiin perustuvan järjestelmän voikin odottaa olevan epäreilu niille nuorille, jotka ovat hoitaneet toisen asteen opintonsa hyvin, mutta joiden vanhemmat eivät pysty tai halua elättää heitä pääsykokeisiin valmistautumisen aikana tai maksaa heidän valmennuskurssiaan.

Olennaista on kuitenkin huomioida myös muun kelpoisuuden suorittavien valintavat ja mahdollisuudet myös huonosti menneiden ylioppilaskirjoitusten jälkeen. Nopeuttamismäkökulmasta paras vaihtoehto on ylioppilaskirjoitusten arvosanojen joustava korotusmahdollisuus kuin yksittäisiin pääsykokeisiin osallistuminen.

Erityisen suuri kustannusten aiheuttamisen ongelma on suosituilla aloilla, joihin valtaosa hakijoista ei tule valituksi. Etenkin tällaisissa koulutuksissa kustannusten aiheuttaminen on ongelmallista, koska rannalle jäänyt ei hyödy panostuksestaan välttämättä mitenkään. Korotettu ylioppilastutkinnon arvosana on käypää valuuttaa useissa korkeakoulujen valinnoissa, mutta pääsykoe ei.

On tärkeää huomata, että jotta hakijoille toisen asteen koulutuksen suorittamisen jälkeen aiheutuneet kustannukset olennaisesti vähenisivät, pitäisi valinta suorittaa melko kattavasti todistuksiin perustuen. Jos vain pieni osa valittavista valitaan todistusten perusteella ja osa esimerkiksi pelkän pääsykokeen tai yhteispisteiden perusteella, valtaosa hakijoista valmistautuu ja osallistuu joka tapauksessa valintakokeeseen. Erityisesti tärkeää kattava ylioppilastutkintopohjaisiin valintoihin siirtyminen olisi vetovoimaisissa yliopistojen koulutuksissa (lääketiede, oikeustiede, kauppatiede). Nämä ovat myös niitä aloja, joissa kotitaustan vaikutus on erityisen suuri (ks. 5.1).

Toisenlainen vaihtoehto kustannusten aiheuttamisen ongelmaan on ajatella, että työllästä valintaprosessista ja siinä syntyvästä osaamisesta pitäisi olla hyötyä vaikka ei tulisiakaan valituksi. Esimerkiksi avoimessa korkeakouluopetuksessa suoritettuna (esim. MOOC-muotoisen) kurssin käyttäminen valintaperusteena voisi olla tältä kannalta perusteltu. Kustannuksen aiheuttamisen tämä ei kuitenkaan poistaisi. Tämän vuoksi on tärkeää, että MOOC:eista tai avoimesta yliopistosta ei tehdä ”pitkiä pääsykokeita”, jotka todennäköisesti entisestään pahentaisivat edellä kuvattuja taktikoinnin aiheuttamia ongelmia ja heikentäisivät mahdollisuuksien tasa-arvoa. MOOC:eilla voi kuitenkin olla rooli hakijoiden informoinnissa siitä, mitä korkeakoulu jollain aloilla pitää sisällään (ks. 5.3).

Ammatillisen tutkinnon tai muun kelpoisuuden tuottavan tutkinnon suorittaneisiin palataan kohdassa 6.3.

Johtopäätökset luku 5

Hakeutumisen kustannuksista ja työläydestä on nykyisellään todennäköisiä vaikutuksia hakijoiden päätöksiin hakeutua eri koulutuksiin. Ylioppilaiden osalta ylioppilastutkintoon perustuvat valinnat voisivat lisätä tasa-arvoisia lähtökohtia samalla, kun ”toisen mahdollisuuden” järjestämisestä myös muille hakijoille huolehditaan.

Opiskelijavalintojen kokonaisuuden ja yhteishaun toimivuuden kannalta ylioppilastutkintoa ja muita toisen asteen tutkintoja painottava järjestelmä olisi nykyistä edullisempi sekä hakijoille, korkeakouluille, että myös koko yhteiskunnalle (pidemmät työurat), ja se edistäisi lisäksi koulutuksellista tasa-arvoa. Hyvin suunniteltu valintojen kokonaisuus poistaisi myös nykyiseen järjestelmään liittyvän haitallisen taktikoinnin, minkä seurauksena opiskelijoiden ja koulutuslinjojen välinen yhteensopivuus voisi parantua. Tämän vaikutuksen saavuttaminen edellyttää laajamittaista ylioppilastutkintotodistuksiin perustuviin valintoihin siirtymistä, etenkin korkean vetovoiman aloilla.

Ylioppilastutkinnon hyödyntämisen lisäämisen riskinä on nähty, että valmentautuminen ja yhä uudestaan kokeisiin osallistuminen siirtyisi käytännössä lukioaikaiseksi. Ylioppilastutkinnon kokeiden arvosanojen korotus yleistyi, ja valmentautumisen kierre siirtyisi siis

ylioppilastutkintoon. Valmennuskursseja järjestävät yritykset kohdentaisivat tarjontaansa lukiolaisille. Riskien merkityksen arvioimiseksi on verrattava uhkakuvia nykytilaan. Nykytilassa hakijat valmentautuvat yksittäisiin kokeisiin, joista menestymisessä on useimmissa tapauksissa hyötyä vain kyseisen hakukohteen kannalta. Valitsematta jääneiden osalta erillisestä valintakokeesta ei saa muissa valinnoissa hyödynnettävissä olevia meriittejä. Valitsematta valmentautuvat ja osallistuvat pääsykokeisiin useana vuonna. Ylioppilastutkinnon kokeita hyödynnettäessä arvosanaansa korottanut parantaa asemiaan useissa eri valinnoissa, ja myös valitsematta jääneiden osalta korotuksista on hyötyä. Työryhmän näkemyksen mukaan tilanne, jossa ylioppilastutkinnon kokeiden uusiminen jossain määrin yleistyisi, olisi parempi asiantila kuin nykytila, jossa aikaa käytetään erillisiin pääsykokeisiin valmentautumiseen. Valmennuskursseja, valmentavatko ne sitten ylioppilastutkintoon tai erillisiin pääsykokeisiin, ei voida kieltää. Erityisen suuri kustannusten aiheuttamisen ongelma esiintyy suosituilla aloilla, joihin valtaosa hakijoista ei tule valituksi. Etenkin tällaisissa koulutuksissa kustannusten aiheuttaminen on ongelmallista, koska ilman opiskelupaikkaa jäänyt ei hyödy aika- ja rahapanostuksestaan välttämättä mitenkään. Korotettu ylioppilastutkinnon arvosana on arvokas useissa korkeakoulujen valinnoissa, mutta epäonnistuminen pääsykokeessa ei.

Työryhmä pitää erityisen tärkeänä, että yliopistojen suuren vetovoiman hakukohteet siirtyisivät laajasti ylioppilastutkintopohjaisiin valintoihin.

6 Ylioppilastutkinnon aiempaa parempi hyödyntäminen – ehdotukset

6.1 Valintaperusteiden ja ylioppilastutkinnon hyödyntämisen signaali vaikutukset lukio-opintoihin

Tässä luvussa käsitellään valintaperusteiden vaikutusta opiskelijoiden lukioissa tekemiin valintoihin ja millaisia tarpeita ne luovat esimerkiksi oppilaanohjaukselle, ja mitä valintojen kehittämisessä pitäisi tältä kannalta ottaa huomioon.

Lukion ainevalinnoilla on merkitystä korkeakouluun pääsyyn. Oulun yliopiston tekemässä omia opiskelijavalintojaan selvittävässä tutkimuksessa on todettu LUMA-aineiden eli matematiikan, biologian, fysiikan, kemian ja maantieteen korostunut merkitys korkeakoulutukseen pääsyssä. Tämä on kiinnostava tulos, sillä vaikka Oulun yliopisto on monialainen yliopisto ja koulutusrakenteen vuoksi matemaattis-luonnontieteellisen osaamisen tarve on Oulussa suuri, monilla aloilla valintaperusteet ovat kansalliset (kauppätiede, tekniikka) tai niissä on samanlaisia painotuksia. Tulokset ovat siis yleistettävissä LUMA-reaaliaineet eivät ole suosituimpien kirjoitettavien aineiden joukossa ylioppilaskirjoituksissa, mutta silti niiden merkitys yliopistoihin pääsemisen kannalta on reaaliaineiden kärkeä. (Partanen, Rusanen, Pursiainen 2016). Lisäksi tutkijat ovat tarkastelleet matematiikan merkitystä erikseen valinnoissa ja esittävät, että lukio-opinnoissa tärkein valinta jatko-opintojen kannalta tehdään lyhyen ja pitkän matematiikan välillä. ”Tämä valinta määrittelee hyvin pitkälle lukiolaisen mahdollisuudet yliopisto-opintoihin yleensä ja myös sen mitkä koulutusalat ovat saavutettavissa.” (Pursiainen, Rusanen, Partanen 2016). Pitkä matematiikka pitää ovet auki kaikille koulutusaloille, mutta lyhyt matematiikka suuntaa valinnat humanistiselle, kasvatustieteelliselle ja kauppatieteelliselle alalle.

Koulutuksen arviointineuvoston raportin Lukion tuottamat jatkokoulutusvalmiudet korkeakoulutuksen näkökulmasta (KAN 2014) osana selvitettiin korkeakoulujen edustajien näkemyksiä lukion tuottaviin valmiuksista. Selvityksen mukaan ”Korkeakoulujen näkökulmasta lukion suorittaneiden keskeisimmät tiedolliset puutteet liittyvät suomen kielen kirjalliseen osaamiseen, matematiikan hallintaan, ruotsin kieleen sekä yhteiskunnallisten asioiden ymmärtämiseen. Erityisen huolestuttavana haastateltavat pitivät kirjoitetun suomen kielen taidon ja matemaattisen osaamisen heikentymistä.” (*emt.* s. 93)

Toisaalta mielenkiintoisesti tutkimuksessa haastatellut ”pitävät tärkeänä, että opiskelijat valitaan valintakokeen kautta korkeakouluopintoihin. Näin voidaan mitata jatkokoulutuksessa tarvittavia tietoja ja taitoja eikä pelkästään ylioppilaskirjoituksissa menestymistä. Erityisesti erilaisten geneeristen valmiuksien, kuten esimerkiksi motivaation, tiedonhan-

kintataitojen ja kriittisen ajattelun, arvioimisen katsotaan onnistuvan valintakokeissa. Haastatteluissa esitetty ehdotus siitä, että pääsykokeiden on kuitenkin perustuttava lukion oppimäärään, on arviointiryhmän mielestä kannatettava.” (emt. s. 93–95)

Selvityksessä haastatellut eivät siis katso, että ylioppilaskirjoitukset mittaisivat riittävästi geneerisiä valmiuksia. Selvitys ei tarkemmin avaa tarkemmin millaisia lukion oppimäärään perustuvat pääsykokeet olisivat, olisiko niitä paljon vai vain muutamia, ja miksi lukion oppimääriin perustuvat ylioppilaskirjoitukset eivät mittaa oleellisia asioita.

Ruotsin kielen osaamisvajeisiin korkea-asteella on kiinnitetty huomiota jo kansalliskielistrategian ja sen valmistelun yhteydessä (OKM 2012, VNK 2012). Toista kotimaista kieltä ja sen osaamista vaaditaan kuitenkin kaikilta korkeakoulututkinnon suorittaneilta, joilla on koulusivistys saatu joko suomeksi tai ruotsiksi (VNA 2014a, VNA 2004). Edelleen kuitenkin ruotsin kirjoittajien määrä ylioppilastutkinnossa on laskenut (ks. OKM 2012). Korkeakoulujen opiskelijavalintojen kriteereillä on huomattava signaali vaikutus siihen mitä aineita ja kursseja lukiolaisten kannattaa valita lukiossa ja mitä kirjoittaa ylioppilastutkinnossa. Korkeakoulujen antaessa pisteitä myös ruotsin kielen kirjoittamisesta ja hyvästä arvosanasta, kannusteet ruotsin kirjoittamista kohtaan nousisivat.

Tämä koskee myös muita kieliä. Kielitaidon monipuolisuuden vähenemisestä on oltu yhtälailla huolissaan (VNK 2015) ja siihen on panostettu kärkihankkeella. Korkeakoulut eivät työryhmän tietojen mukaan juurikaan anna pisteitä ylimääräisistä kielten ylioppilastutkinnon kokeista valintaperusteissaan. Voisi kuitenkin olettaa, että esimerkiksi yhteiskunta- ja humanistisissa tieteissä sekä kauppatieteissä laajasta kielitaidosta olisi myös opinnoissa ja työuralla huomattavaa etua.

Työryhmän näkemyksen mukana korkeakoulujen tulisi pohtia tarkkaan, mitä viestejä ne haluavat valintaperusteilla lähettää lukioille. Signaali vaikutukset tulisi huomioida valintaperusteiden valmistelussa. Valintaperusteiden kautta korkeakoulut voivat vaikuttaa osaamiseen, joka korkeakoulutukseen hakeutuvilla on lukion päättyessä. Kun korkeakoulut kokevat esimerkiksi ruotsin tai matematiikan osaamistason ja muun kielitaidon nykytason ongelmalliseksi, voivat korkeakoulut vaikuttaa lukiolaisten painotuksiin korostamalla näitä valintaperusteissa laajasti ja viestimällä tästä. Viime kädessä tämä olisi mahdollista painottamalla pisteytysmalleissa ruotsin kielen ja pitkän matematiikan merkitystä. Myös kielitaidon monipuolistumista voidaan tukea pisteytyksellä, joka huomioi nykyistä useampia kielten ylioppilastutkintokoesuorituksia.

6.2 Ylioppilastutkinnon arvosanat, pisteytys valinnoissa ja arvosanojen erottelukyky

Kuten edellä todettiin, ylioppilastutkinnon arvosanat kertovat korkeakouluopinnoissa edellytettävästä tiedoista ja taidoista (ks. 4.1 yllä). Nykytilassa ylioppilastutkinnon eri kokeista saa pisteitä hyvin monella tavalla. Eri koulutuksiin on pyritty kehittämään juuri tuossa koulutuksessa sopivasti osaamista mittaava pisteytysmalli, joka ennustaisi alalle sopimista ja edelleen opintomenestystä parhaalla tavalla. Myös saman alan koulutuksiin on varsinkin yliopistoissa erilaisia pisteytyksiä (ks. 2.4.2). Pisteytysmallien nykyiselle kirjolle ei tunnu kuitenkaan olevan perusteluita.

Lukiolaisen kannalta olennaista olisi, että pisteytysmallit olisivat helposti ymmärrettäviä ja yksinkertaisia. Toisaalta pisteytysmallien tulisi muuttua hitaasti, jotta ne olisivat lukiolaisten tiedossa lukio-opintojen alusta alkaen. Ennakoitavuuden ja ymmärrettävyyden lisäksi nykyistä yksinkertaisempi pisteytysmallien kokonaisuus olisi perusteltua myös siksi, että pisteiden laskemisen tekninen toteutus olisi yksinkertaisempaa ja säästäisi korkeakoulujen ja Opetushallituksen työtä.

Viimekädessä jopa esimerkiksi kaksi (matemaattista osaamista painottava ja yleinen) tapaa pisteyttää ylioppilastutkinnon kokeet voisivat olla riittäviä, joskin eri aineissa haluttaneen painottaa eri asioita. Tarvittaessa pisteytysmalli voisi sisältää osia joiden painoarvoja voidaan jonkin verran eri koulutuksissa vaihdella. Toisaalta koulutusohjelmissa, joita vastaa suoraan tietty ainereaalikoe, voitaisiin käyttää tähän liittyviä lisäpisteitä.

Ylioppilastutkinnon pisteytys voi olla valintaperusteissa useassa roolissa. Nykyisissä valintaperusteissa ylioppilastutkinnon pisteytyskaavalla lasketut pisteet ovat käytössä useimmiten valittaessa hakijoita valintakokeen ja ylioppilastutkinnosta saatavien lähtöpisteiden yhdistelmään perustuen. Osa hakijoista valitaan tällöin pelkän pääsykokeen perusteella. (ks. 2.4)

Myös siirryttäessä todistusvalintoihin, tulisi pohtia malleja, joissa osa hakijoista valitaan huomioiden laaja ylioppilastutkinnon arvosanojen osoittama osaaminen, mutta osa vain esimerkiksi yhteen tai kahteen kokeeseen perustuen. Nämäkin kokeet voisivat kuitenkin erillisen pääsykokeen sijaan olla nykyisiä ylioppilastutkinnon kokeita. Yksi ylioppilastutkintoa laajasti huomioiva pisteytys ei olisi sellaisenaan hyvä lähtökohta siirryttäessä todistusvalintaan ylioppilastutkintoon perustuen. Voisi olla perusteltua valita osa opiskelijoista laajalla ylioppilastutkinnon pisteytyksellä, ja osa esimerkiksi perustuen vain yhden tai kahden ylioppilastutkinnon kokeen arvosanoihin. Näin ylioppilastutkinnon kokeita kapeasti hyödyntävä pisteytys korvaisi pääsykoejonon. Tämä jono voisi joissain tapauksissa toimia pääsykokeen korvaajana myös muun kuin ylioppilastutkinnon kelpoisuuden tuottavana tutkintona suorittaneiden osalta. Tähän asiaan palataan kohdassa 6.3.

Usein nostetaan esille, että ylioppilastutkinnon arvosanat eivät erottele hakijoita riittävästi eikä siksi ole riittävä hakijoiden koulutuksen kannalta paremmuusjärjestykseen. Ongelma on todellinen ja etenkin koulutuksissa, joissa painottuvat M ja C arvosanoja kirjoittaneet ylioppilaat ja pistemäärän saavia hakijoita on liikaa valinnan kannalta. Ylioppilastutkinnon arvosanojen erottelukykyä voidaan kuitenkin tai lisätä. Tähän on useita vaihtoehtoisia malleja:

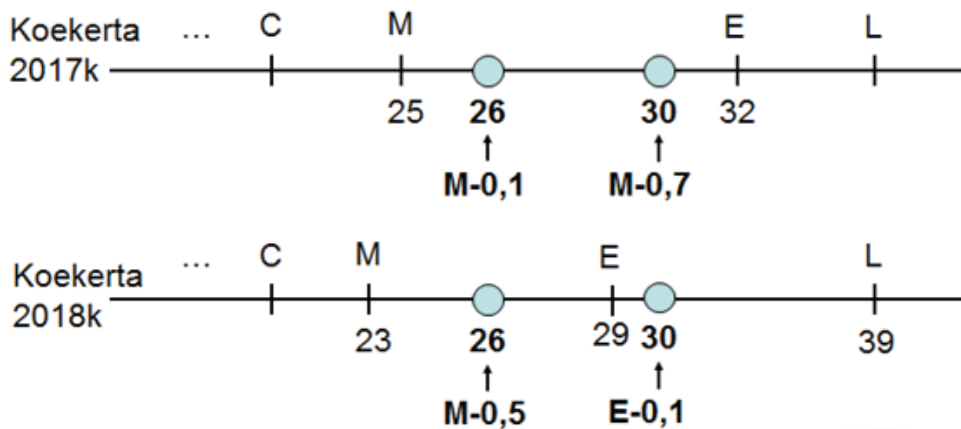
- A On esitetty, että arvosanoja voitaisiin skaalata lukion oppimäärän valtakunnallisten kurssien määrällä. Esimerkiksi arvosana L aineessa, jossa valtakunnallisia kursseja 3 tuottaisi vähemmän pisteitä kuin aineessa, jossa pakollisia kursseja on paljon.
- B Erottelukykyä voitaisiin lisätä laskemalla ylioppilaskokeen pisteistä "desimaali" käyttäen koekerran pisteväliä. Koekerran pistevälin käyttäminen tekisi desimaalista koekertojen välillä vertailukelpoisen. Desimaali voitaisiin määritellä esimerkiksi seuraavasti: jos esimerkiksi vuonna 2016 fysiikasta on saanut M:n 25–32 pisteellä, pistemäärän 30 saaneen desimaalilla tarkennettu arvosana olisi $M-0,7$ ($((30-25)/(32-25)=0,714..)$) ja pistemäärällä 26 $M-0,14$ ($((26-25)/(32-25)=0,142..)$). Tasan 25 pisteellä M:n saaneen arvosana olisi $M-0$. Esimerkki on esitetty myös kuvassa 2.
- C Lisätään erottelukykyä laskemalla kullekin kokelaalle ja koesuoritukselle koekertaan liittyvä prosenttiluku, joka kertoo kuinka suuri osa kirjoittaneista on saanut kokeessa tätä vähemmän pisteitä, esimerkiksi, että kokeen arvosana on E ja 78 % kokeen suorittaneista on saanut hakijaa vähemmän pisteitä. Käytetään arvosanan lisäksi tätä todistuspisteiden laskennassa.
- D Kolmas vaihtoehto on kyseenalaistaa erottelun tarve hyvin menestyvien keskuudessa kokonaan. Erittäin kilpailuilla aloilla parhaiten ylioppilaskirjoituksissa ja pääsykokeissa menestyvien erot ovat niin pieniä, että voidaan ajatella, että erot ovat enemmän tai vähemmän sattuman kauppaa, riippuen koekerrasta. Voitaisiin siis pohtia olisiko arvonta hyvin menestyvien joukosta sekä hakijoiden, että valitsijan kannalta perustellumpi tapa

suorittaa valinta. Esimerkiksi hollannissa lääketieteen ja myös muiden alojen valinnat on perinteisesti suoritettu painotetulla arvonnalla, jossa "arpoja" on saanut toisen asteen koulutuksen päättötodistuksen menestyksen perusteella¹⁹. Hollannissakin ollaan kuitenkin nyttemmin siirtymässä lääketieteessä erilaisia testejä painottavaan suuntaan²⁰.

Vaihtoehdon A käyttämisellä voisi olla ohjaava vaikutus lukoin ainevalintoihin ja eri aineiden kirjoittamiseen. Vähän valtakunnallisia kursseja sisältävien aineiden kirjoittaminen luultavasti vähenisi. Tästä huolimatta lienee perusteltu viesti, että enemmän opintoja sisältäviä aineissa menestymistä arvostetaan korkeammalle.

Vaihtoehto B lisää ylioppilastutkinnon erottelevuutta merkittävästi ja tekee ylioppilastutkinnon arvostelussa jokaisesta pisteestä merkityksellisen. Toisaalta desimaalien käyttäminen tekee valinnoissa käytetyistä arvosanojen pisteytyskaavoista väistämättä monimutkaisempia, ja hankalammin ymmärrettäviä. Vastaavasti myös vaihtoehto C lisää erottelevuutta merkittävästi, ja voi olla ymmärrettävämpi kuin vaihtoehto B. Korkeakoulujen johdolle tehdyssä kyselyssä vaihtoehdot B ja C saivat eniten kannatusta.

Vaihtoehto D ei liene realistinen. Selvää on, että arpaonni ei kerro hakijan osaamisesta ja paremmuudesta suhteessa toisiin valintoihin osallistuviin. Vaikka arvontaa voitaisiin perustella tasa-arvotavoitteilla, on arvannon käyttö vaikeasti hyväksyttävä valintamenettely.

Kuva 3. "Desimaalin" laskeminen kokelaan pisteistä ja koekerran arvosanarajoista.

Ylioppilastutkinnon digitalisoinnissa (ks. 3.3) uudistetaan myös ylioppilastutkintorekisteri, jotta koejärjestelmän tulostiedot saadaan suoraan rekisteriin ilman manuaalisia välivaiheita. Tämä mahdollistaa arvosanojen lisäksi tarkemman tiedonsaannin opiskelijavalintojen tarpeisiin. Edellä mainitut tiedot voidaan saada uudistuvasta ylioppilastutkintorekisteristä valintojen käyttöön. Edellä mainittujen lisäksi tulosten käyttöä voidaan jatkossa tehostaa myös eri aineiden pisteyhdistelmien (korien) tai jopa tehtäväkohtaisten pisteiden käytön osalta valintoja suunniteltaessa.

¹⁹ Hollannin järjestelmästä ja yleisemmin arvunnoista valinnoissa ks. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/working_papers/2007/RAND_WR460.pdf

²⁰ http://www.studyinholland.co.uk/numerus_fixus.html

6.3 Ammatillisen koulutuksen tai pelkän lukion oppimäärän suorittaneet

Yliopistojen ensimmäisen syklin koulutuksissa aloittavista 95 % on suorittanut suomalaisen ylioppilastutkinnon, 1 % kansainvälisen (IB,EB tai RP) ylioppilastutkinnon ja 4 % kaksoistutkinnon (ylioppilastutkinto ja ammatillinen tutkinto).

Ammattikorkeakoulujen osalta merkittävä osa opiskelijoista on suorittanut ammatillisen koulutuksen. Ammattikorkeakoulututkintoon johtavasta koulutuksesta paikan vastaanottavista 64 % on suorittanut lukion oppimäärän ja/tai ylioppilastutkinnon ja alle 1 % kansainvälisen ylioppilastutkinnon. Ammatillisen perustutkinnon, kouluasteen, opistoasteen tai ammatillisen korkea-asteen tutkinnon on suorittanut 35 % paikan vastaanottaneista (ks. Taulukot 10 ja 11.).

Korkeakoulujen tulee järjestää kaikille lain mukaan kelpoisille väylä koulutuksiinsa. Ylioppilastutkinnon painoarvoa ja esimerkiksi todistusvalintoja pohdittaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota muiden tutkintojen suorittaneisiin. Toisaalta on mietittävä missä tapauksissa tulisi antaa ylioppilastutkinnon suorittaneelle muu mahdollisuus osaamisen osoittamiseen (ks. 6.5). Nykytilanteessa pääsykoe ja pelkän pääsykokeen huomioiva valintajono toimivat ainoana akateemisen osaamisen näyttöpaikkana ja valmentautuminen erityisesti yliopistojen pääsykokeisiin ammatillisen koulutuksen pohjalta on raskas tie.

Ylioppilastutkintoon säännöksissä rinnastettujen IB, EB ja RP tutkintojen arvosanojen rinnastamiseen ylioppilastutkintoon olisi perusteltua olla yhtenäinen malli, vähintäänkin työekonomisista syistä. Kuten kohdassa 2.6 kuvattiin, opetusministeriö on antanut aikoinaan suosituksen rinnastamisesta, joka on ollut hyvin käytetty, mutta vanhentunut. Vastuu valintaperusteista ja pisteytyksestä on kuitenkin korkeakouluilla ja korkeakoulujen tulisi valmistella uudistettu yhteinen käytäntö itse.

Ammatillisen koulutuksen suorittaneita valitaan merkittäviä määriä ammattikorkeakoulutukseen, mutta ei yliopistokoulutukseen. Ammatillinen perustutkinto antaa kuitenkin kelpoisuuden myös yliopisto-opintoihin. Valintamenettelyissä on huomioitava kaikki kelpoiset hakijat ja oltava menettelyt kaikkien kelpoisten hakijoiden keskinäiseen vertailuun. Tässä roolissa pääsykokeen voidaan ajatella olevan vaikeasti korvattava valintamenettely. Lain mukaan hakijat voidaan jakaa koulutustaustan perusteella erilaisiin ryhmiin eikä valintakoetta tarvitse siis järjestää kaikille hakijoille. Valintakokeen järjestämisessä se, että se ylipäänsä suunnitellaan ja laaditaan, on jo merkittävä kustannus.

Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen tuoreessa (KARVI 2016) selvityksessä selvitettiin ammatillisesta koulutuksesta ammattikorkeakouluun johtavien opintopolkujen ja koulutusasteiden yhteistyön toimivuutta. Selvityksen mukaan opiskelijavalinta ammattikorkeakouluun näyttäytyy ammatillisen koulutuksen opiskelijalle vielä epäselvänä ja valintaperusteiden selkeyttämistä tarvitaan. Myönteinen kehitys on jo alkanut, kun ammatillisen polun haasteet on tunnistettu ja ammattikorkeakoulujen valintaperustesuosituksia on tältä pohjalta uudistettu. Siirtymistä jatko-opintoihin nopeuttavat avoimen ammattikorkeakoulujen ns. polkuopinnot joissa jatko-opinnoista kiinnostuneille ammatillisen koulutuksen opiskelijoille tarjotaan korkeakouluopintoihin valmentavia opintoja. Selvityksen mukaan toisella asteella korkeakouluväylän valitsevien opiskelijoiden oppimisvalmiuksien kehittämisessä olisi tärkeää kiinnittää huomiota tiedollisen aineiston käsittelyyn ja nostaa ohjauksessa jatko-opintovalmiudet työelämävalmiuksien rinnalle. Ammattikorkeakouluissa osaamisperusteisuus mahdollistaa jo nyt aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnistamisen, johon tarvitaan kuitenkin edelleen selkeämpää konseptointia ja kriteereitä tutkinnoittain. Raportissa myös suositellaan, että ammattikorkeakoulujen

valintaperusteiden tulisi tarjota aiempaa tasapuolisemmat mahdollisuudet koulutukseen hakeutumisessa. Perusteiden kehittämisessä ja käyttöön otossa on oleellista, että kaikki ammattikorkeakoulut sitoutuvat niihin. Valintakokeiden tulee kohdella ammatillista väylää eteneviä tasapuolisesti lukioväylää etenevien kanssa. Käytännössä tämä tarkoittaa myös ammatillisen osaamisen arvostamista valintaperusteissa.

Kelpoisuussääntelyn mukaisesti kuitenkin kaikkiin ammattikorkeakoulujen ja myös yliopistojen koulutuksiin tulee olla väylä myös ammatillisen koulutuksen suorittaneille. Kaikille hakijoille samojen pääsykokeiden hyvänä puolena pidetään usein sitä, että ne tarjoavat myös ammatillisen tutkinnon suorittaneille mahdollisuuden hakea kaikkeen korkeakoulutukseen. Tosiassialliset mahdollisuuden monilla yliopistojen aloilla ovat kuitenkin hyvin heikot. Esimerkiksi syksyllä 2016 alkaneeseen lääketieteen koulutukseen hakeneista 291 ei ollut suorittaneet suomalaista tai kansainvälistä ylioppilastutkintoa. Näistä sai ja vastaanotti paikan 5 hakijaa yhteensä 762:sta paikan vastaanottaneesta (0,7 %). Muina esimerkkeinä oikeustieteen vastaava luvut ovat 288 hakijaa, joista 8 sai ja vastaanotti paikan yhteensä 589:stä (1,4 %), prosessi, kemian ja materiaalitekniikassa 45 hakijaa joista 2 sai ja vastaanotti paikan 323:sta (0,6 %), kulttuurin ja taiteidentutkimuksessa 154 hakijaa, joista 8 sai ja vastaanotti paikan yhteensä 249 paikan vastaanottaneesta (3,2 %).²¹

Yliopisto päättää valintaperusteistaan, ja nykytilassa yliopistojen valinnoissa ammatillisen koulutuksen suorittaneilta edellytetään monissa valinnoissa lukion joidenkin aineiden oppimäärien hallintaa, kun pääsykokeet perustuvat noihin oppimääriin (ks. 2.4.3). Tällaisissa tapauksissa voidaan kysyä, toimisiko ylioppilastutkinnon koe sopivana kokeena myös ammatillisen koulutuksen suorittaneille, ja jos näin tehtäisiin, huonontaisiko tämä ammatillisen tutkinnon suorittaneiden asemaa valinnoissa? Nykytilassa esimerkiksi Helsingin yliopiston matematiikan koulutusohjelmaan valitaan ylioppilaat ylioppilastutkinnon arvosanojen perusteella (ks. 2.4.3). Pääsykoe on tarjolla vain ammatillisen tai esimerkiksi ulkomaisen kelpoisuuden tuottavan tutkinnon suorittaneille. Ylioppilastutkinnon suorittaneet eivät pääse pääsykokeeseen. Tässä tapauksessa voidaan ajatella, että pelkän matematiikan ylioppilaskokeen suorittaminen ei olisi hakijalle sen suurempi kustannus kuin erillisen pääsykokeen tekeminen. Toisaalta ylioppilastutkinnon huonolla menestyksellä suorittaneen ainoa mahdollisuus on jo nykytilassa korottaa arvosanojaan.

Vastaavasti lääketiedettä opiskelemaan pyrkivälle ammatillisen koulutuksen suorittaneelle olisi yhtä työlästä valmistautua suorittamaan ylioppilastutkinnon koe biologiassa kemiassa ja fysiikassa, kuin osallistua lääketieteellisen tiedekunnan näitä oppimääriä testaavaan kokeeseen. Vastaavasti myös diplomi-insinöörikoulutukseen hakeuduttaessa ammatillisen koulutuksen suorittaneet valitaan lukion oppimäärien hallintaa mittaavilla pääsykokeilla. (ks. 2.4.3).

Yliopistolain (8 §) ja ammattikorkeakoululain (12 §) mukaan opiskelijoiden valintaan liittyvät valintakokeet ovat opiskelijalle maksuttomia ja vain muuhun kuin suomen- tai

21 Muita yliopistojen aloja (opintoala 2002) joissa ei-ylioppilaiden osuus paikan vastaanottaneissa oli alle 5 % vuonna 2016 alkaneessa koulutuksessa olivat Arkkitehtuuri ja rakentaminen (0,5 %), Hammaslääketiede ja muu hammashuolto (0,5 %), Prosessi-, kemian- ja materiaalitekniikka (0,6 %), Lääketiede (0,7 %), Maantiede (0,7 %), Kuntoutus ja liikunta (0,9 %), Kone-, metalli- ja energiatekniikka (0,9 %), Oikeustiede (1,4 %), Biologia (1,4 %), Matematiikka (1,6 %), Tieto- ja tietoliikennetekniikka (1,6 %), Muu luonnontieteiden alan koulutus (2,3 %), Fysiikka (2,5 %), Kemia (2,5 %), Farmasia ja muu lääkehuolto (2,5 %), Maatilatalous (2,9 %), Kulttuurin- ja taiteiden tutkimus (3,2 %), Kansantalous (3,2 %), Luonto- ja ympäristöala (3,2 %), Sähkö- ja automaatiotekniikka (3,6 %), Kirjallisuus (3,8 %), Kielitieteet (3,9 %), Kasvatustieteet ja psykologia (4,0 %), Poliittikatieteet (4,1 %), Tilastotiede (4,4 %), Historia ja arkeologia (4,4 %), Liiketalous ja kauppa (4,6 %), Muu yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alan koulutus (4,7 %). Lähde: Vipunen.

ruotsinkieliseen koulutukseen hakevilta voidaan edellyttää kansainvälisten maksullisten testien suorittamista. Ylioppilastutkinnon kokeet ovat maksullisia. Koekohtainen maksu on tällä hetkellä 28 euroa.

Siten korkeakoulu ei voi suomen- tai ruotsinkielisen koulutuksen valinnoissa nykysääntösten mukaan edellyttää kelpoisuuden tuottavan tutkinnon suorittaneilta esimerkiksi ylimääräisen ylioppilastutkinnon kokeen suorittamista. Mikäli haluttaisiin sallia tämä, olisi tällaisten kokeiden oltava maksuttomia, tai vaihtoehtoisesti olisi säädettävä, että korkeakoulut voivat edellyttää ylioppilastutkinnon kokeen suorittamista muun kuin ylioppilastutkinnon kelpoisuuden tuottavana tutkintona suorittaneilta. Määrä voitaisiin rajoittaa esimerkiksi korkeintaan kolmeen.

Toisaalta on tärkeää pohtia, missä määrin ylioppilaiden ja toisaalta ammatillisen koulutuksen suorittaneilta tulee ylipäänsä edellyttää samanlaisia valmiuksia. Ei liene tarkoituksenmukaista, että edellä kuvatuslaisesta ylioppilastutkinnon kokeiden edellyttämisestä tulisi säännönmukainen tapa valita ammatillisen koulutuksen suorittaneita kaikkiin koulutuksiin. Tulisiko ammatillisen koulutuksen suorittaneilta lähtökohtaisesti odottaa erilaista akateemisen osaamisen tasoa, joka sitten opetellaan vasta korkeakoulutuksen alkuvaiheessa? Edellä mainitut polkuopinnot loiventavat siirtymää korkeakouluopintoihin. Polkuopinnot ovat kuitenkin käytännössä aina paikallisia ja tiettyyn ammatillisen koulutuksen järjestäjään ja korkeakouluun sidottuja ja ne voidaan nähdä myös ongelmallisina yhdenvertaisuuden kannalta.

Viime kädessä korkeakoulu voi kelpoisuussääntelyn rajoissa päättää valintaperusteistaan. Ammatillisen koulutuksen jälkeen ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneita pidetään yleisesti haluttuina työntekijöinä ja tämän nimenomaisen väylän toimivuudesta on syytä kantaa huolta ja erityiset polut ammatillisesta koulutuksesta ammattikorkeakouluihin ovat tältä kannalta kannatettavia. Toisaalta kelpoisuussääntelyn mukaisesti kaikkiin, myös yliopistojen koulutuksiin pitää olla mahdollisuus hakeutua, ja osoittaa osaamisensa.

Ammatillisen koulutuksen suorittaneiden valitsemiseksi voidaan pohtia useita malleja. Ammatillisen koulutuksen yhteisten opintojen pisteytys on yksi vaihtoehto, mutta arvosanat eivät nykyään ole ylioppilastutkintoa vastaavasti vertailukelpoisia. Ammatillisen tutkinnon perusteella voitaisiin myös pohtia suoravalintoja ammatillisen koulutuksen tutkintotodistuksen kaikkien arvosanojen perusteella koulutuksiin samalle alalle, jossa ammatillinen koulutus on suoritettu (esim. lähihoitajasta sairaanhoitajakoulutukseen).

Valintaperusteiden suunnittelua ja valintojen toteuttamista helpottaisi, että ammatillisen koulutuksen todistuksista olisi olemassa keskitetysti tietoa. Myös esimerkiksi keskiarvotietojen pitäisi olla yhdenmukaisella tavalla valmiiksi laskettuina sähköisesti tarjolla. Valmisteilla oleva KOSKI-tietovaranto tulee helpottamaan tässä. Valintojen kannalta olisi tärkeää, että tietoa olisi tarjolla mahdollisimman pitkälle historiaan.

Kelpoisuuden ammattikorkeakoulututkintoon johtavaan koulutukseen tuottaa lain mukaan myös pelkkä lukion oppimäärä, ilman ylioppilastutkinnon suorittamista.

Lukiolain (1998/629) 18a §:n mukaan

Muu henkilö kuin lukion oppimäärää suorittava opiskelija saa osallistua ylioppilastutkintoon ja siihen kuuluiin kokeisiin, jos hän on suorittanut:

- 1 lukion oppimäärän tai vastaavan ulkomaisen lukion oppimäärän;
- 2 vähintään kaksi ja puolivuotisen ammatillisen tutkinnon;
- 3 edellä 2 kohdassa tarkoitettua lyhyemmän, kuitenkin vähintään kaksivuotisen perusopetuksen tai sitä vastaavalle aikaisemmalle oppimäärälle perustuvan tutkinnon tai opinnot sekä jäljempänä 18 b §:ssä tarkoitetun lautakunnan määräämät lisäopinnot.

Edellä 1 momentin 2 kohdassa mainittua tutkintoa suorittava opiskelija voi osallistua ylioppilastutkintoon ollessaan vielä opiskelijana asianomaiseen tutkintoon johtavassa koulutuksessa. Opiskelija voi osallistua tutkintoon aikaisintaan suoritettuaan puolentoista vuoden laajuiset opinnot.

Näin ollen ammatillisen koulutuksen väylää korkeakouluihin hakeutuva voisi jo nykyolain-säädännön puitteissa osoittaa akateemisen osaamisensa hyödyntämällä eri ylioppilastutkin-non osia, mutta ylioppilastutkinnon kokeiden maksullisuudesta johtuen korkeakoulu ei voi niitä edellyttää.

Niissä tapauksissa, joissa korkeakoulu haluaa edellyttää kaikilta hakijoilta vertailukel-poista näyttöä akateemisesta osaamisesta, voisi se käyttää valintaperusteena yhtä, kahta tai kolmea ylioppilastutkinnon koetta myös ammatillisen tutkinnon suorittaneilta. Useilla aloilla yksi tutkinnon koe riittänee. Olennaista on kuitenkin miettiä, missä tilanteissa täysin samanlaisen osaamisen edellyttäminen on perusteltua, ja missä tilanteissa voidaan hyödyntää ammatillisen tutkinnon todistusta.

6.4 Ulkomaalaisen kelpoisuuden tuottavan tutkinnon suorittaneet

Syksyllä 2016 alkaneisiin ammattikorkeakoulujen ensimmäisen syklin koulutuksiin hake-neista 7 %:lla (paikan vastaanottaneista 8 %) oli muualla kuin Suomessa suoritettu muu tutkinto, joka asianomaisessa maassa antaa hakukelpoisuuden korkeakouluun. Tässä luvussa ei ole mukana muissa maissa suoritettuja kansainvälisiä ylioppilastutkintoja (IB, EB, Reifeprüfung tutkinnot). Yliopistojen osalta vain 1 %:lla hakijoista ja paikan vastaan-ottaneista oli tällainen tutkinto. Ero johtuu siitä, että yliopistoissa ei juurikaan järjestetä englanninkielistä kandidaattivaiheen koulutusta, vaan englanninkieliset ohjelmat ovat pääosin maisterivaiheen koulutuksia. Poikkeuksena ovat lähinnä taidealan ja taideteollisen alan koulutukset Taideyliopistossa ja Aalto-yliopistossa, sekä Aalto-yliopiston kauppakor-keakoulun Mikkeliissä järjestettävä englanninkielinen kauppatieteen kandidaatin koulutus. Toisaalta myös Suomen ja ruotsinkielisiin koulutuksiin voi hakeutua ulkomaisella kelpoi-suuden tuottavalla tutkinnolla.

Ammattikorkeakoulujen vieraskielisen koulutuksen valinnat perustuvat pääosin pääsy-kokeisiin. Pääsykokeita on myös järjestetty ulkomailla, esimerkiksi Brasiliassa, Kiinassa, Virossa, Saksassa, Isossa Britanniassa, Unkarissa, Kazakstanissa, Keniassa, Nepalissa, Venäjällä ja Yhdysvalloissa²². Vieraskielisen koulutuksen osalta laki (YoL 8.2 §, AMKL 12.2 §) antaa mahdollisuuden käyttää myös maksullisia kansainvälisiä testejä valintojen perusteena, esimerkiksi SAT –testiä. Periaatteessa olisi mahdollista tehdä valintoja myös eri maissa suoritettujen, noissa maissa kelpoisuuden tuottavien tutkintojen arvosanojen perusteella. Tällainen käytäntö on esimerkiksi Norjassa: eri maiden todistuksien arvosanat suhteutetaan norjalaisen tutkinnon arvosanoihin²³.

Savonia ammattikorkeakoulu on käyttänyt vieraskielisen koulutuksen valinnoissa SAT -testiä. Testi on hakijalle maksullinen. Suorittaminen maksaa joitain kymmeniä euroja. Käytännössä valtaosalle potentiaalisia hakijoita laajasti ympäri maailmaa järjestettävä testi

22 Ks. <http://www.finnips.fi/>

23 Ks. http://www.samordnaopptak.no/info/utenlandsk_utdanning/. Arvosanojen muuntotaulukoita löytyy monille maille, mm. lähes kaikille euroopan maille ja monille Aasian, Afrikan ja Etelä- ja Pohjois-Amerikan maille.

on huomattavasti halvempi vaihtoehto kuin Suomessa (tai muutamassa maassa ulkomailla) järjestetty pääsykoe. Suomessa Savonia-ammattikorkeakoulu on tehnyt SAT testiin perustuvia valintoja liiketalouden ja tekniikan ammattikorkeakoulututkintoon johtavissa koulutuksissa ja kokemukset ovat olleet positiivisia.

Karkeasti luokitellen ulkomaalaisen kelpoisuuden tuottavan tutkinnon suorittaneiden valitsemiseen I syklin koulutuksiin on kolme vaihtoehtoa: hyvin monenlaisten todistusten ja arvosanojen käyttö (joko skaalaamalla pisteitä kuten Norjassa tai subjektiivisemmän arvion mukaisesti järjestämällä), kansainvälisten testien käyttö ja toisaalta itse järjestetty pääsykoe. Suomen- tai ruotsinkieliseen koulutukseen hakeutuvien osalta toimiva malli voisi olla osoittaa hakeutujat suorittamaan yksi tai kaksi hakukohteen kannalta sopivaa ylioppilastutkinnon koetta. Vieraskielisen koulutuksen osalta ulkomaalaisen kelpoisuuden tuottavan tutkinnon suorittaneiden osalta kansainvälisten testien laajempi käyttö voisi olla menettely, joka nykyisiä malleja paremmin mahdollistaisi hakeutumisen monista maista ilman tarvetta pääsykokeeseen matkustamiseen, ja toisaalta mahdollistaisi hakijoiden vertailun objektiivisesti. Korkeakoulujen tulisi lukuvuosimaksuja periessään ajatella myös opiskelijoiden rekrytointipohjan laajentamista.

6.5 Toisen mahdollisuuden tarjoaminen

Nykytilassa erillinen pääsykoe nähdään mahdollisuutena osaamisen osoittamiseen uudelleen. Lisättäessä ylioppilastutkintoon perustuvia todistusvalintoja, asiaa on lähestyttävä eri tavalla. Ns. ”toinen mahdollisuus” osaamisen näyttämiseen tulisi työryhmän näkemyksen mukaan järjestää ensisijaisesti ylioppilastutkinnon kokeiden uusimisen kautta, koska se tarjoaa tasa-arvoisen mahdollisuuden osoittaa akateemista osaamista. Osa hakijoista voitaisiin valita ”vain” 1–3 ylioppilastutkinnon kokeen perusteella, ja tämä antaisi mahdollisuuden näyttää osaamisensa uudelleen korottamalla tai suorittamalla ensimmäistä kertaa vain nämä kokeet. (ks. 6.2)

Tämän lisäksi tarvitaan myös muita mahdollisuuksia ja toissijaisia valintamenettelyjä hakeutumismahdollisuuksien varmistamiseksi erilaisissa elämäntilanteissa oleville. Viime aikoina korkeakoulut ovat kehittäneet perinteistä avoimen väylää lyhyempiä kurssien suorittamiseen perustuvia reittejä opintoihin.

Helsingin yliopiston tietojenkäsittelytieteen laitos on käyttänyt valinnoissaan MOOC-kurssia vaihtoehtoisena valintaväylänä joitain vuosia. Keväällä 2016 MOOC-kurssin ja siihen liittyvän näyttökokeen hyväksytysti suorittaneet korkeakoulukelpoiset hakijat voivat hakea opinto-oikeutta kevään 2016 yhteishaussa. Pääsy edellytti, että kurssin kolmeltatoista ensimmäiseltä viikolta saa kultakin vähintään 90 % saatavissa olevista pisteistä. Tämän jälkeen sai kutsun näyttökokeeseen. Näyttökokeen menestyksekkäästi suorittamalla saa mahdollisuuden opinto-oikeuteen tietojenkäsittelytieteen luonnontieteen kandidaatin (LuK) ja filosofian maisterin (FM) tutkintoihin.

Satakunnan ammattikorkeakoulu käyttää keväällä 2017 alkavan liiketalouden monimuotokoulutuksen (aikuiskoulutus) valinnoissa valintakurssia. Valintakurssi on SAMKin Huittisten tradenomitutkintoon kuuluva 5 opintopisteen laajuinen verkko-opintojakso, jonka aiheena on tradenomin oikeustieto. Opiskelijaksi hyväksytyt ja opiskelupaikan vastaanottaneet hakijat saavat opintojakson sisällytettävä tradenomin tutkintoonsa, ja muut hakijat, jotka suorittavat kurssin hyväksytysti, saavat valintakurssista avoimen ammattikorkeakoulun opintojakson suoritusmerkinnän. Valintakurssin tehtävistä voi saada enintään 100 pistettä. Hakijan on saatava tehtävistä yhteensä vähintään 35 pistettä voidakseen tulla valituksi, ja lisäksi jokainen kurssilla annettu tehtävä pitää palauttaa viimeistään alla

ilmoitettuna ajankohtana. Alle 35 pistettä saanut tai tehtäviä palauttamatta jättänyt hakija hylätään valintakurssilla eikä hän voi tulla hyväksytyksi edes varasijalta.²⁴

Korkeakoulujen tulisikin kehittää ja ottaa käyttöön erityisesti verkossa järjestettyä avointa korkeakouluopetusta ja digitaalisia suoritustapoja hyödyntäviä valintoja. Erityisesti matalan vetovoiman aloilla tulee kerätä kokemuksia MOOC-kursseihin perustuvista valinnoista, joissa opiskelijaksi hakeutuvat pääsevät kokeilemaan alan opintoja jo hakuvaiheessa. Ammatikorkeakoulujen jo työelämässä oleville suunnatuissa monimuoto-opintoina järjestetyissä koulutuksissa todistusvalintojen käyttö ei ole tarkoituksenmukaista, ja myös näissä MOOC-muotoiset valintakursseista on syytä kerätä kokemuksia. Toisaalta näissä valinnoissa on käytetty usein myös valintakokeita, jotka eivät edellytä valmistautumista.

6.6 Ylioppilastutkinnon merkityksen kasvattaminen ja koulutusvalintojen sukupuolittuneisuus

Koulutusvalintojen sukupuolittainen jakautuminen tulee näkyväksi viimeistään siirryttäessä perusasteelta toiselle asteelle. Lukio-opiskelijoista miehiä on noin 43 % ja naisia 57 % (2015). Lukio-opiskelijoista naisia on noin 15 000 enemmän kuin miehiä. Korkeakoulujen sukupuolittuneeseen opiskelijajoukkoon johtava ensimmäinen valinta tehdäänkin jo perusasteen ja toisen asteen välisessä nivelvaiheessa. Vuosittain ylioppilastutkinnon suorittaneissa suhteet ovat vastaavat. Vuonna 2015 ylioppilastutkinnon suoritti 17 591 naista ja 13 027 miestä.²⁵

Nuorten ammatillinen koulutus on koulutusjärjestelmämme ainoa osa, jossa miehillä on naisia suurempi osuus. Ammatillisen koulutuksen opiskelijoista noin 54 % on miehiä ja 46 % naisia (opetussuunnitelmanperustainen ammatilliseen perustutkintoon johtava koulutus). Tutkinnon suorittaneista 53 % on miehiä ja 47 % naisia. Alakohtaiset erot ovat suuria kuitenkin suuria. Tekniikan ja liikenteen alalla 83 % opiskelijoista on miehiä ja sosiaali- terveys ja liikunta-alalla 87 % on naisia ja 13 % miehiä.²⁶

Työryhmän tehtävän kannalta on olennaista yrittää tarkastella mahdollisten valintaperusteissa tehtävien muutosten vaikutuksia valittavien opiskelijoiden sukupuolijakaumaan. Olennaista on, että merkittäviä valintoja tehdään jo perusasteen ja toisen asteen nivelvaiheessa, eivätkä valintaperustemuutoksilla voida vaikuttaa juurikaan tähän.

Korkeakoulujen osalta erityisesti yliopistokoulutukseen valituissa naisten osuus on miehiä suurempi. Syksyllä 2016 alkaneen koulutuksen hauissa ammattikorkeakoulututkintoon johtavaan koulutukseen hakeneista 56,7 % oli naisia 43,3 % miehiä. Paikan vastaanottaneista 50,2 % oli miehiä ja 49,2 % naisia. Yliopistojen osalta I syklistä alkavaan koulutukseen hakijoista 59,8 % oli naisia 40,2 % miehiä. Paikan vastaanottaneista 56,2 % oli naisia ja 43,8 % miehiä. Koulutusalojen sukupuolittuneisuus jatkuu korkeakoulutuksessa voimakkaana. Koulutuksen läpäisy on miehillä naisia heikompa.

Ylioppilastutkinnon merkityksen kasvattamisella todistusvalintojen riskinä on nähty se, että niihin siirtyminen lisäisi entisestään naisten yliedustusta opiskelemaan valittavissa. Tarkastelemalla pelkästään hakijoita ja paikan vastaanottaneita (ks. yllä) havaitaan, että miesten osuus paikan vastaanottaneissa on suurempi kuin miesten osuus hakijoissa. Karkeasti näyttää siis siltä, että miehet menestyvät nykyisissä valinnoissa naisia paremmin.

²⁴ Ks. <http://www.samk.fi/opiskelu/hae-opiskelijaksi/amk-tutkinto/liiketalous-monimuoto-huittinen/>

²⁵ Lähde: Vipunen

²⁶ Lähde: Vipunen

Asiaa voidaan myös tarkastella nykyisten valintojen osalta valintatavoittain: missä määrin naiset tai miehet ovat ylliedustettuina paikan vastaanottaneissa yhteensä ja toisaalta todistusvalinnoissa, todistuksen ja valintakokeen yhteispisteillä ja kolmanneksi pelkällä valintakokeella valittujen osalta? Taulukoissa 3 ja 4 on yliopistoihin ja ammattikorkeakouluihin valitut aloittain ja sukupuolittain eri valintatavoilla.

Taulukoista näkyy alojen sukupuolittuneisuus. Miehiä on valittu yliopistoihin naisia enemmän vain kauppatieteelliselle, luonnontieteelliselle ja teknillistieteelliselle alalle. Lääketieteen, liikuntatieteen ja teatter- ja tanssialan osalta miehiä ja naisia on paikan vastaanottaneissa lähes saman verran. Ammattikorkeakouluissa vain tekniikka on miesvaltainen.

Miesten ja naisten menestyksen eroja eri valintatavoilla voidaan tarkastella vertaamalla miesten ja naisten osuuksia alojen sisällä suoravalinnoissa, yhteispistevalinnoissa ja koepistevalinnoissa. Suoravalintoja on paljon vain miesvaltaisilla tekniikan ja luonnontieteiden aloilla. Näissä naisten osuus suoravalinnoilla valituissa on hieman yllättäen pienempi kuin yhteispistevalinnoilla tai pelkällä valintakokeella valituissa. Yhteispisteillä valituista naisia on suurempi osuus kuin pelkillä koepisteillä valituissa.

Muilla aloilla voidaan verrata käytännössä vain koepistevalintaa ja yhteispistevalintaa. Miesten osuus on yhteispistevalinnoissa suurempi kuin koepistevalinnoissa taideteollisella, terveystieteellisellä, oikeustieteellisellä ja liikuntatieteellisellä alalla, joskin kaikissa näissä ero on hyvin pieni.

Muilla aloilla miesten osuus on suurempi koepistevalinnassa kuin yhteispistevalinnassa. Ero on yli 5 prosenttiyksikköä eläinlääketieteellisellä, hammaslääketieteellisellä, humanistisella, kauppatieteellisellä, luonnontieteellisellä, maatalous-metsätieteellisellä, psykologian ja yhteiskuntatieteellisellä alalla. hammaslääketieteellisellä. Näistä kauppatiede ja luonnontieteet ovat paikkojen vastaanottajien kokonaismäärässä miesvaltaisia.

Olettaen, että valintatapakohtaiset osuudet pysyisivät samoina muutettaessa eri valintatavoilla valittavien määriä uhkana näyttäisi olevan, että naisten osuus kasvaisi entisestään monilla naisvaltaisilla aloilla. Toisaalta tekniikan ja luonnontieteen osalta voisi todistusvalintojen lisääminen entisestään vähentää naisten osuutta. Lisäksi on hyvä huomata, että esimerkiksi lääketieteen osalta miesten ja naisten osuuksissa valintatapojen välillä ei ole juurikaan eroa, mikä onkin oletettavaa, kun valintakoe perustuu lukion oppimäärään.

Merkittävän todistusvalintojen lisäämisen vaikutus ei kuitenkaan olisi vain staattinen. Lukiolaisten ja ylioppilastutkintoa suorittavien suhtautuminen tutkintoon muuttuisi ja erityisen toivottavaa tämä olisi poikien osalta. Kuitenkin on olennaista ottaa myös mahdolliset sukupuolivaikutukset huomioon ylioppilastutkinnon pisteytystä pohdittaessa. Kohdassa 6.1 yllä nostettiin esille matematiikan osaamisen tason ongelma korkeakouluissa. Matematiikan painottaminen saattaisi olla keino myös tasoittaa todistusvalintoihin siirtymisestä seuraavia vaikutuksia miesten osalta, mutta toisaalta myös kannustaa naisia valitsemaan lukiossa matemaattis-luonnontieteellisiä aineita, joiden hallinta mahdollistaa hakeutumisen miesvaltaisille luonnontieteen ja tekniikan aloille, ja näin purkaa koulutusalojen ja myös ammattien segregaatiota.

Olennaista on, että vaikutukset sukupuolten osallistumiseen koulutukseen huomioidaan ylioppilastutkinnon pisteytystä ja muita valintamenettelyitä suunniteltaessa.

Taulukko 3. Miesten ja naisen osuudet yliopistoihin valituissa valintatavoittain ja aloittain. Syksyllä 2016 alkaneen koulutuksen yhteishaku, I syklin koulutus. Yhteishaussa pienet valintatavat, avoimen väylä ja kilpailumenestys, on jätetty taulukosta pois. (Lähde OPH)

Koulutusala	Yht.	naisten osuus	Valinta-koe-pisteet	naisten osuus	Todistuksesta ja valinta-kokeesta saatavat yhteispisteet	naisten osuus	Suoravalinta (todistuksen perusteella)	naisten osuus
Eläinlääketieteellinen	69	89,9 %	35	85,7 %	34	94,1 %	0	
Farmasia	461	73,8 %	140	72,1 %	321	74,5 %	0	
Hammaslääketieteellinen	182	64,8 %	77	58,4 %	105	69,5 %	0	
Humanistinen	2 817	71,4 %	1 112	66,7 %	1 619	74,4 %	69	75,4 %
Kasvatustieteellinen	2 180	83,5 %	761	81,2 %	1 369	84,7 %	20	90,0 %
Kauppatieteellinen	2 272	42,3 %	712	31,3 %	1 330	45,9 %	174	56,9 %
Liikuntatieteellinen	107	50,5 %	5	60,0 %	102	50,0 %	0	
Luonnontieteellinen	3 119	46,2 %	753	45,4 %	809	54,4 %	1 541	42,4 %
Lääketieteellinen	764	52,0 %	316	51,6 %	448	52,2 %	0	
Maatalous-metsätieteellinen	350	62,0 %	158	57,0 %	190	66,8 %	0	
Musiikkiala	143	52,4 %	143	52,4 %	0		0	
Muu tai tuntematon ala	185	55,1 %	59	57,6 %	116	57,8 %	10	10,0 %
Oikeustieteellinen	579	66,8 %	223	68,6 %	356	65,7 %	0	
Psykologia	251	87,3 %	46	80,4 %	128	85,9 %	0	
Sotilasala	172	5,2 %	0		0		0	
Taideteollinen	224	79,0 %	122	79,5 %	100	79,0 %	2	50,0 %
Teatteri- ja tanssiala	65	55,4 %	65	55,4 %	0		0	
Teknillistieteellinen	2 961	25,7 %	675	25,9 %	1 274	28,6 %	985	22,0 %
Teologinen	283	53,4 %	118	50,8 %	159	54,7 %	6	66,7 %
Terveystieteet	332	91,3 %	213	91,5 %	94	88,3 %	22	100,0 %
Yhteiskuntatieteellinen	1 716	72,2 %	579	68,2 %	992	73,9 %	76	76,3 %
<i>yhteensä</i>	19 232	56,6 %	6 312	57,3 %	9 546	62,1 %	2 905	38,7 %

Taulukko 4. Miesten ja naisen osuudet ammattikorkeakoulututkintoon johtavaan koulutukseen valituissa valintatavoittain ja aloittain. Syksyllä 2016 alkaneen koulutuksen yhteishaku. Hyvin pieni todistusvalinnan osuus on jätetty taulukosta pois. (Lähde OPH)

Koulutusala	Yht.	Naisten osuus	Koe-pisteet	Naisten osuus	Todistuksesta ja valinta-kokeesta saatavat yhteispisteet	Naisten osuus
Humanistinen ja kasvatusala	437	74,6 %	437	74,6 %	0	-
Kulttuuriala	1 784	67,5 %	1 784	67,5 %	0	-
Luonnontieteiden ala	1 156	20,8 %	762	17,5 %	394	27,4 %
Luonnonvara- ja ympäristöala	809	48,8 %	555	44,9 %	254	57,5 %
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	1 340	74,3 %	742	74,1 %	598	74,6 %
Muu tai tuntematon ala	185	55,1 %	59	57,6 %	116	57,8 %
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	7 355	80,8 %	5 149	79,3 %	2 206	84,2 %
Tekniikan ja liikenteen ala	8 652	16,6 %	6 292	15,7 %	2 303	18,8 %
Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	6 012	50,1 %	3 387	45,7 %	2 625	55,9 %
<i>Yhteensä</i>	27 730	49,3 %	19 167	47,6 %	8 496	53,2 %

Johtopäätökset luku 6

Korkeakoulut huomioivat valintaperusteiden signaali vaikutukset lukioaikaisiin valintoihin. Valintaperusteiden kautta korkeakoulut voivat vaikuttaa osaamiseen, joka korkeakoulutukseen hakeutuvilla on lukion päättyessä. Kun korkeakoulut kokevat esimerkiksi ruotsin tai matematiikan osaamistason ja muun kielitaidon nykytason ongelmalliseksi, voivat korkeakoulut vaikuttaa lukiolaisten painotuksiin korostamalla näitä valintaperusteissa laajasti ja viestimällä tästä. Viime kädessä nämä tulisi ottaa huomioon pisteytysmalleissa painottamalla ruotsin kielen ja pitkän matematiikan merkitystä. Myös kielitaidon monipuolistumista voidaan tukea pisteytyksellä, joka huomioi nykyistä useampia kielten ylioppilastutkintokoesuorituksia.

Ylioppilastutkinnon erottelukykyä voidaan parantaa ottamalla valinnoissa käyttöön koekerran pisterajoista ja kokelaan pisteistä laskettu "desimaali", joka tarkoittaa arvosanaa. Desimaali tulisi tarjota valintojen käyttöön ylioppilastutkintorekisteristä valmiiksi laskettuna rajapinnan kautta opintopolku.fi-palveluun valintalaskennassa käytettäväksi. Toisena mahdollisuutena olisi lisätä erottelukykyä laskemalla kullekin kokelaalle ja koesuoritukselle koekertaan liittyvä prosenttiluku, joka kertoo kuinka suuri osa kirjoittaneista on saanut kokeessa tätä vähemmän pisteitä. Myös valtakunnallisten kurssien määrä kokeen suoritushetkellä on tieto, joka voitaisiin lisätä ylioppilastutkintorekisteristä opintopolkuun siirtyvään tietosisältöön vastaavasti käytettäväksi. Korkeakoulujen johdolle tehdyssä kyselyssä kaksi ensimmäistä vaihtoehtoa saivat eniten kannatusta.

Korkeakoulut valmistelevat 2017 aikana yhdessä suositukset ylioppilastutkinnon yhteisiksi pisteytysmalleiksi hyödyntäen edellä mainittuja tapoja lisätä ylioppilastutkinnon arvosanojen erottelukykyä. Pisteytysmallien tulee huomioida eri koulutusalojen tarpeet ja mahdollistaa näiden mukaisia painotuksia (esim. matemaattinen painotus). Valmistelussa huomioidaan myös muutosten vaikutukset miesten ja naisten pääsyyn korkeakoulutukseen. Pisteytysmallien tulisi olla käytettävissä todistusvalinnoissa ja myös yhdistettynä muihin valintamenettelyihin. Suositus tehdään laajassa sektorit ja alat ylittävässä yhteistyössä. Osana suositusta valmistellaan uusi malli IB-, EB- ja Reifeprüfung-tutkintojen arvosanojen pisteytyksestä. Suositus otetaan käyttöön laajasti vuoden 2019 valintoihin mennessä. OKM rahoittaa hanketta ja Ylioppilastutkintolautakunta ja Opetushallitus osallistuvat asiantuntemuksellaan työhön.

Ammatillisen koulutuksen suorittaneiden valintoja tulisi selvittää tässä mietinnössä esiteltyä tarkemmin. Vaihtoehtoja ammatillisen koulutuksen suorittaneiden valintoihin on useita. Selvää on, että nykytilanne, jossa ammatillisen koulutuksen todistusta ei hyödynnetä korkeakoulujen valinnoissa kokonaan, on kestävä. Valintaperusteiden tulisi toimia kannusteina menestymiseen ammatillisessa koulutuksessa aivan kuten ylioppilastutkinnonkin kohdalla. Hyvistä arvosanoista tulisi olla valinnoissa hyötyä. Tulisi esimerkiksi harkita suoravalintoja ammatillisen tutkinnon hyvin arvosanojen suorittaneille saman alan ammattikorkeakoulutuksen. Myös yhteisten aineiden tai kaikkien aineiden keskiarvoa voitaisiin hyödyntää korkeakoulujen valinnoissa laajasti. Todistusten tietojen tulisi olla sähköisesti ja tunnuslukujen (esim. keskiarvot) osalta valmiiksi laskettuina valintojen käytössä, jotta työekonomiset seikat eivät ohjaa sivuuttamaan todistuksia. Ammatillisten tutkintojen hyödyntämisestä ammattikorkeakoulujen valinnoissa tulisi käynnistää jatkotyö, johon osallistuvat ammattikorkeakoulujen ja koulutuksen järjestäjien edustajien lisäksi Opetushallitus ja opetus- ja kulttuuriministeriö.

Hakijat voidaan lain mukaan jakaa valinnoissa ryhmiin koulutustaustan mukaan eikä ole aina tarkoituksenmukaista soveltaa samoja perusteita eri ryhmiin. Silloin kun korkeakoulu

kuitenkin haluaa edellyttää ammatillisen koulutuksen suorittaneelta samanlaista osaamista kuin ylioppilastutkinnon suorittaneelta voitaisiin ylioppilastutkintoa hyödyntää myös tämän osaamisen osoittamiseksi. Kun yksi, kaksi tai kolme ylioppilastutkinnon koetta riittävät mittaamaan opinnoissa tarvittavaa akateemista kyvykkyyttä, voitaisiin myös ammatillisen tutkinnon suorittaneilta edellyttää näiden ylioppilastutkinnon kokeiden suorittamista. Kokeeseen valmistautuminen ei ole hakijalle sen suurempi kustannus kuin vastaavan sisällön hallintaa mittaava pääsykoekaan. Vastaavasti voitaisiin menetellä suomen- ja ruotsinkielisiin koulutuksiin hakevien ulkomaisen, asianomaisessa maassa kelpoisuuden tuottavan tutkinnon suorittaneiden osalta. Tämä edellyttäisi kuitenkin säädosmuutoksia joko niin, että korkeakoulu voi edellyttää maksullisen ylioppilastutkinnon kokeen suorittamista ei-ylioppilaalta, tai kokeiden maksuttomuutta tällaisissa tilanteissa. Myös ylioppilastutkinnon ja sen osien suorittamisen rajoituksia voi olla tarpeen tarkastella. Ei liene kuitenkaan tarkoituksenmukaista, että ylioppilastutkinnon kokeiden edellyttämisestä tulisi pääasiallinen tapa valita ammatillisen koulutuksen suorittaneita kaikkiin koulutuksiin, vaan tämän tulisi olla vaihtoehto oman, vastaavaa sisältöä mittaavan pääsykokeen järjestämiselle. Ammatillisen tutkinnon itsensä käytön tulisi olla ensisijainen vaihtoehto.

Ns. "toinen mahdollisuus" osaamisen näyttämiseen tulisi järjestää ensisijaisesti ylioppilastutkinnon kokeiden uusimisen kautta. Valitsemalla osa hakijoista rajatusti yhden, kahden ja kolmen ylioppilastutkinnon kokeen perusteella annettaisiin mahdollisuus näyttää osaamisensa uudelleen korottamalla näitä arvosanoja. Lisättäessä ylioppilastutkintoon perustuvia todistusvalintoja, korkeakoulujen tulisi uudistaa toissijaisia valintamenettelyjä hakeutumismahdollisuuksien varmistamiseksi erilaisissa elämäntilanteissa oleville. Korkeakoulut ottavat käyttöön erityisesti verkossa järjestettyä avointa korkeakouluopetusta ja digitaalisia suoritustapoja hyödyntäviä valintoja. Matalan vetovoiman aloilla tulee kerätä kokemuksia MOOC-kursseihin perustuvista valinnoista, joissa opiskelijaksi hakeutuvat pääsevät kokeilemaan alan opintoja jo hakuvaiheessa. Ammattikorkeakoulujen jo työelämässä oleville suunnatuissa monimuoto-opintoina järjestetyissä koulutuksissa todistusvalintojen käyttö ei ole tarkoituksenmukaista, ja myös näissä MOOC-muotoisista valintakursseista on syytä kerätä kokemuksia.

Vieraskielisen I syklin koulutuksen valinnoissa ulkomaalaisen tutkinnon suorittaneiden valinnoissa tulisi selvittää kansainvälisten testien hyödyntämistä laajasti. Lukuvuosimaksujen periminen tulee edellyttämään rekrytointipohjan laajentamista, ja Suomessa tai muutamassa maassa järjestetyt pääsykokeet eivät ole tässä tilanteessa toimiva ratkaisu ulkomaisten hakijoiden osalta.

Työryhmä tarkasteli mahdollisten valintaperusteissa tehtävien muutosten vaikutuksia opiskelijoiden sukupuolijakaumaan. Työryhmä tunnisti, että merkittäviä valintoja tehdään jo perusasteen koulutuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheessa. Olennaista kuitenkin on, että sukupuolivaikutukset otetaan huomioon todistusvalintojen pisteytystä ja muita valintamenettelyjä suunniteltaessa sekä aiheen tutkimuksessa.

Lähdeluettelo

Alkuperäiset lähteet

- AMKL (2014). Ammattikorkeakoululaki 932/2014
- HE (2012). Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yliopistolain 36 ja 38 §:n, ammattikorkeakoululain sekä opiskelijavalintarekisteristä ja ylioppilastutkintorekisteristä annetun lain muuttamisesta. HE 44/2012.
- HE (2014). Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yliopistolain ja ammattikorkeakoululain muuttamisesta. HE 244/2014.
- HE (2016). Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tutkintojen ja muun osaamisen viitekehyksestä. Korkeakoulujen opiskelijavalintojen kehittämisryhmä (2016) Korkeakoulujen opiskelijavalintojen kehittämisryhmän suositukset valinnoista ja niiden kehittämisestä 14.1.2016
http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/Hankkeet/opiskelijavalinnat/liitteet/20160114_Opiskelijavalintojen_kehittamisryhman_suosituks.pdf
- L (1998). Lukiolaki 629/1998.
- OKM (2016). Tiedote. Yliopistojen rahoitusmalli uudistuu. <http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2016/04/rahoitusmalli2017.html>. 25.10.2016.
- VNA (2002). Valtioneuvoston asetus lukiolaissa tarkoitetun koulutuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista ja tuntijaosta. 955/2002.
- VNA (2004). Valtioneuvoston asetus yliopistojen tutkinnoista. 794/2004.
- VNA (2014a). Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista. 1129/2014.
- VNA (2014b). Valtioneuvoston asetus yhteishausta. 293/2014.
- VNA (2014c). Valtioneuvoston asetuslukiolaissa tarkoitetun koulutuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista ja tuntijaosta. 942/2014.
- VNK (2012). Kansalliskielistrategia. Valtioneuvoston periaatepäätös. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja Statsrådets kanslis publikationsserie 4/2012.
- VNK (2015). Ratkaisujen Suomi: Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015. Hallituksen julkaisusarja 10/2015.
- VNK (2016). Toimintasuunnitelma strategisen hallitusohjelman kärkihankkeiden ja reformien toimeenpanemiseksi 2015–2019. Päivitys 2016.
- YoL (2009). Yliopistolaki 558/2009

Kirjallisuus

- Erola, J., Jalonen, S., Lehti, H. (2016). Parental education, class and income over early life course and children's achievement, *Research in Social Stratification and Mobility* 44 (2016) 33–43, Elsevier.
- Heikkilä, Teppo (2016). On the path of a physician. What motivates physicians in their career related decisions and are they happy with them? Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Health Sciences. Julkaistaan 10/2016.
- Häkkinen, I. (2004). Do University Entrance Exams Predict Academic Achievement? Working Paper 2004:16. Uppsala Universitet.
- KAN (2014). Lukion tuottamat jatkokoulutusvalmiudet korkeakoulutuksen näkökulmasta. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 59.
- KARVI (2016). Liikettä niveliin. Ammatillisesta koulutuksesta ammattikorkeakouluun johtavien opintopolkujen ja koulutusasteiden yhteistyön toimivuus. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 2:2016.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2016). Soveltuvat lääkärit. *Lääkärilehti* 33/2016. 19.8.2016.
- Kivinen, O. & Hedman, J. (2016). Suomalaisen korkeakoulutuksen kansainvälinen taso on väitettyä parempi – mahdollisuuksien tasa-arvo ja korkea osaaminen. *Yhteiskuntapolitiikka* 81 (1): 87–96.
- Kivinen, O., Hedman, J. & Kaipainen P. (2012). Koulutusmahdollisuuksien yhdenvertaisuus Suomessa – eriarvoisuuden uudet ja vanhat muodot. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (2012):5.
- Kosunen, S., Haltia, N. & Jokila, S. (2015). Valmennuskurssit ja mahdollisuuksien tasa-arvo yliopistokoulutukseen hakeutumisessa. *Kasvatus* 46 (4), 334–348.
- Kupiainen, S. & Marjanen, J. (2014). ”Ylioppilas valintojen pyörteessä” Ylioppilastutkinto ja korkeakoulujen opiskelijavalinta, Tutkimusprojektin loppuraportti, Koulutuksen arviointikeskus.
- Nori, H. (2011). Keille yliopiston portit avautuvat? Tutkimus suomalaisiin yliopistoihin ja eri tieteenaloille valikoitumisesta 2000-luvun alussa, Turun yliopisto.
- OECD. (2005). Equity in Education. Thematic review Finland. Country Note. Norton Grubb (Rapporteur), Hanna Marit Jahr, Josef Neumüller, Simon Field, Review visit: 11-21 April 2005.
- OECD (2014). Education at a Glance 2014: OECD Indicators, OECD Publishing.
- OKM (2010a) Ei paikoillanne, vaan valmiit, hep! Koulutukseen siirtymistä ja tutkinnon suorittamista pohtineen työryhmän muistio, Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:11.
- OKM (2010b). Lukiokoulutuksen kehittämisen toimenpide-ehdotuksia valmistelevan työryhmän muistio. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:14 .
- OKM (2012). Toiminnallista ruotsia – lähtökohtia ruotsin opetuksen kehittämiseksi toisena kotimaisena kielenä. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:9.
- OKM (2014). Opiskelijatutkimus 2014 – Korkeakouluopiskelijoiden toimeentulo ja opiskelu. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:10. Potila, Anna-Kaarina.
- OKM (2015). Suomi osaamisen kasvu-uralle: Ehdotus tutkintotavoitteista 2020-luvulle. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2015:14.
- OPH (2011). Selvitys lukiodiplomien suorittamisesta. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2011:30.
- OPM (2008) Koulutus ja tutkimus 2007–2012. Kehittämissuunnitelma. Opetusministeriön julkaisuja 2008:9.
- OTUS (2016). Saari, J., Aarnio, L. & Rytönen, M. Kolme näkökulmaa koulutuksen valikoituvuuteen. Nuorten koulutusvalinnat tilastojen ja kertomusten valossa. Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus, Helsinki.

- Partanen, S., Rusanen, J., & Pursiainen, J. (2016). Lukiovalintoina biologia ja maantiede. *Natura* 3/2016.
- Pekkarinen, T. & Sarvimäki, M. (2016) Parempi tapa valita korkeakouluopiskelijat, VATT Policy Brief 1/2016.
- Pursiainen, J., Rusanen J., & Partanen, S. (2016). Lukion tärkein ainevalinta? *Dimensio* 4/2016.
- Puukka, J. (2015). Background paper for In-Depth Country Focus Workshop. Promoting completion in Higher Education. Vienna 24–25 September 2015. European Commission.
- Talman, K. (2014). Hoitotyön koulutuksen opiskelijavalinnat. Seurantatutkimus kahden valintakoemenetelmän yhteydestä opiskelijoiden osaamiseen ja opiskelumotivaatioon. Turun yliopisto.

Tietokannat ja verkkopalvelut

Opintopolku.fi

Töissä.fi

Vipunen, <http://vipunen.fi>

Toiselta asteelta korkeakouluihin siirtyminen tilastojen valossa

Siirtymisikä korkeakouluihin

OECD:n Education at Glance julkaisun (OECD 2014) mukaan vuonna 2012 suomalaisten korkeakouluopiskelijoiden keskiarvoinen aloittamisikä on 24 vuotta. OECD keskiarvo on 22, Ruotsin ja Tanskan vastaava luku on myös 24, Alankomaiden luku on 21, Saksan 22. On syytä ottaa huomioon, että kansainvälisessä vertailussa käytetty keskiarvo ei ole kovin hyvä luku mittaamaan varsin vinoa ikäjakaumaa.

Paikan vastaanottaneiden iästä saa tarkemman kuvan tarkastelemalla eri ikäryhmien osuutta paikan vastaanottaneissa. Taulukossa 5 on syksyllä 2015 ja syksyllä 2016 alkaneen I syklin koulutuksen paikan vastaanottaneet ikäryhmittäin. Ikärakenteessa näkyy vuosien 2015 ja 2016 välillä ei-toivottava muutos: selvästikin hakeutuminen ja paikan vastaanottaminen nuoremmissa ikäryhmissä (19–21) on laskenut ja vanhemmissa kasvanut. Tämä saattaa johtua siitä, että paikkojen varaamismekanismi (ks. 2.3) saa nimenomaan nuorimmat hakijat varovaisiksi paikan vastaanottamisen kanssa. Myös ylioppilasikäluokkien koon pieneneminen selittää asiaa osaltaan.

Taulukko 5. Hakijoiden ja paikan vastaanottaneiden ikärakenne 2015 ja 2016 syksyllä alkaneessa I syklin koulutuksessa
(Lähde: Vipunen)

	2015		2016		hakijoiden muutos 2015– 2016	paikan vastaan- ottaneiden muutos 2015–2016
	Kaikki hakijat	paikan vastaan- ottaneet	Kaikki hakijat	paikan vastaan- ottaneet		
Ammattikorkeakoulutus	101 832	27 494	94 041	27 551	-7 791	57
18-vuotiaat ja sitä nuoremmat	1 375	488	996	462	-379	-26
19	14 330	4 253	12 237	3 587	-2 093	-666
20	14 441	4 129	12 438	3 738	-2 003	-391
21	12 200	3 435	11 357	3 624	-843	189
22	8 859	2 436	8 399	2 593	-460	157
23	6 884	1 745	6 411	1 877	-473	132
24	5 527	1 293	5 351	1 553	-176	260
25–29-vuotiaat	17 120	4 169	16 154	4 425	-966	256
30–34-vuotiaat	9 078	2 324	8 658	2 364	-420	40
35–39-vuotiaat	5 226	1 363	5 127	1 434	-99	71
40–44-vuotiaat	3 115	866	3204	900	89	34
45–49-vuotiaat	2 142	601	2144	592	2	-9
50–54-vuotiaat	1 199	309	1218	320	19	11
55–59-vuotiaat	267	74	286	71	19	-3
60–64-vuotiaat	26	6	35	8	9	2
65-vuotiaat ja sitä vanhemmat	1		7	1	6	1
Tuntematon	43	3	19	2	-24	-1
Yliopistokoulutus	74 366	18 326	72 373	17 639	-1 993	-687
18-vuotiaat ja sitä nuoremmat	324	106	295	97	-29	-9
19	15 585	4 551	15 357	4 251	-228	-300
20	12 572	3 750	12 549	3 702	-23	-48
21	9 318	2 726	8 947	2 590	-371	-136
22	6 213	1 568	5 966	1 588	-247	20
23	4 573	1 005	4 474	1 044	-99	39
24	3 563	728	3567	708	4	-20
25–29-vuotiaat	10 443	1 922	10 199	1 894	-244	-28
30–34-vuotiaat	5 054	783	4666	731	-388	-52
35–39-vuotiaat	2 915	519	2821	465	-94	-54
40–44-vuotiaat	1 699	297	1581	233	-118	-64
45–49-vuotiaat	1 095	194	1004	158	-91	-36
50–54-vuotiaat	659	105	605	110	-54	5
55–59-vuotiaat	248	47	258	50	10	3
60–64-vuotiaat	59	9	54	12	-5	3
65-vuotiaat ja sitä vanhemmat	40	14	26	6	-14	-8
Tuntematon	6	2	4		-2	-2

Ylioppilastutkinnon tai toisen asteen ammatillisen opetussuunnitelmaperustaisen koulutuksen suorittaneiden sijoittuminen jatkokoulutukseen

Tutkintotavoitteisen opiskelun jatkaminen heti ylioppilastutkinnon jälkeen on viime vuosina vähentynyt (Taulukko 6), vaikka hakeutuminen (Taulukko 7) on lisääntynyt. Muutokset ovat tapahtuneet pääosin ennen paikkojen varaamismekanismin käyttöönottoa, eivätkä ainakaan ennen vuotta 2014 tapahtuneen osalta johtune siitä.

Tilastokeskuksen koulutustilastojen mukaan vuoden 2015 uusista ylioppilaista joka kolmas, 32 % jatkoi välittömästi tutkintotavoitteista opiskelua. Yliopistokoulutuksessa jatkoi 16 %, ammattikorkeakoulukoulutuksessa 11 % ja ammatillisessa koulutuksessa 5 %. Ylioppilaaksitulovuonna jatko-opintojen ulkopuolelle jääneiden osuus kasvoi edellisestä vuodesta prosenttiyksikön, kymmenessä vuodessa se on kasvanut 58 %:sta 68 %:iin.

Ulkomaille lähdön yleistymisen selittää osaltaan uusien ylioppilaiden sijoittumistilastossa tapahtunutta muutosta, mutta ei kuitenkaan läheskään koko muutosta (ks. Taulukko 8).

Vuoden 2015 uusista ylioppilaista 75 % haki korkeakouluihin, naisista 77 % ja miehistä 73 %. Vain yliopistokoulutukseen haki 37 % ylioppilaista, lähes joka viides uusi ylioppilas haki vain ammattikorkeakoulukoulutukseen ja samoin lähes joka viides haki samanaikaisesti sekä ammattikorkeakoulu- että yliopistokoulutukseen. Korkeakoulukoulutukseen hakeneiden uusien ylioppilaiden osuus oli hieman pienempi kuin edellisenä vuonna, jolloin se oli 77 %.

Uusia ylioppilaita oli vuonna 2014 noin 32 100 ja heistä jatko-opintoihin haki välittömästi 78 %.

Taulukko 6. Ylioppilaiden sijoittuminen jatko-opintoihin 2008–2014. Lähde: Tilastokeskus

	Yli-oppilaat yhteensä	Jatkoi heti opiskelua ammatillisessa koulutuksessa		Jatkoi heti opiskelua ammattikorkeakoulu-koulutuksessa		Jatkoi heti opiskelua yliopisto-koulutuksessa		Ei jatkanut heti tutkintotavoitteista opiskelua	
		lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%
Yhteensä									
2008	32 936	1 396	4,2	6 087	18,5	6 287	19,1	19 166	58,2
2009	33 011	1 476	4,5	5 842	17,7	6 025	18,3	19 668	59,6
2010	32 681	1 365	4,2	5 676	17,4	5 923	18,1	19 717	60,3
2011	32 801	1 374	4,2	5 300	16,2	5 850	17,8	20 277	61,8
2012	31 996	1 324	4,1	5 005	15,6	5 680	17,8	19 987	62,5
2013	32 119	1 409	4,4	4 595	14,3	5 647	17,6	20 468	63,7
2014	32 060	1 585	4,9	3 778	11,8	5 302	16,5	21 395	66,7
2015	31 077	1 474	4,7	3 347	10,8	5 090	16,4	21 166	68,1
Miehet									
2008	14 111	303	2,1	2 430	17,2	3 076	21,8	8 302	58,8
2009	13 948	262	1,9	2 369	17,0	2 969	21,3	8 348	59,9
2010	13 692	210	1,5	2 387	17,4	2 877	21,0	8 218	60,0
2011	14 012	284	2,0	2 265	16,2	2 926	20,9	8 537	60,9
2012	13 516	258	1,9	2 103	15,6	2 755	20,4	8 400	62,1
2013	13 677	281	2,1	2 069	15,1	2 766	20,2	8 561	62,6
2014	13 713	322	2,3	1 710	12,5	2 668	19,5	9 013	65,7
2015	13 233	274	2,1	1 627	12,3	2 624	19,8	8 708	65,8
Naiset									
2008	18 825	1 093	5,8	3 657	19,4	3 211	17,1	10 864	57,7
2009	19 063	1 214	6,4	3 473	18,2	3 056	16,0	11 320	59,4
2010	18 989	1 155	6,1	3 289	17,3	3 046	16,0	11 499	60,6
2011	18 789	1 090	5,8	3 035	16,2	2 924	15,6	11 740	62,5
2012	18 480	1 066	5,8	2 902	15,7	2 925	15,8	11 587	62,7
2013	18 442	1 128	6,1	2 526	13,7	2 881	15,6	11 907	64,6
2014	18 347	1 263	6,9	2 068	11,3	2 634	14,4	12 382	67,5
2015	17 844	1 200	6,7	1 720	9,6	2 466	13,8	12 458	69,8

Taulukko 7. Ylioppilaiden hakeminen jatko-opintoihin 2008–2014.

	Yli-oppilaat yhteensä	Ammatilliseen koulutukseen ylioppilasvuonna hakeneet		Vain ammattikor-keakoulutukseen (amk) ylioppilasvuonna hakeneet		Sekä amk-että yliopisto-koulutukseen ylioppilasvuonna hakeneet		Vain yliopisto-koulutukseen ylioppilasvuonna hakeneet		Ei hakenut ylioppilasvuonna jatko-opintoihin	
		lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%
Kaikki											
2008	32 936	718	2,2	8 029	24,4	6 072	18,4	8 968	27,2	9 149	27,8
2009	33 011	706	2,1	7 810	23,7	7 079	21,4	9 164	27,8	8 252	25,0
2010	32 681	662	2,0	7 415	22,7	7 831	24,0	9 158	28,0	7 615	23,3
2011	32 801	685	2,1	6 956	21,2	8 006	24,4	9 279	28,3	7 875	24,0
2012	31 996	648	2,0	6 337	19,8	7 517	23,5	10 019	31,3	7 475	23,4
2013	32 119	561	1,7	7 018	21,8	7 616	23,7	10 731	33,4	6 193	19,3
2014	32 060	566	1,8	6 571	20,5	6 304	19,7	11 661	36,4	6 958	21,7
Miehet											
2008	14 111	214	1,5	3 119	22,1	1 881	13,3	4 276	30,3	4 621	32,7
2009	13 948	207	1,5	3 050	21,9	2 296	16,5	4 340	31,1	4 055	29,1
2010	13 692	172	1,3	2 796	20,4	2 706	19,8	4 261	31,1	3 757	27,4
2011	14 012	211	1,5	2 646	18,9	2 763	19,7	4 491	32,1	3 901	27,8
2012	13 516	187	1,4	2 467	18,3	2 743	20,3	4 494	33,2	3 625	26,8
2013	13 677	156	1,1	2 862	20,9	2 957	21,6	4 773	34,9	2 929	21,4
2014	13 713	174	1,3	2 680	19,5	2 402	17,5	5 165	37,7	3 292	24,0
Naiset											
2008	18 825	504	2,7	4 910	26,1	4 191	22,3	4 692	24,9	4 528	24,1
2009	19 063	499	2,6	4 760	25,0	4 783	25,1	4 824	25,3	4 197	22,0
2010	18 989	490	2,6	4 619	24,3	5 125	27,0	4 897	25,8	3 858	20,3
2011	18 789	474	2,5	4 310	22,9	5 243	27,9	4 788	25,5	3 974	21,2
2012	18 480	461	2,5	3 870	20,9	4 774	25,8	5 525	29,9	3 850	20,8
2013	18 442	405	2,2	4 156	22,5	4 659	25,3	5 958	32,3	3 264	17,7
2014	18 347	392	2,1	3 891	21,2	3 902	21,3	6 496	35,4	3 666	20,0

Ulkomaille opiskelemaan lähtevät

Kelan tilastojen mukaan lukuvuonna 2004–05 ensimmäisen kerran ulkomailta suoritettavaan korkeakoulututkintoon opintotukea sai 376 alle 21-vuotiaasta. Lukuvuonna 2014–15 luku jo 950 alle 21-vuotiaasta (Taulukko 8). Ulkomaille lähdön yleistymisen selittää siis osaltaan uusien ylioppilaiden sijoittumistilastossa tapahtunutta muutosta, mutta ei kuitenkaan läheskään koko muutosta.

Taulukko 8. Ensimmäisen kerran opintotukea ulkomailla suoritettavaan korkeakoulututkintoon käyttäneet opiskelijat iän mukaan. Lähde: KELA

Ikä	Lukuvuosi														
	2001 -01	2001 -02	2002 -03	2003 -04	2004 -05	2005 -06	2006 -07	2007 -08	2008 -09	2009 -10	2010 -11	2011 -12	2012 -13	2013 -14	2014 -15
<18	3	2	2	1	2	3	2	0	3	0	4	2	1	1	3
18	18	13	15	25	19	21	15	19	30	26	26	35	40	21	31
19	143	122	137	128	141	134	166	178	152	214	228	282	309	338	409
20	246	233	259	217	214	237	202	237	263	300	354	397	455	443	507
≤20	410	370	413	371	376	395	385	434	448	540	612	716	805	803	950
21	233	216	177	192	178	195	153	179	223	214	218	289	256	311	349
22	140	149	139	113	136	174	139	118	123	129	150	201	166	199	220
23	117	94	118	90	73	121	101	94	94	107	115	124	141	129	161
24	102	89	101	94	87	95	82	78	87	96	121	129	136	124	149
25	78	84	85	85	65	66	55	80	91	105	110	111	106	100	112
≤25	1 080	1 002	1 033	945	915	1 046	915	983	1 066	1 191	1 326	1 570	1 610	1 666	1 941
26	48	64	83	67	64	60	58	67	60	73	72	77	81	101	112
27	33	32	45	52	54	52	28	49	49	70	74	61	72	83	62
28	22	21	25	28	38	33	25	32	29	44	46	46	47	50	56
29	19	14	21	21	30	27	21	20	14	28	35	26	31	39	28
30	14	9	14	16	13	18	16	14	18	18	29	18	25	26	25
31	9	3	11	12	17	17	9	14	9	21	14	20	24	24	31
32	13	13	8	14	10	9	10	17	11	13	10	10	18	21	21
33	8	10	9	6	4	9	4	11	9	5	8	7	7	16	19
34	12	0	6	8	6	3	2	6	6	3	7	9	4	17	7
35	7	3	5	6	4	5	4	3	2	2	4	7	10	7	10
36	5	4	4	7	5	6	2	2	5	1	3	5	2	10	1
37	6	1	2	4	2	0	1	3	7	2	3	3	5	6	11
38	2	1	4	4	4	0	2	3	2	1	3	3	3	6	1
39	5	1	0	4	2	4	2	0	2	2	4	1	6	4	3
>39	16	7	7	8	12	10	14	8	16	14	13	14	7	11	21
Yht.	1 299	1 185	1 277	1 202	1 180	1 299	1 113	1 232	1 305	1 488	1 651	1 877	1 952	2 087	2 349

Ensimmäistä paikkaa hakevien asema

Korkeakoulut varasivat kevään 2016 valinnoissa tarjolla olleista I syklin paikoista noin 23 000 ensimmäistä paikkaa hakeville. I syklistä alkavista koulutuksista otettiin vastaan 47 692 paikkaa. Varattujen paikkojen määrä on siis 47 % paikan vastaanottaneiden määrästä (suhde paikan vastaanottaneisiin).

Varattujen paikkojen määrä kuitenkin vaihtelee hakukohteittain. Pienissä hakukohteissa paikkoja ei varattu ollenkaan. Yleisesti varattujen paikkojen määrä vaihtelee 50 ja 80 %:n välillä. Esimerkiksi lääketieteen lisensiaatin koulutuksessa paikoista varattiin yleisesti 65 %, Kauppatieteen koulutuksissa 50 %, oikeustieteen koulutuksissa 75 % ja luokanopettajakoulutuksessa 80 %.

Taulukkoon 9 on koottu tiedot ensimmäistä paikkaansa hakevista syksyllä 2015 ja syksyllä 2016 alkaneen koulutuksen hauissa, mukaan lukien yhteis- ja erillishaut I syklin koulutukseen. Aidosti ensikertalaisella tarkoitetaan henkilöä, jolla ei ole suoritettua tutkintoa tai vastaanotettua opiskelupaikkaa korkeakouluista. Ensikertalaisena kohdeltavalla ei ole suoritettua tutkintoa, mutta henkilö on voinut vastaanottaa opiskeluoikeuden ennen syksyä 2014 alkaneesta koulutuksesta. Paikkojen varaaminen kohdistuu jälkim-

mäiseen ryhmään. Hakemusten määrä ei ole hakijoiden (henkilöiden) lukumäärä, vaan kyseessä on hakemusten kokonaismäärä yhteis-, ja erillishauissa. Sama henkilö on voinut hakea sekä yhteis- ja erillishauissa useampaan koulutukseen.

Taulukko 9. Ensimmäistä paikkaa hakevien hakemukset paikan vastaanottaneet syksyllä 2015 ja 2016 alkaneessa I syklin koulutuksessa. Sisältää yhteis- ja erillishaut pois lukien siirto-opiskelijoiden valinnat. Lähde: OPH

		YO	AMK	Yhteensä
Hakemukset	2015	125 569	211 320	336 889
	2016	123 501	191 748	315 249
muutos 2015–2016		-2 068	-19 572	-21 640
Ensikertalaisena kohdeltavien hakemukset	2015	102 963	193 885	296 848
	2016	100 482	172 388	272 870
muutos 2015–2016		-2 481	-21 497	-23 978
Aidosti ensikertalaisten hakemukset 2015	2015	85 799	174 753	260 552
	2016	89 821	158 028	247 849
muutos 2015–2016		4 022	-16 725	-12 703
Paikan vastaanottaneet 2015	2015	18 328	27 531	45 859
	2016	17 504	27 141	44 645
muutos 2015–2016		-824	-390	-1 214
Ensikertalaisena kohdeltavat paikan vastaanottaneet	2015	14 767	24 217	38 984
osuus %		80,6 %	88,0 %	85,0 %
Ensikertalaisena kohdeltavat paikan vastaanottaneet	2016	14 038	23 390	37 428
osuus %		80,2 %	86,2 %	83,8 %
muutos 2015–2016		-729	-827	-1 556
osuuden muutos %-yksikköä		-0,4 %	-1,8 %	-1,2 %
Aidosti ensikertalaiset paikan vastaanottaneet	2015	11 953	20 615	32 568
osuus %		65,2 %	74,9 %	71,0 %
Aidosti ensikertalaiset paikan vastaanottaneet	2016	12 430	20 285	32 715
osuus %		71,0 %	74,7 %	73,3 %
muutos 2015–2016		477	-330	147
osuuden muutos %-yksikköä		5,8 %	-0,1 %	2,3 %

Keväällä 2015 järjestetyssä yhteishaussa yliopistoihin I syklin koulutuksissa paikan vastaanottaneista noin 2/3 (65,1 %) oli ensimmäistä paikkaansa hakevia, ammattikorkeakoulujen osalta noin 3/4 (74,9 %) oli ensimmäistä paikkaansa hakeneita ja 73,3 % kaikista valituista ensimmäistä paikkaansa hakeneita.

Keväällä 2016 järjestetyssä hauissa yliopistoihin I syklin koulutuksissa paikan vastaanottaneista noin 71,3 % oli (aidosti) ensimmäistä paikkaansa hakevia. Paikan vastaanottaneiden lukumäärä on 477 henkeä suurempi kuin vuonna 2015.

Ammattikorkeakoulujen osalta noin 76,3 % oli (aidosti) ensimmäistä paikkaansa hakeneita. Paikan vastaanottaneiden ensikertalaisten lukumäärä on 330 henkeä pienempi kuin vuonna 2015.

Muutokset vuosien 2015 ja 2016 välillä ovat verrattain pieniä, mutta yliopistojen osalta kasvu voisi kertoa siitä, että ensimmäistä paikkaa hakevien suosiminen sai hakijat kuitenkin hakeutumaan enemmän ja tosissaan, vaikka mekaaninen vaikutus olikin pientä eikä toisaalta ensikertalaisuusaseman menettämisen pelko painanut lukua alaspäin. Ammattikorkeakoulujen osalta ensimmäistä paikkaansa hakevien määrä on vähentynyt. Tarkempi paikkojen varaamisen vaikutusten selvittäminen edellyttää pidempien aikasarjojen tarkastelua ja tutkimusta.

Korkeakouluihin hakeneiden ja paikan vastaanottaneiden koulutustausta

Taulukoissa 10 ja 11 on syksyllä 2016 alkaneen I syklistä alkavan koulutuksen (yliopistojen alempi korkeakoulututkinto, ammattikorkeakoulututkinto) koulutuksen yhteishaussa ja erillishauissa hakeneiden ja paikan vastaanottaneiden koulutustausta. Samalla henkilöllä voi olla useampia tutkintoja ja siten sama hakija voi esiintyä useammalla rivillä. Pelkän ammatillisen perustutkinnon suorittaneita ei ole eroteltu.

Taulukko 10. Syksyllä 2016 alkaneeseen ammattikorkeakoulututkintoon johtavaan koulutukseen hakeneet ja paikan vastaanottaneet. Lähde: Vipunen

	Kaikki hakijat	osuus	Paikan vastaanottaneet	osuus
Ammattikorkeakoulutus	94 041		27 551	
Suomessa suoritettu ammatillinen perustutkinto, kouluasteen, opistoasteen tai ammatillisen korkea-asteen tutkinto	38 972	41 %	9 526	35 %
Suomessa suoritettu ammatti- tai erikoisammattitutkinto	7 851	8 %	1 958	7 %
Korkeakoulun edellyttämät avoimen korkeakoulun opinnot	1 145	1 %	580	2 %
Suomessa suoritettu korkeakoulututkinto	7 098	8 %	2 086	8 %
Mualla kuin Suomessa suoritettu korkeakoulututkinto	1 264	1 %	263	1 %
Muu korkeakoulukelpoisuus	1 283	1 %	302	1 %
Mualla kuin Suomessa suoritettu muu tutkinto, joka asianomaisessa maassa antaa hakukelpoisuuden korkeakouluun	6 156	7 %	2 143	8 %
Suomessa suoritettu ylioppilastutkinto ja/tai lukion oppimäärä	53 573	57 %	17 544	64 %
Ammatillinen perustutkinto ja ylioppilastutkinto (kaksoistutkinto)	3 186	3 %	1 166	4 %
Suomessa suoritettu kansainvälinen ylioppilastutkinto	260	0 %	93	0 %
Mualla kuin Suomessa suoritettu kansainvälinen ylioppilastutkinto	334	0 %	47	0 %
Tuntematon	767	1 %	522	2 %

Taulukko 11. Syksyllä 2016 alkaneeseen yliopistojen I syklistä alkavaan koulutukseen hakeneet ja paikan vastaanottaneet

	Kaikki hakijat	osuus	Paikan vastaanottaneet	osuus
Yliopistokoulutus	72 373		17 639	
Suomessa suoritettu ammatillinen perustutkinto, kouluasteen, opistoasteen tai ammatillisen korkea-asteen tutkinto	9 300	13 %	1 194	7 %
Suomessa suoritettu ammatti- tai erikoisammattitutkinto	2 182	3 %	297	2 %
Korkeakoulun edellyttämät avoimen korkeakoulun opinnot	1 243	2 %	442	3 %
Suomessa suoritettu korkeakoulututkinto	9 932	14 %	1 873	11 %
Mualla kuin Suomessa suoritettu korkeakoulututkinto	642	1 %	89	1 %
Muu korkeakoulukelpoisuus	701	1 %	120	1 %
Mualla kuin Suomessa suoritettu muu tutkinto, joka asianomaisessa maassa antaa hakukelpoisuuden korkeakouluun	1 065	1 %	162	1 %
Suomessa suoritettu ylioppilastutkinto ja/tai lukion oppimäärä	64 360	89 %	16 692	95 %
Ammatillinen perustutkinto ja ylioppilastutkinto (kaksoistutkinto)	1 983	3 %	394	2 %
Suomessa suoritettu kansainvälinen ylioppilastutkinto	711	1 %	206	1 %
Mualla kuin Suomessa suoritettu kansainvälinen ylioppilastutkinto	252	0 %	49	0 %
Tuntematon	21	0 %	9	0 %

Lähde: Vipunen

Korkeakoulujen ja koulutusalojen vetovoima

Ensisijaisilla hakijoilla mitattuna korkeakoulujen ja alojen suosio vaihtelee sekä korkeakouluittain, että aloittain. Taulukossa 12 on eri alojen tilanne yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa. Taulukossa 13 tilanne korkeakouluittain.

Taulukko 12. Korkeakoulujen syksyllä 2016 alkaneen koulutuksen yhteishaussa 2016 ensisijaisesti hakeneet (ykköstoive) ja paikan vastaanottaneet sektoreittain (YO tai AMK) ja aloittain (OKM ohjauksen ala). Lähde: Vipunen

OKM ohjauksen ala (korkeakoulusektori)	Ensisijaiset hakijat	Kaikki hakijat	Paikan vastaan- ottaneet	Ensisijaisia haki- joita per paikan vastaanottanut
Lääketieteet (AMK) (sis. suuhygienisti, hammasteknikko)	1 023	2 381	125	8,18
Taiteet ja kulttuurialat (YO)	5 119	6 830	629	8,14
Lääketieteet (YO)	7 409	8 279	944	7,85
Palvelualat (YO) (sis. upseerikoulutus, liikuntatiede, matkailututkimus, kuluttajaekonomia)	1 788	2 764	287	6,23
Kauppa, hallinto ja oikeustieteet (YO)	13 130	16 410	2 577	5,10
Yhteiskunnalliset alat (YO)	8 870	13 441	1 751	5,07
Terveys- ja hyvinvointialat (AMK)	30 281	41 387	6 770	4,47
Terveys- ja hyvinvointialat (YO)	3 035	5 432	719	4,22
Taiteet ja kulttuurialat (AMK)	5 482	9 299	1 453	3,77
Kasvatusalat (YO)	7 387	10 602	2 086	3,54
Maa- ja metsätalousalat (YO)	1 211	1 994	360	3,36
Humanistiset alat (YO)	6 521	11 119	2 299	2,84
Palvelualat (AMK)	4 920	10 068	1 742	2,82
Yhteiskunnalliset alat (AMK)	248	598	98	2,53
Kauppa, hallinto ja oikeustieteet (AMK)	13 160	24 143	5 204	2,53
Luonnontieteet (AMK)	109	274	44	2,48
Tietojenkäsittely ja tietoliikenne (AMK)	5 534	10 764	2 503	2,21
Humanistiset alat (AMK)	195	498	98	1,99
Kasvatusalat (AMK)	519	949	262	1,98
Maa- ja metsätalousalat (AMK)	1 284	2 189	659	1,95
Tekniikan alat (AMK)	11 612	18 529	5 987	1,94
Tietojenkäsittely ja tietoliikenne (YO)	1 952	4 291	1 089	1,79
Tekniikan alat (YO)	3 516	5 956	2 186	1,61
Luonnontieteet (YO)	3 009	7 613	1 946	1,55

Taulukko 13. Korkeakoulujen syksyllä 2016 alkaneen koulutuksen yhteishaussa I syklin koulutukseen ensisijaisesti (ykköstoive) hakeneet ja paikan vastaanottaneet ja ensisijaisten hakijoiden määrä per paikan vastaanottanut. Lähde: Vipunen

Korkeakoulu	Ensisijaiset hakijat	Kaikki hakijat	Paikan vastaanottaneet	ensisijaista hakijaa per paikan vastaanottanut
Taideyliopisto	2 648	3 258	217	12,20
Tampereen yliopisto	7 352	15 268	1 413	5,20
Tampereen ammattikorkeakoulu	8 641	18 639	1 827	4,73
Helsingin yliopisto	16 078	23 531	3 472	4,63
Laurea-ammattikorkeakoulu	4 877	14 227	1 086	4,49
Turun yliopisto	8 399	16 437	1 994	4,21
Jyväskylän ammattikorkeakoulu	5 154	13 729	1 278	4,03
Metropolia Ammattikorkeakoulu	11 376	24 235	2 917	3,90
Maanpuolustuskorkeakoulu	559	771	145	3,86
Aalto-yliopisto	5 973	9 640	1 553	3,85
Jyväskylän yliopisto	5 345	13 542	1 434	3,73
Lahden ammattikorkeakoulu	2 779	8 959	834	3,33
Turun ammattikorkeakoulu	5 947	13 393	1 846	3,22
Humanistinen ammattikorkeakoulu	1 225	2 740	386	3,17
Haaga-Helia ammattikorkeakoulu	4 120	9 973	1 329	3,10
Itä-Suomen yliopisto	6 052	13 375	1 984	3,05
Diakonia-ammattikorkeakoulu	1 394	5 004	465	3,00
Oulun yliopisto	4 833	9 597	1 620	2,98
Oulun ammattikorkeakoulu	5 153	10 621	1 778	2,90
Svenska handelshögskolan	718	1 107	249	2,88
Saimaan ammattikorkeakoulu	1 474	4 326	522	2,82
Lapin yliopisto	1 485	3 364	566	2,62
Savonia-ammattikorkeakoulu	2 984	6 740	1 160	2,57
Yrkeshögskolan Arcada	1 198	3 220	486	2,47
Hämeen ammattikorkeakoulu	2 968	7 733	1 312	2,26
Seinäjoen ammattikorkeakoulu	1 819	4 748	825	2,20
Kymenlaakson ammattikorkeakoulu	1 665	4 383	779	2,14
Karelia-ammattikorkeakoulu	1 521	3 808	716	2,12
Satakunnan ammattikorkeakoulu	2 208	5 768	1 057	2,09
Mikkelin ammattikorkeakoulu	1 329	4 467	671	1,98
Centria-ammattikorkeakoulu	1 198	3 746	605	1,98
Lapin ammattikorkeakoulu	2 061	5 505	1 055	1,95
Åbo Akademi	1 248	2 340	649	1,92
Lappeenrannan teknillinen yliopisto	895	3 337	491	1,82
Kajaanin ammattikorkeakoulu	864	2 836	502	1,72
Vaasan yliopisto	820	3 897	492	1,67
Tampereen teknillinen yliopisto	1 278	3 059	768	1,66
Vaasan ammattikorkeakoulu	1 089	4 357	678	1,61
Yrkeshögskolan Novia	1 323	2 279	831	1,59

Kuvailulehti

Julkaisija Osasto	Opetus- ja kulttuuriministeriö Korkeakoulu- ja tiedepolitiikan osasto			Julkaisuaika 4.11.2016
Tekijä(t)	Työryhmä, jonka tehtävänä oli laatia toimenpideohjelma ylioppilastutkinnon hyödyntämiseksi korkeakoulujen valintamenettelyissä			
Julkaisun nimi	Valmiina valintoihin. Ylioppilastutkinnon parempi hyödyntäminen korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa			
Julkaisusarjan nimi ja numero	Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:37			
Julkaisun teema	koulutus			
Julkaisun osat	raportti ja liite			
Tiivistelmä	<p>Opetus- ja kulttuuriministeri Sanni Grahn-Laasonen asetti 23.05.2016 työryhmän laatimaan toimenpideohjelmaa ylioppilastutkinnon paremmaksi hyödyntämiseksi korkeakoulujen valintamenettelyissä.</p> <p>Toimenpideohjelma on osa Juha Sipilän hallitusohjelman toimeenpanosuunnitelman mukaista korkeakoulutuksen kehittämisen kärkihanketta. Hallitusohjelman tavoitteena on, että korkeakoulut uudistavat valintakomenettelyjään tarpeettomien välivuosien vähentämiseksi ja korkeakouluopintojen aloituksen aikaistamiseksi. Tavoitteena on myös luopua pitkäkestoisesta pääsykokeisiin valmistautumisesta, jolloin tarve osallistua valmennuskursseille vähenee oleellisesti.</p> <p>Raportin mukaan toiselta asteelta korkeakouluihin siirtymisen hitaus, ylioppilastutkinnon digitalisointi, ja kansainvälistyvä korkeakoulutus haastavat korkeakoulut kehittämään valintojaan nykyistä yksinkertaisemmiksi, reilummiksi ja kaikkien osapuolten kannalta kustannustehokkaammiksi.</p> <p>Työryhmän näkemyksen mukaan korkeakoulujen tulee kehittää opiskelijavalintoja kohti kahta valintojen päätapaa: valtaosa opiskelijoista tulisi valita toisen asteen todistuksien perusteella, ja lisäksi toissijaisina valintatapoina korkeakoulut tarjoavat riittävästi muita osaamisen näyttömahdollisuuksia esimerkiksi korkeakoulujen järjestämiin avoimiin kursseihin perustuen.</p> <p>Erillisten pääsykokeiden vähentäminen lisää ylioppilastutkinnon painoarvoa ja palauttaa takaisin sen merkityksen tutkintona, jonka perusteella arvioidaan jatko-opintokelpoisuutta korkeakouluissa.</p>			
Asiasanat	korkeakoulutus, opiskelijavalinnat, ylioppilastutkinto			
URN	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-429-0			
	ISBN (nid.)	ISSN (painettu)	ISBN (PDF)	ISSN (PDF)
	-	-	978-952-263-429-0	1799-0351
	Sivumäärä	Kieli	Dnro	
	84	suomi	16/040/2016	
Julkaisun jakelu/ myynti	www.minedu.fi/julkaisut http://julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi			
Julkaisun kustantaja	Opetus- ja kulttuuriministeriö			

Presentationssblad

Utgivare Avdelningen	Undervisnings- och kulturministeriet Högskole- och forskningspolitiska avdelningen			Utgivningsdatum 4.11.2016
Författare	Arbetsgruppen för framtagning av ett åtgärdsprogram för utnyttjande av studentexamen i högskolornas studerandeurval			
Publikationens namn	Klar för urval. Bättre utnyttjande av studentexamen vid högskoleantagning			
Seriens namn och nummer	Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2016:37			
Publikationens tema	utbildning			
Publikationens delar	Rapport och bilaga			
Referat	<p>Undervisnings- och kulturminister Sanni Grahn-Laasonen tillsatte den 23 maj 2016 en arbetsgrupp för att göra upp ett åtgärdsprogram som ska möjliggöra att studentexamen utnyttjas i högskolornas urvalsmetoder.</p> <p>Åtgärdsprogrammet är en del av spetsprojektet för utvecklandet av högskoleutbildningen och det ingår i den strategiska genomförandeplanen för regeringsprogrammet för statsminister Juha Sipiläs regering. Enligt regeringsprogrammet är meningen med reformen att minska antalet onödiga mellanår och tidigarelägga inledningen av högskolestudier. Syftet är också att frångå långvariga förberedelseprocesser för inträdesproven, vilket skulle minska behovet av att delta i preparandkurser avsevärt.</p> <p>Enligt rapporten sporrar högskolorna att göra urvalsprocesserna enklare, rättvisare och mer kostnadseffektiva för alla parter eftersom övergången från andra stadiet till högskolorna löper långsamt, studentexamen digitaliseras och högskoleutbildningen blir allt mer internationaliserad.</p> <p>Enligt arbetsgruppen bör högskolorna utveckla urvalsprocesserna mot två huvudsakliga metoder. Primärt ska största delen av studerandena antas på basis av sina betyg från andra stadiet. Därutöver ska högskolorna ha ett tillräckligt utbud av andra möjligheter att visa upp kunskaper, till exempel utifrån öppna kurser som högskolorna ordnar.</p> <p>Med färre inträdesprov kommer studentexamen att få större vikt och återfå sin status som en indikator för personers färdigheter inför fortsatta studier på högskola.</p>			
Nyckelord	högskoleutbildning, studerandeurval, studentexamen			
URN	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-429-0			
	ISBN (tryckt)	ISSN (tryckt)	ISBN (PDF)	ISSN (Online)
	-	-	978-952-263-429-0	1799-0351
	Sidoantal	Språk	Dnro	
	86	finska	16/040/2016	
Distribution/ beställningar	www.minedu.fi/publikationer http://julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi			
Förläggare	Undervisnings- och kulturministeriet			

Description

Published by Department	Ministry of Education and Culture Department for Higher Education and Science Policy			Date of publication 4.11.2016
Authors	Working group tasked with preparing an action programme on the use of the matriculation examination in student admissions			
Title of publication	Ready for admissions. Making better use of the matriculation examination in student admissions			
Series and publication number	Publications of the Ministry of Education and Culture, Finland 2016:37			
Theme of publication	Education			
Publication parts	Report and appendix			
Abstract	<p>Minister of Education and Culture Sanni Grahn-Laasonen appointed on 23 May 2016 a working group to prepare an action programme on better use of the matriculation examination in the student admissions procedures of universities. The objective set in the Government Programme is that universities reform their admissions test procedures to reduce unnecessary gap years and support the earlier start of university studies. The aim is also to do away with the long-term process of preparing for the admissions tests, which would also significantly reduce the need to participate in preparation courses.</p> <p>According to the report, the slow transition from upper-secondary schools to universities, digitalisation of the matriculation examination and internationalisation of university education challenge the universities to develop their admissions to make them simpler, fairer and more cost-efficient to all parties involved.</p> <p>The working group considers that the universities should develop their admissions procedures so that the majority of students would be admitted based on the upper secondary education certificates and, as a secondary procedure, universities would offer sufficient opportunities for applicants to demonstrate their competence based on, for example, open courses organised by the universities.</p> <p>Decrease in the use of separate admissions tests would give more weight to the matriculation examination and restore its position as the degree by which the qualifications for further university studies are assessed.</p>			
Keywords	universities, student admissions, matriculation examination			
URN	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-429-0			
	ISBN (print)	ISSN (print)	ISBN (PDF)	ISSN (Online)
	-	-	978-952-263-429-0	1799-0351
	Number of pages	Language	Dnro	
	86	Finnish	16/040/2016	
Sale/ Distribution	www.minedu.fi/publications http://julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi			
Funded/ Published by	the Ministry of Education and Culture, Finland			

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Ministry of Education and Culture

Ministère de l'Éducation et de la Culture

ISBN 978-952-263-429-0 (PDF)

ISSN 1799-0351 (PDF)